

Habos László

Acél ajtók mögött
(börtönmemoár)

*"Van, ki üvölt és nem hallja, mit mond,
mit mond a lélek hangja."*

(Részlet a Karthago: Lázban égő nemzedék című dalából)

A lélek hangja

Néhány hosszúra nőtt hajú, bőrnadrágos srác között, hanyagul összeállt sorban ácsorogtam a kultúrház nagytermében. Szombat délután dübörögve szólt itt a rock. A "példakép nélküli, lázban égő nemzedék" néhány száz tagja fejét rázva üvöltözte a meg nem értett dalszöveget a zene ritmusára. Most a kissé rozoga íróasztal mögött két katonatiszt foglalt helyet. Az egyikük a sorból kilépő fiúk kezébe adott egy kisméretű kekiszínű könyvet. A másik, aki néhány perccel korábban még az alkalmi pódiumon állva beszélt a hazáról, a hazafiságról, a hont védő katonák szerepéről, csendben figyelte a ceremóniát. Olyan volt, mint a diplomaosztás, csak nem volt közönség, se taps, se dicsőségérzés. Hátam mögött az ajtónál néhányan beszélgettek. Megegyeztek, hogy miután végeznek, a közeli közértben vesznek egy üveg bort, amit majd cigizés közben elfogyasztanak a szemközti parkban. Egy magas fiú, aki örömmel csatlakozott volna a társasághoz, elem tolakodott. Megrántottam a vállam. Nem bántam, ráértem, mivel nem kellett visszamennem az iskolába. Kisvártatva a "colos" lépett az íróasztal elé s az átvett könyvet hanyagul a farzsebébe tette, majd gyors léptekkel kisietett a teremből. A tiszt közömbös, kissé unott arckifejezés mellett helyezte kezembe a katonakönyvet. Kilépett a napfényre, az ifjúságot formálni igyekvő hatalom vasba öntött vezéralakját pillantottam meg. Atávoli jövőt szemlélő meredt szemekkel nézett le rám beton talapzatáról, örökös mozdulatlanságra ítélve. Átsétáltam a parkon, s szemem sarkából figyeltem vagánynak látszani akaró sorstársaimat. Kézről-kézre járt az olcsó almaboros üveg egy általános felkiáltással: "Igyál b.meg! Besoroztak., húzd meg öreg, katona leszel b.meg!." A buszmegálló felé bandukolván belelapoztam a könyvbe. A tény, hogy az enyém - mivel a nevemre van kiállítva -, nem lelkesített különösebben. Elhelyeztem farmernadrágom hátsó zsebébe. Az autóbusz ülésére huppantam, kényelmetlenül nyomta hátsómat, ezért elővettem. Nem volt nálam táska, nem tudtam eltenni, így fellapoztam, és bele-beleolvastam az ott talált szövegbe. Hazaérve az asztalomra dobtam és elgondolkodtam: Felléptem felnőtté válásom egy újabb lépcsőfokára. A tiszt szónoklata jutott eszembe. Milyen lelkesen beszélt a katonaságról, a megtiszteltetésről, ami majd minket fog érni, hogy szolgálhatjuk a szocialista népköztársaságot! Persze arról nem tett említést, hogy majd almát, vagy barackot kell rekeszekbe tenni valamelyik él-szövetkezet gyümölcsösében. Elraktam a kekiszínű könyvet a fiókomba az útlevelem mellé. Nem fért a farzsebembe, ott ugyanis a személyi igazolványom és a sportkönyvem lapult.

Délután edzésre igyekeztem kerékpárom nyergébe pattanva. A szomszéd község piros-fehér sport egyesületének ifjúsági labdarúgó csapatában játszottam. A tréningezések alatt kemény munkára fogtam izmaimat, és jóleső fáradtsággal hajtottam hazafelé a pedált kétkerekű társamon. Örömmel vettem részt az edzéseken. Fontosnak tartottam a felkészülést, az együttlétet csapattársaimmal. Úgy gondoltam, az egyéni ügyesség mellett a "sikerhez" fontos az egymásra figyelés, az egymásért küzdés, a jó csapatszellem megteremtése. A középpályás poszton próbálok csapatom hasznára lenni a bajnoki mérkőzések alatt.

Hasonló fiatalos lendülettel igyekszem tanulni a közösségben is. Az ÉR nevű Bokor közösségben, ahol hatan voltunk együtt-egymásért. Ignác, a közösségvezető - akkor négy

gyermekes családapá -, és a középiskolás ifjak, Péter és János unokatestvérem, Gábor és Tamás öcsém, valamint jómagam. Együttléteink alkalmával az Evangéliumok analizálása mellett Bulányi atya Merre menjek? című hittankönyvét tanulmányoztuk. Próbáltuk megrajzolni a jézusi úton-járásunk megéleendő feladatait. Elfogadtam, hogy a kereszténység többet kell, hogy jelentsen számomra, mint a vasárnapi templomba járást. Olyan értékeket fedeztem fel az együttléteink alatt, mely meghatározta életcélomat. Azt az úton járást választottam, melyre a Mester hív minden nap.

Örömmel töltött el a tudat, hogy néhány tíz, vagy egy-két száz kilométerre tizenéves fiatalok tucatjai fogadták el a meghívást és családi házaik szobáiban, vagy falusi plébániák termeiben ülték körül esténként az asztalt, melyen a gyertya lángja közösségé olvasztotta az egymásra figyelő lelkeket.

* * *

A leírt mondat végére egy nagy felkiáltó jelet tettem. Feltekintettem, s szemeim megpihentek az oltáron. Kettő, spárgával összekötözött faág volt a kereszt, melyet egymásra helyezett nagyobb kövek tartottak egyenesen. A köveken mohák és mezei virágokból készített csokor. Olyan természetes egyszerűségű és mégis csodálatos dísz a Bakony erdővel borított domboldalának e tisztán. Az oltár mellett állt a paptestvér és laza eleganciával beszélt. Szavai régi és új üzeneteket közvetítettek e jó félszáznyi fiatalnak, akik körülöttem ücsörögtek a gyepen. Bizony régi volt a bibliai szöveg, mely egykor Jézus szájából hangzott el, de mégis új, valahogy mindig új az üzenet, mely eljutott ilyenkor a fülembé, szívembe. Egy rövid csend végen megpendült a húr a gitáron, majd felzengett egy dal, a "Boldog mosoly az arcomon." kezdetű ének. S bizony vidám mosoly ült e tizenéves- huszoneves fiatalok arcán. Felejthetetlen élményeket nyújtott évről-évre a Bokor-tábor sokak által Béci-tábornak nevezett egyhetes együttlét. A nagybetűs élet kapujában álló fiatalok számára adott igazi feltöltődésre és vidám kikapcsolódásra alkalmat. E generációt foglalkoztató kérdésekre igyekeztek kielégítő választ adni a felkészült előadók. Az éjszakába nyúló beszélgetések alkalmával komoly barátságok, életre szóló szerelmek jöttek létre.

Már régen leszállt az éj, de mi, az "indiánok" - akiknek sátrai egy kissé távolabb lettek felállítva a tábortól - nem aludtunk. Tanci, a törzsfőnök tartott eligazítást. Éjfél után ütött az óra, amikor elindulunk. Kiszva közelítettük meg a kiszemelt sátrakat. Óvatosan meglazítottunk a tartóoszlopokat, s az ügyesebbek néhány gumimatracba zárt levegőt is szabadjára engedtek. Miután mindnyájan visszatértünk a megbeszélthelyre, faágak zörgetésével követtük Tancit, aki egy pvc-cső segítségével az igazihoz megtévesztésig hasonlító rőfögést produkálva "átcsörtettünk" a táboron, magunk mögött hagyva félig összerogyott sátrakat. A "félelmes" éjszaka utáni ébredést követő mosakodás, torna, zsolozsmázás és reggelizés közben álmélkodva hallgattunk a tábort ért "vaddisznótámadásról".

Vidáman kezdődött így a remetenap, mely számomra a hét csúcspontját jelentette évről évre. A tarisznyámba két egymásra borított vajjas kenyér, egy kulacs víz mellé csupán a Szentírásom és a jegyzetfüzetem került. Nyolc-tízfős csoportokban indultunk el különböző égtájak irányában az erdő sűrűjébe. Egy-egy alkalmasnak vélt helyen, a sor végén haladó "tanyát" vert magának. Így egy méretes odvas fa tövében megfelelő helyre lelt Szevi, majd egy kőhajtásnyira Cs. Tamás. Akövetkező "állomáson" megálltam, Totya és Csibe tovább haladtak. A magas fák tövében kiürítettem tarisznyámat és lehevertem, fejem alá téve tenyereimet. A lassan mozgó falevelek között rám mosolygott a napsugár. Néhány perc mozdulatlanág után úgy véltem, egybeolvadtam a csodálatos természettel. Örömmel adtam hálát Mennyei Atyámnak, hogy részese lehetek e teremtett világnak. Elmélkedtem létem értelméről, célok és feladatok rajzolódtak ki előttem. Később a jegyzetfüzetem lapozgatása közben többször visszaolvastam a nagy felkiáltójel előtti mondatot. "Kereszténynek lenni

egyenlő: adni, szolgálni, és szelídnék lenni!" Sok szó esett az előadásokon az adásról, az éhezők támogatásáról, a különböző önzetlen segítségnyújtásokról. A kicsinységről, az alázatról. A szelidségről, az erő nem alkalmazásáról a hétköznapi életünkben. Mindegyikre igent mondtam, és megélt eseményeket is csatoltam gondolatban melléjük. Akaratlanul leírtam a "katonaság" szót egy nagy kérdőjellel és később az egészet többször áthúztam. A tavalyi remetenapom alkalmával is - akkor egy sziklamélyedésben ücsörögve - nemmel válaszoltam erre, a magam számára feltett kérdésre. Úgy éreztem, nem tehetek mást, ha a kereszténységre igent mondok, akkor az erőszakra - a katonai szolgálat teljesítésére - nemet kell mondanom! Nem akarok ellenkezni a lelkiismeretemmel, a lélek szól nekem, bennem, tisztán: igeneket és nemeket.

A zárónapi táborútnél számtalan vidám jelenetet adtak elő fiatal testvéreink. Petya és Potyka a táborban történeteket jelenítették meg kellő mennyiségű humorral. Néhányan az emberi gyengeségeink elé tartottak görbe tükröt. Nagyokat nevetgéltek mellettem a lányok: Livia, Anikó és a többiek. Lici és Csibi mellett ott tapsolt az elégedettség érzésével Béci testvérünk, a táborvezető, aki ismét kedvesen szolgált fiatal testvéreit.

A következő nyári táborozás is hasonló élményekkel telt, csupán egy "hiányossággal". Béci testvérünk nem lehetett köztünk, mivel hallgatott a benne levő lélek hangjára. Az egyetemi tanulmányai befejezése után megkapott behívóparancsnak nem tett eleget, ezért a baracskai fogházban volt kénytelen tölteni a nyarat.

* * *

Az ország különböző településeiről ideráncigált ifjakkal lépkedtem egy katonatiszt mögött a Petőfi laktanya udvarán. Egy nagy terembe értünk, majd a tiszt utasítására elhelyezkedtünk. A várakozás alatt a közeli ágyszomszédok bemutatkoztak egymásnak nevük és lakóhelyük ismertetésével. Teltek a percek és egy idő után nyomasztóvá erősödött a várakozás. Mindenki tudta, hogy sorozásra jött, mivel erről kapott értesítést. De, hogy voltaképpen miről is lesz szó, azt igazán egyikünk sem tudta. Hosszúra nyúló várakozás végén újra megjelent a tiszt és felvilágosított ittlétünk céljáról. Gyors névsorolvasás és valamiféle szűrés után - ugyanis a gyermekekkel rendelkező és családfenntartó, illetve a Metrónál dolgozó sorstársaink eltávolítása után - megtudtuk, hogy tisztálkodáson és alváson kívül nincs más teendők a mai napon. Másnap viszont számos vizsgálat és különböző feladatmegoldások várnak ránk. Kilenc órákor élénk beszélgetésünket - mint a moziból ismert filmszakadás - a "Jó éjszakát, elvtársak!" beszólás szakította meg, és az egyidejű villanyoltás jelezte, hogy nem holmi KISZ táborban vagyunk. Másnap a "Jó reggelt, elvtársak, ébresztő!" - tényleg felugrasztott mindannyiunkat a vaságyból. A tiszt arcán élesen kirajzolódott a ki nem mondott gondolata: "még civilek, de majd.". Fürge mosdás, gyors reggelizés, majd egy dossziéval a kézben sorban állás a különböző vizsgálatok helyszínéül szolgáló termek előtt. Kora délutánig szimulációs gépeken, tesztlapokon próbáltuk bizonyítani rátermettségünket, majd alapos orvosi vizsgálaton estünk át testet és elmét vizsgáló orvosok közreműködésével. Kissé sértőnek tuntek magánéletembe történő betekintési kísérleteik. Életcéljaim, jövőterveim, szexuális kapcsolataim után kíváncsiskodtak. Ameddig ebédünket elfogyasztottuk, kiértékeltek teljesítményeinket. Az egyéni elbeszélgetés alkalmával elégedettségének adott hangot egy magasabb rangú tiszt. Határozott kijelentéssel közölte, hogy hamarosan sort kerítenek sorkatonai behívásomra, és Szombathelyen híradósként igyekeznek majd kiképezni. A búcsúzás pillanatában mosoly jelent meg a tiszt arcán. Nem tudtam viszonzni mosolyát, se "vizontlátási" köszönését, így csupán egy "Jó napot"-tal búcsúztam e számomra idegen világtól.

* * *

Vígan szólt a gitár, s a lányok szépen énekelték a kedves gyermekdalokat a gyermekotthon előterében kialakított alkalmi színpadon. Együtt járta mosolyfakasztó táncát a medve, a róka és a gyáva nyuszi egy általunk kitalált mesedarabban. Az otthon kicsiny lakóinak (mozgáskorlátozott és halmozottan sérült gyermekek) határtalan öröme. A műsor végi karneváli kavalkádban azon vettem észre magam, hogy egy piciny lányka kéredzkedett az ölembe. Mosolygós, gyönyörű szemeibe nézetem, s ő izgatottan a fülembe súgta: "Tudod, róka, a Brigi szerelmes beléd és én is". Rámosolyogtam ez "Isten mására" és összeszorult a szívem, miközben megigazítottam a combomról lecsúszni készülő járógépet vékonyka, törekeny lábacsáján.

Miután a ravaszdi rókából újra hétköznapi ember lettem és társaim is átöltöztek, azon tűnődtünk, miként tehetnék még teljesebbé ezt a szép délutánt. A kellemes fáradtság érzése volt bennünk, és ekkor valaki megjegyezte, hogy a közelben lesz egy közösségi szentmise az egyik testvér lakásán.

Nagyon jó kis társaság volt ez, az általunk csak színjátszó körnek nevezett csapat. Egyetemista, főiskolás fiatalok, és munkás lányok, fiúk barátkoztunk a hétvégi "próbák" alkalmával. Próbáltunk az előadásra és próbáltunk megismerkedni egymással. Az együttléteink alkalmával sokáig beszélgettünk zenehallgatás közben "a világ dolgairól" és a mindennapos problémákról, elképzeléseinkről a jövőnköt illetően. Felvetődött több alkalommal is a katonai szolgálat teljesíthetőségének kérdése. Az érvek és ellenérvek, az igenek és a nemek néha kiélezett harcát hozta e kérdés megbeszélése. Színes társaság voltunk mindenféle szempontból. Igazán az adni akarás kötött össze bennünket és az egymás tisztelete, korlátok nélküli elfogadása.

Örömmel csatlakoztam a misére indulók közé. Hallottam, hogy vannak ilyen lakáson történő közösségi szentmisék, de még eddig nem voltam résztvevője az ilyen eseményeknek. Amíg gyülekeztek a testvérbarátok, beszélgetések foszlányai jutottak el fülemig. Amennyire sikerült összeraknom a különböző félmondatokat, megérttem, hogy a házigazda hölgy férje Baracsán van. A szentmise nagy élmény volt. Az, hogy a szentbeszédnek értelmük van, hogy érdemes odafigyelve hallgatni, ez már természetes volt számomra a közösségi alkalmakkor. Az, hogy a jelenlevők részesei a "vacsorának", hogy egyszerűen egy-egy imában elmondják gondolataikat sorban, kivétel nélkül, ez új és ugyanakkor örömteli tapasztalást hozott. A szentmise végén Mária beszámolt néhány szóban a baracscai fiúk életéről. Valamiért nem tűnt idegennek, amit hallottam. A tudat, hogy majd én is ott leszek, az már régen kialakult bennem, de most kézzelfoghatóvá vált számomra. Valahogy vágytam e fiúk közé, érezve, hogy ott a helyem.

* * *

A Bokor nagyközösségi találkozóin megtapasztaltam, hogy a jézusi úton járás több mint egyszerű másság. A másként gondolkodás másként élést is jelent. Kiállást, a hatalom által megkívánt magatartásformákkal való szembefordulást és az ezzel járó retorziók vállalását, azaz a bizonyos kereszt felvételét. Láttam testvérbarátaimat, akik kortól és nemtől függetlenül építették az "országot" a maguk módján, a maguk területén. A gyárban a munkás, a vállalatnál a mérnök, a kórházban az orvos és a betegápoló, az iskolában a tanár és a diák, a nyájában a lelkipásztor.

* * *

Kijártam már az iskolákat, de várt rám még egy házi feladat. Igaz a mondás, hogy néha az egyszerű feladatok a legnehezebbek. Igyekeztem felkészülni az előttem álló elkerülhetetlen feladat megoldására. A rácsokon túli világ ismeretlen volt, felfoghatatlan. Nem tudtam

belegondolni abba sem, hogy mit jelent majd szabadság- vesztetten élni. Úgy gondoltam, ha erős lélekkel, hittel követem a Mestert, nem kell aggódnom.

Az "írás" olvasása mellett néhány igazán jó írás tanulmányozásával készültem erőt meríteni. Miután kezembe került a parancs a teljesítésére vonatkozó időponttal, már csak egy feladat: a "házi" állt előttem. A nagy kérdés az volt, hogy hogyan mondjam el döntésemet szüleimnek? Nehéz feladatnak tűnt, s valahogy nem igyekeztem elébe menni a dolgoknak. Fogytak a napok, s már szinte nem volt idő tovább halogatni. Erőt vettem magamon s egy nagy levegővétellel odaléptem szüleim elé, hogy úgymond "jöjjön, aminek jönnie kell."

"Kitört a balhé!" - öcsémék fogalmaztak így. Valóban nehéz helyzet keletkezett, mindenki szeretett mindenkit, és mindenki féltett mindenkit. Felvettük saját páncéljainkat és a "csata" folyamán hiába szárnyaltak az érvek és ellenérvek sorban, a páncélokról lehullva széttaposódtak a porban. Nem maradt más, csak sírás, düh, értetlenség, elkeseredettség, féltés, aggodalom az egyik, míg szomorúság, hit, remény, és szeretet a másik oldalon.

"És mi mégis láncot hordunk."

*"Majd mosolyogva nézem,
hogy kezeimen a bilincs
milyen szépen csillog
a délutáni napsütésben."*

(Részlet A Markó utcában című versből)

Nem jön álom a szememre, valamilyen örömteli boldog érzés kerít hatalmába. Nincs is kedvem csak úgy átaludni az első éjszakát. Többen hangosan horkolnak körülöttem, és ahogy lenézek az ágyamról, ketten csendben cigarettáznak. Nyugalom van. Két tenyeremet a fejem alá téve fekszem, s nézem a sötétbe burkolódzó mennyezetet.

- Hát itt vagyok! - mondom magamnak. Érdekes, alig huszonnégy órája is ugyanígy feküdtem, csak éppen otthon, a saját ágyamban. S akkor egy kérdést tettem fel magamnak: - Felkészültél? - mosolygok, mivel a válaszádat szépen átaludtam és oly nyugodtan ébredtem ma reggel.

Ó, ez a nap! Mennyi minden történt velem, s körülöttem! Szinte hihetetlen. Ha naplót írhatnék, hát teleírnám a mai napra szánt lapot. De ha minden napra csak egy egyszavas megjegyzést tehetnék, akkor a maihoz talán azt írnám, hogy: "állatkert". Mivel így, az első nap végén megállapíthatom, hogy az acélajtó mögött sétáló, s kulcsait csörgető smasszer szemében mi, azaz a cellák lakói állatok vagyunk, de ez fordítva is igaz - "vadállat" megjegyzéssel. Mindenesetre elhatározom nagy bölcsen (ha így, húszévesen bölcsnek nevezheti magát az ember), hogy én megmaradok embernek. Ha lehet, igaz embernek. Jó érzéssel adok hálát most Mennyei Atyámnak az eltelt napért. Reggeli imám jut eszembe, amit itt, nem is oly messze, a Batthyány téri templomban mondtam az Úrnak. A lényege az, hogy életemnek, amit a Teremtőtől kaptam, nem lehet más célja, csak Jézus követése. S vezessen ez az út bármerre is, ha Ő jár előttem, nincs mitől tartanom.

Nos, hát hogy is kerültünk mi ide Jézussal a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet Gyorskocsi utcai börtönének 526-os cellájába?

Elmesélhetem, mivel, mint mondtam, nincs kedvem aludni. Röviden úgy, hogy ma délelőtt az ügyeletes katonai ügyész letartóztatott. Kezeimre bilincs került és bezártak ebbe a zárkába. Mondhatnám, hosszú út vezetett idáig, hogy engem katonai szolgálat megtagadásának büntetnének vádjával előzetes letartóztatásba helyezzenek, pedig nem így volt. Egyszerűen a mai napra szólt a behívóparancs sorkatonai szolgálatra. Vagyis jelentkezni kellett volna a Népstadionban a többi fiatal fiúval, hogy úgymond: "elvigyenek katonának". De a megadott időben a Katonai Ügyészségen jelentkeztem, ahol egyszerűen közöltem, hogy én nem

vállalom a sorkatonai szolgálatot.

- Miért nem? - kérdezte a hadnagy.

- Lelkiismereti okokból - feleltem, és átadtam a Hadkiegészítő Parancsnokságnak írt levelem másolatát.

- Micsoda, maga katolikus? - kapta fel fejét kissé ingerülten a katonatiszt.

- Igen - feleltem.

Miután elolvasta beadványomat, lassan, a felsőbbrendűség hatalmával, megvetően nézett végig rajtam. Majd folytatta kihallgatásomat:

- Én úgy tudom, a katolikus egyház nem tiltja híveinek a katonáskodást.

- De nem is helyesli.

- A pápa tudtommal az, aki nem helyesli az ilyen magatartást! - közölte mélyen a szemembe nézve.

- Én Jézust követem, s azt biztosan tudom, hogy Ő nem fogja fegyvert soha! - jelentettem ki határozottan. Ezután felállt s a szekrényéből elővett egy Bibliát, és elém tette az asztalra.

- Mutassa meg nekem, hogy hol mondja a maga Jézusa, hogy ne menjen katonának! Egy fekete műbörkötésű Újszövetség feküdt az asztalon. Újnak látszott, bizonyára kevésszer lapozgatták. Nem nyúltam a könyv felé, felnéztem, a tiszt tekintetét kerestem.

- Az egész tanítása arról szól, hogy szeressünk. Arról, hogy szeressük még ellenségünket is. A szeretetre tanít és a szeretet véleményem szerint erőszakmentes. Ha Jézus tanítása szerint szeretnék élni - márpedig azért vallom magam kereszténynek, hogy így éljek -, értse meg, nem tehetem az ellenkezőjét! - válaszoltam. - A katonai szolgálattelvés a magyar alkotmányban rögzített állampolgári kötelessége! - közölte emeltebb hangon.

- De létezik vallási és lelkiismereti szabadság, s én ezzel az alkotmány által biztosított jogommal kívánok élni.

- Ha nem akar fegyvert fogni, hát ne fogjon, teljesítsen egészségügyi szolgálatot. Mit szól hozzá? - kérdezte.

- A katonaság keretein belül? - válaszoltam kérdésére kérdéssel.

- Hát természetesen.

- Úgy nem!

- Tudja, hogy mi vár magára?! - ezt már szinte kiabálta.

- Igen, börtön.

- Jól mondja, ezt akarja? - kérdezte kiabálva.

- Nem, de ha nincs más lehetőség, hát vállalom.

- Ja, igen, maguk valami békeszolgálatot szeretnének, na de olyan nincs! - közölte ellenkezést nem tűrő hangon.

Erre nem reagáltam. Rövid csend után erőteljesen ordította:

- Hát milyen férfi maga? A megszegyenítés eszközéhez nyúlt, de ez már inkább a tehetetlenség eszközévé vált. A gépiró hölgy nem vált partnerévé ebben a játszmában. Szótlatlanul nézett rám és inkább a sajnálkozás jelei mutatkoztak tekintetében, mint a fölényes megalázás. Az újabb rövid csendet már halk kérdéssel szakította meg a hadnagy:

- Na, hajlandó katonának menni, vagy sem?

- Nem! - feleltem gyors határozottsággal.

Ezután a telefonhoz nyúlt és a vonal másik végén levőtől egy számot kért. Megíratta a jegyzőkönyvet, melyet azután átnyújtotta aláírás céljából. Majd az iratokat rendezgetve, reám se nézve szólt: - Kint várjon, majd szólítják.

Elhagytam az irodát, s ezzel a kihallgatásom és egyben az előzetes letartóztatásom megtörtént. A folyosón ülve nyugodt megkönnyebbülést éreztem. Néhány lépésnyire tőlem három fiú beszélgetett halkán. Ők bizonyára a Jehova tanúi - gondoltam. Érdeklődően néztek felém, de mikor reájuk pillantottam, újból egymásra figyeltek.

Kis idő múltán egy katona lépett elénk, s a nevemet mondta kissé akadozva, mint aki nem

biztos benne, hogy jól mondja-e a papíráról olvasottakat. Felálltam, jelezve, hogy engem keres. A hosszú folyosót, melyen haladtunk, nagy erős rács osztotta ketté. A rács másik oldalán egy fegyőr várakozott.

- Na, itt van még egy! - szólt a katona odaérve, a papírokat átadta az őrnök, aki kinyitotta a zárat, s a kitárt rácsos ajtón én átléptem a börtön "küszöbét".

Egy újabb rácsos ajtó nyílt ki előttem s egy "kétréciben" találtam magamat furcsa emberek között. Egy falak nélküli "szobában", ahol a koszos beton aljzatot négyoldalnyi kerítés zárt körbe. Vegyes társaság volt körülöttem, több civil ruhás és néhány rabruhába öltözött férfi. Üldögéltek a betonon és beszélgettek. Valamelyik vidéki börtönről mesélt a rabruhás, aki onnan jött másodfokú tárgyalására. Szitkozódott, káromkodva szidta a fegyőröket és cellatársairól is igen negatív véleménnyel volt. Úgy két órája álltam a kerítés mellett, figyelve e furcsa gyülekezetet, amikor a lábam zsibbadására lettem figyelmes. Leguggoltam, felálltam. Ezt többször megismételtem, s ekkor egy hang megszólalt:

- Ne kényeskedj, üljél le! - mondta egy kopaszra borotvált fejű egyén. Nem akartam a koszba telepedni.

- Majd megszokja - mondta egy magas ember legyintve.

Alighogy leültem, egy ór jött, s nyílt a rácsos ajtó. Kettesével bilincseltek össze minket.

- Akasszuk össze a kisujjunkat - szólt a hozzám bilincselte férfi.

- Irány a rabszállító! - kiáltotta a smasszer. Szűkösen kuporogtunk a kis autóban, mely gyorsan robogott velünk Budapest utcáin. Megkérdeztem "szíámi testvéremet", tudja-e hova visznek? "A Markóba, befogadásra", hangzott a szűkszavú válasz. Jobbnak láttam nem kérdezősködni tovább, hisz úgymint a saját bőrömön kell megtapasztalnom. Az erős rácsokkal borított egykori mentőautó a börtönépület hatalmas bejáratának közelében a járda szélén állt meg. Nehézkesen szálltunk ki az autóból, mivel a bilincs feszült, egy racsnival szorosabbra ugrott. Csípte a bőrt, kissé fájt, de nem volt időm figyelni erre. Meglepett az a tekintet, mely rám tapadt egy babakocsiját a járdán toló fiatalasszony pillantásából. Ahogy ott állt előttünk és nézett, az értetlenség, a megvetés és a sajnálat is sugárzott egymástán a hölgy szemeiből. Majd mosolyogva néztem bilincsemre és e szakadt külsejű emberre, aki összeszorított kisujjammal fogva húzott maga után a börtönkapu felé. Betessékeltek egy irodába, ahol megtörtént a befogadásom, vagyis alaposan átvizsgáltak. Kiürítették zsebeimet, és tételesen ellenőrizték a holmimat. Elvették a táskámban talált mosóport és borotvahabot. Megtudtam, hogy ezek tiltott tárgynak minősülnek (úgynevezett szökést elősegítő eszközök), s mint ilyen, egyszerűen elkobozták. A visszaúton egy másik "jóemberhez" lettem láncolva. A láncunkat, mely mély nyomott hagyott csuklómon, egy méreteres lakat ékesítette. Az autó tejüveg rácsos ablakain át nem láthattam ki, így magam elé nézve ültem.

- Dobj meg egy cigivel! - szólt hozzám egy szakállas, ápolatlan külsejű ember.

- Nem dohányzom! - válaszoltam.

- Jó neked - jegyezte meg halkán, egy igencsak foghiányos középkorú ember.

Miután visszaérkeztem a Gyorskocsi utcai börtönbe, megkaptam a "kincstári felszerelésem" (csajka, kanál, pohár, evőeszközök, ágyneműhuzat stb.). Majd felvezettek az ötödik emeletre, ahol egy szűrős szemű őr nézett végig rajtam.

- Na, hova tegyelek téged, fiam? - kérdezte önmagától, papírjai között lapozgatva.

Az 526-os zárka ajtaját nyitotta ki.

- Na, ez jó lesz - mondta, és már kattant is a zár mögöttem.

- Jó napot! - mondtam, letéve lábam mellé a felszerelésem. Néma csend lepte el az addig talán élénk beszélgetésektől zajos cellát. Megindultam a hozzám legközelebbi ágy szélén ülő férfi felé, kezemet nyújtva, hogy bemutatkozzam, miközben valahonnan a füsthomály mögül egy rekedt, de tekintélyt parancsoló hang szólalt meg:

- Mi a balhéd, haver?

- Katonai szolgálat megtagadása - feleltem, amire némi hümmögés hallatszott.

- Na, ott a haverod - szólalt meg újra a hang, s a hozzá tartozó kéz az egyik felső ágyon fekvő fiúra mutatott. Miután befejeztem a tizenhárom cellalakónál tett bemutatkozásomat, az egyetlen üres fekvőhely felé léptem. Az alatta levő "lakó", egy középkorú, ritkás hajú, enyhén köpcös, mélyen ráncolt, pirospozsgás arcú ember áll föl. Erőtlen hangján szólt:

- Na figyelj, így kell "megcsinálni" az ágyadat - mondta. S én próbáltam figyelni kezeinek gyors mozdulatait. Felmásztam az ágyra, s onnan néztem szét új otthonomra. Sűrű volt a rács az ablakon, de a fény kellő mennyiségben áramlott be, s a meszelt falakról visszaverődve világos szoba látszatát keltette. Sok emeletes ágy, kettő mosdókagyló, egy megrepedt tükörrel, és egy szakadt függönnyel félig eltakart illemhely. Egy polc, melyen négy könyv sorakozott. Az ágyak alatt táskák, szatyrok a lakók személyes holmijaival. Nagyjából ennyi tárgy és persze a tizenhárom ismeretlen zárkatárs alkotta e cellát. Mellettem feküdt a Jehova tanúja fiú, s hozzám hasonlóan csendben figyelte a zárka életét. Néhányan hanyagul feküdtek ágyaikon és látszott rajtuk, hogy unatkoznak. Ahogy ezeket az embereket figyeltem, megszólalt mellettem a srác:

- Ugye te nem vagy Jehova tanúja?

- Nem, én katolikus vagyok - feleltem. Érződött a meglepetés tekintetén.

- De a katolikusok nem szokták megtagadni a katonaságot! - folytatta érdeklődően.

- Lehet, de vagyunk néhányan, akik mégis - válaszoltam neki. Bizonyára erről nem volt tudomása, mármint, hogy hittestvérein kívül más felekezet fiataljai között is lehetnek hozzájuk hasonló gondolkodásúak. Közben a cellában az élet folyt a maga megszokott módján. Halkan beszélgettek az emberek, és az unalom elűzése végett játszottak. A dominó- és sakkjátékosokat "gibicek" vették körül, s az egyszerű népre jellemző káromkodás hangjaival jelezték rosszallásukat, vagy az elégedettségüket egy-egy lépés után. A halk beszélgetések hangjai nem jutottak el tudatomig, de bizonyára valamilyen élettörténetek lehettek. Ahogy a nappali fény elhalványult és jelezte az éj közeledtét, úgy halkult a zárka zsvivaja is. Az élénk beszélgetések suttozó információcserére mérséklődtek. Legalább öt órája fekszem itt, kényelmesnek nem nevezhető ágyamon. Lenézek újból, de már nem izzik egy cigarettavég sem, talán alszik mindenki. Istennek adva hálát fejezem be az első börtönben töltött napot.

* * *

Halk nyüzsgésre ébredtem. Körülnéztem hamar, rájöttem, az lesz a legjobb, ha sorba állok a mosdókagylókhoz. Tisztálkodás után csak úgy álltam az ágyam mellett várva, hogy történjen valami. Hamarosan megszólalt a zárkafőnök:

- Álljatok sorba, jönnek!

Kinyílt az ajtó és egy smasszer lépett be rajta kis táblával a kezében.

- Zászlós úrnak jelentem, az 526-os zárka létszámmellenőrzésre felsorakozott! - jelentette.

- Rendben - felelte az őr, és ujjai segítségével megszámlolt minket, majd kilépett az ajtón. A retesz durva hangja volt a jeladás a megalázott sorban állás feloszlatásának.

A felső ágyasok egy része felmászott lakhelyére, míg mások az alattuk lakó ágyának szélére telepedtek és elkezdődött egy újabb nap a zárka életében.

Átnéztem táskámat, mely sértetlen volt. Ennek örültem, s ezután én is elhelyezkedtem ágyamon. Ismerkedési beszélgetést folytattam Lacival, a Jehova tanú fiúval. Enyhén dundi, de inkább erőtől duzzadt, mint zsírpárnáktól, kerek fején rövid haját viselt. Erős szemöldöke és szúrós tekintete tekintélyt kölcsönzött számára. Megtudtam róla, hogy orosz lányi bányászlegény, s villanyszerelőként dolgozott a bányában, vagyis inkább a felszínen. Hozzám hasonlóan szüleivel és testvérével élt ezidáig. S kisgyermek kora óta tagja egyháznak.

A reggeli osztáshoz unottan sorakoztak az emberek. Furcsán néztem ezt az érdektelenséget, mivel én nagyon éhes voltam. A csajkámba egy merőkanál fekete folyadékot merített a

szakács, és egy másik két szelet kenyeret tett a kezembe. Az egyik alsó ágy szélére kéredzkedtem, majd a számhoz emeltem a csajkát és belekóstoltam az italba. Érdekes, új, ismeretlen ízt éreztem. Lassan kortyolgattam a bivalytejnek nevezett italt, nagyokat harapva a kenyérbe. Hiányérzetem támadt, jó lett volna még enni valamit.

Reggeli után talán, mint az éppen talpra állt újszülött kiscsikó, bizonytalan léptekkel, de elindultam a börtönélet megismerésének rögs útján.

Az egyik alsó ágyon fekvő középkorú embertől, aki gyermektartási díj nem fizetéséért várta ítéletét, megtudtam, hogy a zárkafőnök gyilkosságért ül. Feleségét ölte meg, féltékenységből. A hosszú börtönének nyomait tükrözték arcának kemény vonásai. Az "öreg" rab nyugalmaival és az ezzel járó bölcsességgel ült ágya szélén, s kezei gyors, megszokott mozdulataival sodorta cigarettáját. Láthatóan tetszett neki ez a tisztelet, amely itt övezte. Egy igen durva, szinte ijesztő külsejű, izmos, jókötésű, kopasz fején több mély forradás nyomával ékeskedő srác ugrott fel hirtelen ágyáról, s kezdett idegesen mászkálni a cellában.

- Ő miért van itt? - kérdeztem beszélgetőtársamat. - A Zoli - kezdte mesélni rövid történetét -, hát, valami nincs teljesen rendben nála, tudod, szerintem a fejével van valami baj. Állítólag nagyon szép menyasszonya volt. Legalábbis az ismerőse, aki már elment, azt mesélte, hogy igen szemet gyönyörködtető, de ugyanakkor könnyűvérű menyecske lehetett. Miután ez a szerencsétlen elment dolgozni, látogatók érkeztek a nőhöz. Sejtethed, miért. Talán elmondhatta neki valaki, hogy mi történik a lakásban, amíg ő dolgozik. Az egyik nap elbújt és megleste a dolgot. Berontott a szobába, s a kurafit kivágta az ablakon. A szomszédok akkor fogták le, amikor éppen a legény fejét készítte a kaszájával levágni. - Hát nem semmi, mi? - kérdezte tőlem.

- Hát nem, ahogy mondd - feleltem, tudva, hogy ezt a választ várta. Ahogy elnéztem Zolit, nem tudtam eldönteni, hogy a története igaz-e vagy sem. (Talán a sztorihoz hozzátartozik, hogy ittlétem alatt egyszer sem beszélgettem ezzel a zavaros fejű illetővel.)

Az éppen sakkozó párosról kiderült, hogy kisstíliú zsebtolvajok. Kisvártatva elhívták "informátoromat" a felállított "dominóasztal" mellé az egyik alsó ágyhoz.

Szemeim lassan, körültekintően lesték sorstársaim arcát, figyelve a tekinteteket, hátha elárulnak valamit gazdáikról. Azt tudtam jól, hogy egyikük sem ártatlan bárány, de nem tűntek igazi vadállatoknak sem.

Még tegnap este észrevettem a könyvespolcot a falon, most elindultam, hogy megnézzem a választékot. A porlepte könyvek lapozgatása közben odalépett hozzám egy vékony testalkatú bajuszos cigányember.

- Szeretnél valamit olvasni? - kérdezte.

- Igen - válaszoltam, kezembe véve Verne Grand kapitány gyermekei című könyvét.

- Gyere - mondta, és ágyához invitált. Egy füzetet vett elő, és a kezembe nyomta.

- Elolvashatod, ha akarod. Én most írok megint - mondta, s leült ágyának szélére.

Felmásztam fekhelyemre, s elolvastam G. Laci írásait. Ha irodalmi hovatartozását nézem e műveknek, hát az egyperces novellákhoz sorolnám. Három rövid írás, mely mindegyike egy beteljesült szerelem történetét mesélte el. A jelen korban játszódtak a történetek, s gondolom, a főhős mindegyik esetben maga a szerző volt. Tetszetek e rövid alkotások. Elragadja az olvasót, szinte átélésre kényszeríti, igaz, az én belsőm másként vágyakozott a szerelemre. Miután visszaadtam a füzetét, megdicsértem, s ez láthatóan tetszett neki. Ja, a történethez hozzákíváncozik, hogy G. Laci autólopás miatt várta tárgyalását. Elmondása szerint Székesfehérváron kötötte el a Zsigát, s az őt üldöző rendőrök a Blaha Lujza téren kapták el, miután belerohant a 6-os villamosba.

Belekezdtem a Verne könyv olvasásába, mivel úgy gondoltam, egy napra elég ennyi újdonsült társaim megismeréséből. Olvasásomat az ebédosztás szakította meg.

- Mi a moslák mára? - kérdezte valaki a szakácstól.

- Majd megtudod, ha megkóstoltad! - hangzott a válasz.

- A szokásos, Petőfi-leves, meg valami tészta - mondta az első, akinek csajkájába került az éték. Hát igaz, ami igaz, a leves inkább hasonlított a mosogatóléhez, s tésztából is ettem már jobbat.

Ebéd után levélpapírt vettem elő. Megírtam szüleimnek, hogy a körülményekhez képest jól vagyok, és hogy mit írjanak a borítékra annak érdekében, hogy levelük eljuthasson hozzám. Miután borítékba tettem a levelet - amit ugye nem volt szabad leragasztani -, elgondolkodtam szüleimről. Nem értenek, vagy inkább nem ismernek. Talán ők úgy hiszik, hogy ismernek, de most ezt a dolgot nem értik. A miértre nem találnak elfogadható választ. Maguk helyett másoktól várnak segítséget. Szinte látni és hallani véltem rokonainkat, ahogy mondják szüleimnek: Hiszen milyen rendes, kedves fiú volt ez a Laci gyerek, hát mi lett vele, hogy tehetett ilyet veletek?. Hogyan is lehet az aggódó szülői szívet megnyugtatni, ha az ember egyedül van (még ha oly biztos is a dolgában) azokkal szemben, akik sokan vannak és az evilági értékrend szerint élnek? Talán a hit az, ami segíthet. De be kell látnom, hogy hiába ugyanaz a hit, ha más-más oldalról nézzük, akkor egy kicsit másként is látjuk. Na, de ahogy mondani szokták: "a remény hal meg utoljára"! Hát rábízom ezt az ügyet a Gondviselésre. Így erősítettem magam s tettem a levelet a kis levélládikába, hogy másnap reggel elinduljon a címzettjéhez.

Délután beszólt a smasszer, hogy készüljünk sétára. Kettes sorban igyekeztünk le az udvarra, ahol libasorban haladtunk egymás után körbe-körbe a börtön udvarán. - Pofa be! - hallatszott a durva üvöltés, ha halk duruzsolást észlelt valamelyik őr. A cellába való visszatérésünk után többen siettek az ablakhoz. Akkor még nem sejtettem, hogy miért ez a nagy lelkesedés, hisz most jöttünk fel az udvarról, miért oly érdekes az a betonplacc madártávlatból is?

- Azt nézd, azt a bögyös barnát., az a tréningruhás kokeró, az is milyen jó., hogy mit tennék azzal a.- Hát igen, utánunk a hatodik emelet lakói, a nők sétáltak. Ötemeletnyi férfihad öröme és a smasszerok bosszúságára, ugyanis kisvártatva berontott egy őr kiabálva:

- Akit még egyszer meglátok az ablakban, azt azonnal viszem a fogdára!

- Na, ez a börtön! - vagy inkább ez is a börtön - gondoltam magamban.

* * *

A következő nap reggelén megértettem, miért nem lelkesednek társaim annyira a reggeli iránt. A változatosság kedvéért bivalytej és két szelet kenyér. Minden reggeli ugyanez hétfőtől vasárnapig.

Úgy tíz óra tájban megszakították szegény "Grand kapitányt", pedig már kezdtem élvezni. Főügyészi kihallgatásra kellett mennem. Megbilincselte kézzel vezettek be egy kihallgató szobába. A tiszt úr rangját nem ismertem, de valami "nagykutya" lehetett, mivel pizsamában volt. Gondolom, miattam ráncigálták ide, vagy éppen ő volt kíváncsi személyesen a katolikus szolgálatmegtagadóra. Hosszasan és kimért alaposággal vizsgált szemével, fogást keresve ellenfelén, mint a birkózó az olimpián.

- Miért nem akar katona lenni? - tette fel az első puhatolódzó kérdését.

- Mert keresztény vagyok! - feleltem.

- Na jó, de mégis, hisz a keresztények is katonáskodnak.

- De nem mindegyik.

- Csak az olyanok nem, mint maga!

- Lehet.

Na, ez a patthelyzet - gondolhattuk mind a ketten. Látszott rajta, hogy új stratégián gondolkodik.

- Ne mondja, hogy ezt maga találta ki, biztosan hallotta valakitől, valahol, valamilyen gyülekezetben?

- Igen.

- Hol, kitől? - kérdezte izgatottan.
- Keresztény ifjúsági találkozókön.
- Hol?
- Nagymaroson, Máriagyűdön.
- Na és ki beszélt magának arról, hogy ne menjen katonának?
- A bíboros, ő tartotta a szentbeszédeket, és Jézust idézte a Szentírásból. Miszerint az erőszak erőszakot szül, a kereszténynek szeretnie kell ellenségét is. Az élet kioltása a legnagyobb bűn. Ebből arra következtettem, hogy ha igaz keresztény kívánok lenni, nem tanulhatok gyilkolni.
- Ezt maga okoskodta, ki magának?
- Elég egyértelmű, ha erre a kérdésre szeretne választ kapni az ember.
- Szóval akkor maga egy magányos farkas!
- Értelmezhetjük így is.
- Miért akarja tönkretenni magát. Nem gondol a szüleiére?
- Nincs szándékomban tönkretenni életüket, de a lelkiismeretemre kell hallgatnom - feleltem. Elég okos volt ahhoz, hogy rájöjjön, nincs értelme fessegetnie a dolgot. Sajnálataát fejezte ki irántam, és visszaküldetett a cellába.

Alighogy becsukta az őt az ajtót mögöttem, az ablakhoz léptek ketten. Egyikük navigált, míg a másik valami madzagot huzigált. Megértettem, hogy üzemel a börtönposta. Valamilyen módon, talán, mint a pókháló szálai, néhány cella madzag-összeköttetésben állt egymással. Ezeket a szálakon cseréltek gazdát különböző használati tárgyak. Éppen egy pipa volt igyekvően e cella egyik lakója számára. Sajnos a buli nem sikerült, s a pipa a börtönudvar betonján landolt sok ablakbéli bémézködő, de leginkább a megrendelő bosszúságára. Kisvártatva egy másik csomag indult útjára. Egy női alsónemű igyekezett új tulajdonosához eljutni. A Verne-könyv olvasásába merültem. Szinte elfelejtettem, hogy hol is vagyok, amikor az ováció felriasztott, vagyis a csomag célba ért. Már vártam az őrt és a sétára való invitálását. Séta a "szabad levegőn", milyen álszent kifejezés. Igaz, jó elhagyni, még ha csupán öt percre is a cellát. Nyomasztó négy fal közé szorulnia sokadmagával az embernek. Jó friss levegőt belelegezni, a zárka "sokszagúságából" kiszakadva. De a börtönudvarról feltekintő szem négyoldalnyi hatalmas falat lát sok-sok rácsos ablakkal. Talán csak a kék ég látványa. Igen, a tiszta, felhőtlen kék ég látványa jelenthet valami örömet, ez adhat erőt a testnek, léleknek. Délután előkerült egy olló, ami természetesen tiltott tárgy, de nagy kincs. A gazdája kezében ügyesen mozgott, és egy nagyhajú srác, aki garázdaság büntette miatt várt tárgyalására, szerény, jóképű legénnyé alakult. Megenyhülnek és megszépülnek a kemény fiúk is tárgyalásaik előtt. Szinte mindenre hajlandók a kevesebb büntetés érdekében. Engedtem az invitálásnak és beültem a borbélyszékbe. Tényleg ügyesen forgatta a fésűt és az ollót ez a jóember, aki amúgy komolyabb rablásokból tartotta el magát.

Első hallásra sértőnek tűnő viccelődések céltáblája volt Péter. Ránézésre is tipikus balek benyomást keltett beesett szemével és nagyra nőtt elálló füleivel. Nagyokat mosolygott saját magán, megesett szerencsétlenségét felemlető és nagyokat hahotázó cellatársaival. Miután a kocsmából pityókás állapotban "felszedett" alkalmi partnere lakásán belemerült a remélt öröm gyors előjátékba, megdöbbenve tapasztalta, hogy partnere is az erősebb nem képviselője, hiába viselt csinos női ruhát. Nehézkessé vált menekülésének történetén már én is önfeledten mosolyogtam. Szükség is volt a vidám humorra. Az ítéleteikre váró rabok homlokán mély barázdát szántott az idegesség. A robbanásig feszült agy, mint lőporos hordó volt jelen, melyet nyaldosni készült a láng. A figyelemelterelő játékok, és a humor töltötte be a tűzoltó víz szerepét.

Elítélve a nép nevében

*"Ó nép, a nevedben mondatott
bűnnek a szeretet
s lett otthonom a börtön
hosszú évekre!"
(Részlet A nép nevében című versből)*

A reggeli létszámellenőrzésnél feltűnően sokáig hagyta rajtam a szemét az őr. Őt még eddig nem láttam. Kis idő múltán bejött a zárkába, s megállt előttem.

- Nem akar házi lenni? - kérdezte tőlem.

- Nem tudom, hogy mi az a házi? - kérdeztem vissza.

- Jöjjön, elmagyarázom!

- Vállald el, megéri! - kiáltotta utánam valaki.

- Nos, fiam! - mondta atyáskodó, de nem szigorú hangletűben - amikor én vagyok szolgálatban, ez háromnaponként van, reggel, délben, este felsöpri és felmossa a folyosót.

Összeszedi és kiosztja a leveleket, üríti a zárkák szemeteseit és segít az ételosztásoknál.

- És miért lenne ez nekem jó? - kérdeztem őszinte érdeklődéssel.

- Tele csajka ebéd, és este addig fürödhet a meleg vízben, amíg kedve tartja.

- Rendben! - feleltem.

A fürdési lehetőség miatt döntöttem ily gyorsan, ugyanis már négy napja voltam fogva tartva, de még a fürdőben nem jártam. A kézmosó kagylóban nehézkes az alapos mosdás, pláne ennyi, ki tudja, milyen ember után.?

- Na, akkor kezdheti is! - mondta a smasszer, és már hozta is a "szerszámokat". Hát dolgoztam én becsülettel az esti fürdés reményében. Gyorsabban telt így a nap. Az ebédosztás kissé fájdalmas menet volt, ugyanis a minél gyorsabb lebonyolítás végett egyszerre négy csajkát tartottam hat ujjammal. Ki a taticán az üres csajkákat, s be a forró levesekkel. Hát igen, a levesnek csúfolt lé, a szakács minden igyekezete ellenére rendszerint az ujjaimon csurgott végig. Már az ötödik cellánál éreztem az égési sérülés jeleit és még mennyi volt hátra? Ekkor értettem meg, miért nem lelkesedtek annyira társaim eme megtisztelő feladat ellátására. Meglepetésemre az ebédosztás végén a csajkám púpozva volt hússal. Nem is tudtam ennyit enni, így jutott az éhesebbjének a cellában is.

Na és persze este mennyei boldogságot éreztem egyedül a fürdőben, a melegvíz alatt. Jólesett, és bíz, bevallom, jó sokáig esett jól.

* * *

Elérkezett szeptember első napja, az iskolakezdés. Arra gondoltam, számomra ez az élethelyzet is egyfajta iskola. Eközben, akinek megtörtént a tárgyalása, azt a következő szállítás alkalmával elvitték a számára kijelölt letöltő helyre. A helyére pedig jött más, új előzetes, aki velünk együtt várt a tárgyalására. Lassan beleláttam a rituálékba, vagy inkább a tekintély fenntartásának ügyesen álcázott és az unalom elűzésének szerepjátékaiba. Éppen a zárkafőnök tartotta főleg az újak számára, a miheztartás végett és a már említett (talán a tévéadás pótlása céljából) mese-előadását. Miszerint ő, aki évek óta bentlakó és ki tudja, éppen hányadik, és hányadfokú tárgyalását várja. Nos, az egyik, sokadik tárgyalásának szünetében, éppen az öt évek óta vádoló, de az egyre rokonszenvesse vált rendőrnővel történő szerelmi légyottjának történetét ismertette. Eközben nyílt az ajtó és extázisszerű boldogsággal lépett be Balázs, aki tárgyalásáról tért vissza.

- Mehetek haza! - kiáltotta önfelédten.

- Na igyekezzen, öt perc múlva jövök magáért! - mondta a smasszer.

- Mi van, mondjad? - sürgette eddigi ágyszomszédja.

- Felmentettek! A bírónő elejtette a vádat! - kiáltotta boldogan, s közben igyekezett

csomagolni, szétszotgatva a már fölöslegessé vált tárgyait. Gyors kézfogás mindenkivel és a kölcsönös "vigyázz magadra!", itt bent egy cseppet sem semmitmondó "áldás"-sal elhagyta, talán végleg a börtön falait. Később megtudtam Balázs történetét, miszerint hazafelé autózott egyik éjszaka, s valamelyik villamosmegállóban felvett maga mellé egy nőt. Megtörtént, ami ilyenkor úgymond megesik a földi halandókkal. Igen ám, de azután a hölgy feljelentette Balázst erőszakos nemi közösülés vádjával. Három hete volt itt bent, s történet- mesélőm szerint nagyon félt, hogy neje a történetek miatt elhagyja őt.

A szabadulás élménye csodás dolog lehet! - gondoltam magamban. Majd egyszer, ki tudja mikor, én is átélhetem.

Balázs helyére érkezett egy új emberke, akinek volt egy üveg nescaféja. A rutinosabbak igyekeztek segítségére lenni a forró víz elkészítésében. Egyikük kicsavarta az égőt a foglalatból, míg a másik a csajka vizet a partvis segítségével odahelyezte a foglalathoz, s a harmadik felnyomta a kapcsolót. Az életveszélyes mutatvány végén elkészíthették kávéjukat. Ennek a zárkának szombatoként volt a fürdési napja. Kivonultunk a fürdőhelyiségbe, ahol igyekezett mindenki minél hamarabb megszabadulni ruháitól, hogy még a melegvíz alá kerülhessen. Nem tolakodtam, jó volt nekem a hidegvíz is.

A vasárnap ugyanolyan hétköznapian telt, mint maguk a hétköznapok, talán valamivel csendesebben, vagyis inkább zavartalanul. Csupán a séta miatt nyílt ki az ajtó.

A további napokat inkább olvasással, kevesebb ismerkedő beszélgetéssel és még kevesebb mesehallgatással igyekeztem tölteni. Habár megjegyzem, ezek az "igaz" történetek súlyuknál fogva alakították ki a cellán belüli hierarchiát. Különös ez a fordított értékrend. Aszabad életben egyáltalán nem, vagy szemlesütve, félénken mondanák el tetteiket. Míg itt bent szinte hengegve mesélik el gazzetteik történetét, valószínűleg kissé kiszínezve. Melyek között képviselve volt még a cellában egy kisebb maffiózó banda néhány tagja. Ők úgymond aranyban utaztak, magáról a bűncselekményükről nemigen beszéltek, sem a lebukásuk történetéről, hanem inkább az igazán nagylábon való élésük fényes oldalával dicsekedtek szájtátva hallgató közönségüknek.

* * *

Már egy hete élveztem a különös ház még különösebb vendégszeretetét, mikor a kinyitott ajtóban álló őr ezt mondta:

- Habos László EH 01-39 nyilvántartásszámú előzetes letartóztatott tárgyalásra megy! - Kezdtém lemászni ágyamról.

- Na igyekezzen, nem érünk rá! - sürgetett "közkedvelt" smasszerunk, s a folyóson átadott egy már a nyugdíj korhatár közelében lévő őrnek. Az a ráncos szemével rám nézett és lassan visszatette övéhez a bilincset.

- Hátratett kézzel menjen előttem két lépéssel! - mondta. Belépve a tárgyalóterembe, beszélgető katonatisztekot pillantottam meg. A terem olyan volt, mint amilyet a tévéfilmekből láthat az ember. Csupán a közönség hiányzott.

Egy civil ruhás férfi lépett elém.

- Én vagyok a kirendelt védőügyvédje - mondta.

Érthetetlenül nézhettem rá, mert megkérdezte:

- Érti?

- Igen - feleltem.

- Na jó! - és valami megjegyezhetetlen nevet mondott bemutatkozás gyanánt.

- Kezdhettük? - kérdezte az egyik tiszt.

Miután mindenki elfoglalta a helyét, valami hivatalos - szemlátomást a számukra unalmas - felvezető, ilyen meg olyan paragrafus és bekezdés alapján megkezdik a büntető tárgyalást.

A bíró megkérte a vád képviselőjét - azt a hadnagyot, aki letartóztatott -, hogy ismertesse a

vádanyagot. Ezután mindenki leült, csak a hadnagy maradt állva, s mivel mellettem az öreg smasszer is leült, hát én is azt tettem.

- A vádlott maradjon állva! - üvöltötte a bíró.

Felálltam. Ezután a hadnagy belekezdett a mondandójába. Ilyeneket hangoztatva, hogy állampolgári kötelezettségem sorkatonai szolgálatot teljesíteni s ezt én lelkiismereti okokra hivatkozva megtagadom, s ezáltal törvényt sértek. Ráadásul római katolikus vallásúnak vallom magam, holott az egyházam nem követeli meg híveitől, hogy tagadják meg a szolgálatot. Amennyiben fenntartom álláspontomat, úgy a törvények értelmében ítéljenek el. Ezt követően a védelem kapott szót, melyben az ügyvéd felolvasta rövid életrajzomat és a munkáltatóm által bekért jellemzésemet. Érdekes volt egy idegen ember szájából hallani, hogy milyen jó véleménnyel voltak felőlem főnökeim. Az ügyvéd kérte, hogy eddigi erkölcsös életemet tekintse a bíróság enyhítő körülménynek.

A vád újabb felszólalásában már erőteljesebb hangon kérte súlyosbító tényezőnek tekinteni, hogy az ilyen magatartás veszélyes a társadalomra nézve.

Ezek után a bíró kijelentette, hogy a bíróság visszavonul ítélelhozatalra. A tisztek a gépirónővel egyszerűen elvonultak. A feszélyezett csendet az idős őr azzal próbálta oldani, hogy megkérdezte tőlem:

- Na, ezek után mire számítasz?

- Úgy három év körüli börtönbüntetésre - válaszoltam. A smasszer a szemembe tekintett és hang nélkül bólogatott. Egyedül voltam, de nem éreztem magam egyedül. Tudtam, hogy velem van Jézus, és hogy sokan testvérbarátaim közül imáikba foglalnak ezekben a napokban. Nyugodt voltam. Nézegettem a bírói pulpistust, olyan szépen megmunkált fabútor volt, és a székek is igényes mesterember munkáját közvetítették a figyelő szemeknek.

Nemsokára visszatért a bíróság és most már mindenki állva maradt, megadva a méltóságot ennek az ügynek. S a bíró a Magyar Népköztársaság nevében ítéletet hirdetett, miszerint a Budapesti Katonai Bíróság bűnösnek talált katonai szolgálat megtagadásának büntetésében. Ezért két év hét hónap szabadságvesztésre ítél főbüntetésként, és két évre eltilt a közügyek gyakorlásától mellékbüntetésként. Az ítéletet fogház fokozatú büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani. Az ítélet kihirdetése után a bíró megkérdezte:

- Elítélt, bűnösnek érzi-e magát?

- Nem! - feleltem kellő határozottsággal.

- Kíván-e szólni az utolsó szó jogán?

- Igen - válaszoltam.

- Tessék. Hallgatjuk.

- Én a szeretetre tettem fel az életemet, s mivel szeretek minden embert, ezért nem tanulhatok gyilkolást. Esküt sem tehetek embertársaim életének kioltására. Ellenben, szívesen vállalnék ennyi ideig, mondjuk kórházi munkát, ahol igencsak szükség volna a lelkiismeretes munkavégzésre.

- Ez nemes gondolat, de ma nem megoldható és különben is mi lenne, ha mindenki így gondolkodna!?

- Béke! - vágtam közbe, nem engedve, hogy befejezze a bíró a mondandóját. Rövid, de kínos csend lett hirtelen. Majd a bíró kissé zavartan a vád képviselőjéhez fordult.

- Kíván-e élni a vád a fellebbezési jogával?

- Nem - felelte a hadnagy.

- És a védelem? Az ügyvéd, kérdően nézett rám. Fejmozdulattal jeleztem döntésemet.

- Nem - válaszolt az ügyvéd.

- Ezennel a tárgyalást befejezettnek tekintem! Az ítélet jogerős! - hangzott a bíró szájából.

Az őr visszavezetett a cellába, ahol a zárkatársak azonnal kérdezték:

- Na, mennyit kaptál?

- Két év hét hónapot - feleltem.

- Megérte ilyen hülyeség végett? - kérdezte valaki.

- Nekem igen! - válaszoltam büszkén.

Felmászva ágyamra, kezeimet a fejem alá téve, mosolyogva néztem a mennyezetet.

Hülyeség? Nem ezt tenni, az a hülyeség!

Miután hálát adtam Istennek a lehetőségért, hogy tehettem érte valamit, levélpapírt vettem elő. Megírtam szüleimnek a tárgyalás eredményét.

Közben megérkezett a Jehova tanú is, aki szintén ugyanannyit kapott, mint én.

Valahogy nem volt kedvem most semmihez. Jó volt csak úgy feküdni az Isten tenyerén.

Tudni, hogy Jézus velem lesz az elkövetkező közel ezer nappalon és éjjelen.

Beesteledett, és én még mindig boldogan elmélkedtem a közeljövömön, amikor hangos káromkodás hallatszott, majd kemény ökölpárbajra került sor két fiú között. Szidták és ütötték egymást istenigazából, még a zárkafőnök sem tudta lecsendesíteni őket. A nagy zajra berontó smasszer vetett véget a vitának. Lecsillapodásuk után tudtuk meg, hogy min is vesztek így össze. Az egyiküknek alvás közben magömlése lehetett s azt hitte, hogy szomszédjától került rá a "dolog", s ezért akarta a vélt sértését ilyképpen orvosolni. Ez az esemény is megerősítette bennem azt a tényt, hogy bizony nem lesz egyszerű az élet a bezárt ajtók mögött. - Jó lenne már mihamarább Baracskára kerülni, ahol várnak a hittestvéreim! - mondta a szomszéd ágyon heverő Laci halkán, hangos sóhajtás kíséretében.

- Igazad van - feleltem, remélve, hogy most nem folytatja a beszélgetést, mivel nem éreztem alkalmasnak magam semmilyen csevegésre.

* * *

Időközben "kint" is zajlott az élet. Vagyis az állami apparátus is munkába lendült. Miután a munkahelyem megkapta az általam postai úton visszaküldött bevonulási segély címen nekem kiutalt pénzösszeget, kérdőre vonták apámat a cég vezetői. Apám mint az edzőüzem vezetője tevékenykedett. Vezetőtársai és a beosztottak szemében is elismert és kedvelt munkatárs volt. Azon kevesek közé tartozott, akik értettek is a szakmájukhoz, s mivel becsületes, dolgozó hozzáállásával példaértékűvé vált, szerették és tisztelték, annak ellenére, hogy a vállalat kommunista rétege minden igyekezete ellenére nem volt hajlandó tagságával erősíteni a pártot. Szükségük volt rá, ezért "elnézték" templomba járás, keresztény életvitelét. Fehér hollónak számított, mivel ő nem gondolta szó szerint érteni, hogy a "munkások a gyár". A szocializmus "bősz proletárjai" ugyanis igyekeztek otthonaikban is látni hasznosítható darabjaiban a gyár eszköztárát. Elfogadták e különös másságát. Hosszú távlatú terveiben szerepelt apámnak, hogy fiai közül valamelyik, vagy akár mindegyik, kövesse az ő példáját, és úgymond középvezetőként tevékenykedjen mellette, vagy utódjaként. Ennek megfelelően iskoláztatott bennünket és igyekezett ösztönözni a tanulásra a sikeres vizsgák megszerzése érdekében. Tehetetlenül állt az őt kérdőre vonó vezetői előtt, főleg azok után, hogy bizonyos elvtársak megfigyelés alá vették a házat, és sűrűn fotózták, dokumentálva vaskos jelentéseikhez. Megzavarták ezek az események és a következményeik. Leváltotta a cég vezetősége fia politikai megbízhatatlansága miatt. Persze az üzemi munka felelősségeit meghagyták, hogy esetleges felelősségre vonása fenyegető példává válhasson. Hiába írt kérvényeket, átnézték rajta ezután, és ráadásul tudatosították beosztottjaival is trónfosztottságát. Meggyötörte lelkét ez a megaláztatás és kihatott egészségi állapotára is. Ezekről mit sem tudva éltem napjaimat, melyek kezdtek megszokottá válni. Kiolvastam a Verne-könyvet, másikat nem kezdtem bele. Egyrészt a többi könyv nem keltette fel érdeklődésemet, másrészt esedékessé vált elszállításom. Elvégeztem "házi" teendőimet. Az igencsak hosszú folyosó többszöri feltakarítása alkalmával néha az emeleti lépcsőfordulóban találkoztam hatodik emeleti sorstársammal. Olyan nőiesség nélküli nő volt. Középkorú teremtés igénytelen ruhában, fésületlen haja csak úgy lógott a fején. Olyan átlagos, inkább

sovány testalkatú fehérbőrű, de génjeiben őseinek köszönhetően cigány embertől származó kromoszómák is keveredtek. Semmitmondóan néztünk egymásra, s szemeiből üresség tátongott. Egykedvűen söprögette a lépcsőfokokat.

Este a felfrissült tisztaság érzésével feküdtem ágyamon, s hosszú elmélkedéseim közben papírra vettem néhány, verssorokba összeállt gondolatomat.

* * *

A hosszú napok haladtával kezdett a közömbösség köde oszladozni e cella lakói között és köztem. "Hülyének" tartottak - amiért szerintük önként jöttem a börtönbe -, de nem a lenézés könnyörtelen magatartását tanúsították irányomban. Kissé bizonytalanul, de mégis a tisztelet méltóságával tekintettek rám. Kilógtam a sorból, ezt tudták jól és én is éreztem, de megpróbálták a maguk módján úgy kezelni, hogy ez ne feszélyezze együttlétünket.

* * *

A vasárnap délutáni sétán enyhén fúj a szél, már amennyire fújhat egy ilyen zárt udvaron. Mégis valahogy másként telt ez a séta, mint az előző napokon. Legalább öten vártuk a másnapi elszállítatásunkat tudva, hogy ez az utolsó itteni sétánk, lélekben búcsúztunk e komor falaktól.

Mivel a vasárnapok sokkal nyugodtabban telnek, ilyenkor kerülnek elő a tetováló szerszámok. Mindig akad valaki, aki él a lehetőséggel és eltüntethetetlen jelet kíván tudni magán. Mivel nem akadt az akkori jelenlevők között igazán ügyes kezű, aki szépen rajzolt volna valamilyen ábrát, így csak egy név, valószínű egy régebbi szerelem emlékeként vésődött egy fiatal srác karjára.

Nehéz annyira elmerülni a gondolataimban, hogy ne jusson el a tudatomig a zárkában folyó "beszélgetések" értelme. Most is, mint oly sokszor a nők és a testi vágyak beteljesedése volt a téma. Számomra érthetetlen volt, hogy a férfi és nő kapcsolat ennyire a testiségre korlátozódott. Nem hiszem, hogy csak e falakon belül gondolták így, ahogy ilyenkor megnyilvánultak. Furcsa, de az fogalmazódott meg bennem, hogy ezeknek az embereknek nem csak a testük van bezárva.

Amennyire az idő és a lehetőség engedte, megismerkedtem zárkatársaimmal. Nem tudom, hogy mennyien mutatták igazi önmagukat, és mennyien viselkedtek a körülmények hatására másként, mint amilyen a megszokott természetükből adódott a szabad életükben.

Sokszínűségük érdekes tapasztalást adott. Olyan magatartásformákat láttam, olyan belső világokba pillanthattam be, melyekre eddigi életemben nem volt lehetőségem. Bűnösök voltak, még ha némelyikük nem is tartotta magát annak. Bűnöket követtek el, melyeket elítélt a törvény és társadalom közvéleménye is. Itt volt például Ferenc, negyvenes éveiben járó egyedülálló, büszke ember. Büszke volt magára és tetteire. Hetvenkettő rendbeli betöréssel vádolták. Jól érezte magát a saját bőrében. Valószínűnek tűnt, hogy letöltött szabadságvesztése után is folytatta majd megszokott életvitelét. Itt volt Béla, a három cellában levő tartásdíj megtagadásért elítélt egyike. Óhatatlanul is felvetődött bennem a kérdés, hogyan juthat el egy házastársi kapcsolat idáig. Bizonyára boldog szerelemben kezdték meg közös életüket feleségével, mely az eltelt tizenhét év alatt pokollá vált. Szemmel láthatóan dühítette jelenlegi élete. Utált mindenkit és mindent. Keserűen beszélt életéről, mindennek elmondta feleségét és annak családját. Kilátástalannak látta a helyzetét, elvesztette élete értelmét: feleségét, gyermekét, munkáját, lakását. Tehetetlen, a törvények is ellene vannak, nincs segítsége, elfordult tőle mindenki. Vajon mi lesz vele szabadulása után?. Itt van Gábor, az alig tizenkilenc éves fiatalember. "Nagyfiú" akart lenni. Az első "balhéján" lebukott.

Autófeltörésből szeretett volna pénzt és haveri elismerést szerezni. Vajon tanult butaságából,

vagy megpróbálja újra?. Egyedül Pistán látom, a harminckét éves bolti eladón azt a fajta letörtséget, mely a megbánást hordozza magában. Bizonyára bánja, hogy lopott az üzletből, ahol dolgozott. Nagyon nehezen bírja a bezártságot, hiányzik felesége és négyéves kislánya. Elég nagy árat fizet hibájáért. Néha láttam egyiken- másikon azt a messzeségbe meredő nézést, mely mély elgondolkodást sejtetett. Közeli jövőjüket, vagy a távoli, a szabadulásukat követő életüket képzelhették el olyankor.

* * *

Miután hétfő reggel leadtuk kincstári felszereléseinket, szó szerint behajtottak bennünket a BARACSKA feliratú cellába. Annyiunkat (egy busznyi mennyiség), hogy lépni sem lehetett. Csúcsidőben a piros hetesen nincsenek ennyien - gondoltam, miközben a rosszullet környékezett. Zavart a tömény cigarettafüst, a tisztátalan emberek szaga, a zsúfoltság és az időtlenség. A nehezen múló percek órákig tartó hosszúságúnak tündek. Szinte megváltásként ért, hogy elhagyhattuk e zárkát. Boldog birkává váltam. Hagytam, hogy a goromba smasszerok feltereljenek a többiekkel a buszra.

A rabszállításra átalakított rácsozott buszon, mely robogott velünk Baracskára, nyugodt, örömteli érzések leptek el. Hisz engem is várnak ott hittestvéreim, azok a Jézust igazán követni akaró igaz emberek.

Közben édesanyám ezen a reggelen aggódó szívéből vezérelve megjelent a börtön portáján. Megalázva küldözgették smasszertől smasszerig. Sírdozva állt az egyik kapu előtt, amikor az ott szolgálatot teljesítő őr megsajnálta, és informálódott utánam. Kis idő múltán megtudta, hogy az előtte elhaladó buszok egyikén ültem. Könnyeivel küszködve indult ezek után haza.

.....

Habos László

Acél ajtók mögött
(börtönmemoár) II. rész

Kék kerítés mögött

"Sorsaink útjai itt összefutottak, s kényszer társakká váltunk. Végtelennek tűnő ideig kell így elviselnünk egymást." (Részlet az Acél ajtók mögött című versből)

A rabszállító autóbusból kiszállva egy fehér épületet pillantottam meg. Kettesével sorba állítottak minket az épület mellett, melyen óriás betűkön ez volt olvasható: BEFOGADÓ. A csoport elején állók közül néhányan eltűntek az ajtó mögött. Lassan haladt a sor előre. Időnként kekiruhás fiatal fiúk léptek ki az épület ajtaján, hogy a sorban álló Jehova tanú testvéreiket köszöntsék.

A Nap a nyugati határ felé igyekezett, és sápadtan sütött, de érezni lehetett még melegét. Néztem a felhőtlen, tiszta, kék eget. Az épület melletti keskeny úton elítéltek haladtak lassan. Figyeltek minket, majd egyszerre vigyázzállásba meredtek, sapkájukat levéve köszöntek a mellettük elhaladó fegyőrnek. A semmiből kerültek elénk, majd lassan eltűntek az enyhe szélről halkán susogó falevelek mögött. A távolból egy lovas kocsi közeledett az úton. A két állat lassan húzta maga mögött a könnyedén guruló kocsit. Mellénk érve láthattam, hogy a kannákban, melyekben egykor tejet szállíthattak, moslák lötykölődött. A bakon ülő rab mosolygós arcát figyeltem, amikor hirtelen Gyusza lépett ki az ajtón, kereső tekintetével figyelve a társaságot. Boldogan léptem elé, hogy köszönésképpen átöleljük egymást.

- Na, itt vagy végre! - mondta, s az őszinte örömet láttam szemeim. Gyorsan elmondta, hogy mi vár rám az elkövetkező két napon a befogadási ceremónia alkalmával. Ezt követően majd

együtt lehetünk a körletben, ahol találkozhatok a többi fiúval is, akik már nagyon várnak. Közel kerülvén végre az ajtóhoz, melyen átlépve civil ruhás elítélt társaink kis idő múltán igazi rabként tűntek fel, egyszer csak Lici igyekezett elém. Mosolyogva köszöntöttük egymást. Jólesett jelenléte, öröme és a szeméből sugárzó nyugalom érzése.

Rövid idő múltán én is beléphettem a raktár ajtaján, ahol zsákba került civil ruhám, és felvettem a megbélyegzés ruházatát. Kapcába csavart lábamra bakancs, testemre a "mákos" rabruha, fejemre sapka, kezembe egy párnahuzat került, melyben a kincstári étkezészetem zörrent lépéseim nyomán, ahogy beálltam rabtársaim mögé a sorba. Akaratlanul is felnéztem a tiszta égre, Atyám otthona felé. Gyönyörködtem a csodálatos nyugalomban, melyet a végtelen kékség jelenített meg. Egy madár szállt el akkor a látómezőben.

- Igen, rabként is szabad leszek, a lelkem szabadon száll, mint e madár az égen! - gondoltam magamban, miközben haladt a csoport a börtönkörlet felé. A sor eleje megállt egy hatalmas kék kerítés előtt. A motor hajtotta óriás kapu lassú méltósággal kinyílt, és mi beléptünk új otthonunk "ajtaján". Egy széles úton haladtunk, komor, rácsos ablakú épületek mellett, majd egy újabb kapun áthaladva az egyik épület emeletén az ún. befogadó zárkába kerültünk. Belépve, a tapasztaltabbak igyekeztek számukra lefoglalni az alsó ágyak egyikét.

Felszerelésemet feldobtam az egyik felső ágyra, s az ablakhoz mentem. Kinéztem, s magas fehér kerítéssel körbezárt, lebetonozott udvart láttam.

Vajon hol, merre lehetnek a testvéreim? - kérdeztem magamtól. Tovább haladt szemem e furcsa panorámát vizsgálva: jobbra sárga kétszintes épületek és szemben, a fehér kerítés mögött a focipálya. Mint a sivatag vándora az oázisra, úgy tekintettem én a zöld gyepre. Behunytam szemeimet s láttam magam, ahogy szaladok rugdosva a börgolyót.

- Szervusz, én ismerlek téged! - szólt valaki mögöttem, s vállamra tette kezét. Megfordulva egy teljesen idegen, és különös tekintetű férfit láttam magam előtt.

- Nem hinném, hogy ismerlek.

- De igen. Ugye sportoltál?

- Igen, miért kérdezed? Ki vagy te?

- Ifjúsági edző, és biztos, hogy láttalak valamelyik meccsen!

- Melyik klubban voltál edző?

- Az MTK ifi csapatát irányítottam.

- Várj csak, milyen sportágban?

- Kézilabda.

- Nos, akkor biztos, hogy nem találkoztunk.

- Miért mondod, hát nem kéziztél?

- Nem - válaszoltam kérdésére. Reméltem, ezek után békén hagy ez az ember. Tévedtem.

Megtudakolta, hogy miért is vagyok itt.

- Ezek szerint te nem verekedhetsz, ugye? - kérdezte oly kihívó hangon.

- Miért kérdezed?

- Előbb adj választ, verekedhetsz vagy sem?

- Na jó, hát szerintem nem jó, ha verekszik az ember.

- Tehát nem verekedhetsz, és nem is tehetsz rosszat senkinek, igaz! - ezt olyan bizonytalanul mondta, holott határozott kijelentésnek szánta.

Mi a csodát akar ez a furcsa okfejtésével - gondoltam magamban -, miért nem megy a dolgára, mit akar ez tőlem?

- Na, és te miért vagy itt? - kérdeztem, hátha sikerül kizökkentenem.

- Nem mondom meg, mert utána biztosan nem beszélgetsz tovább velem. Na, bekerültem a csapdába - gondoltam -, tényleg nincs kedvem társalogni veled, de nem akartam ellenséget magamnak rögtön az első napon.

- Mondd el nyugodtan, megígérem, nem megyek el.

- Fiatalkorúak megrontásáért - válaszolta kissé akadozva, s szemeit lesütve hallgatásba

burkolódzott. Láthatóan várta az újabb kérdéseket.

A normál életben most illedelmesen elköszönnék, és gyors léptekkel igyekeznék találni valami fontos teendőt magamnak - gondoltam. De ez itt nem a normális élet. Se tér, se idő, s ez a dolog is valamilyen megoldásra vár.

- Hallgatlak - mondtam egy sóhajtás kíséretében. Elmondta, hogy családos és a feleségével "normális" házasságot él, van egy kislányuk is. De valahogy, ő sem tudja miként, a fiatal fiúk meztelen látványa. A lényeg, hogy az egyik srác elmondta a szüleinek, hogy az edző bácsi a fürdőben. Négy évet kapott. Reagálásom a hallottakra csak egy újabb sóhajtás volt. Rövid ideig csendben álltunk az ablak mellett, a sportpálya felé tekintettünk. A kínos csendet ő szakította meg egy kérdéssel.

- Te is megvetsz, ugye? Pedig nem tehetsz rosszat senkinek, még nekem sem! Nem tudtam megszólalni. A sajnálkozás kifejezését nem éreztem idevalónak.

- Ha mindenkit szeretsz, akkor nem csinálhatsz balhét.

- Mit akarsz ezzel? - kérdeztem kissé ingerülten, érezve, hogy valamiféle kellemetlen helyzet felé sodródok.

- Hagynod kell aludni a zárkatársakat, nem ébresztheted fel őket éjjel!

- Nem értelek!

- Nem tehetsz semmit, ha éjszaka benyúlok a pokrócod alá! - mondtam.

Nem válaszoltam, csak otthagytam és felmásztam az ágyamra. Most ez tényleg "az", vagy csak meg akar ijeszteni? Ha az utóbbi, akkor sem normális! Mindenesetre még az este elmondtam a dolgot Jehova tanúja volt zárkatársamnak, kérve segítségét, ha éjjel nehézségem lenne ezzel az illetővel. Talán észrevette, hogy beszélgettem Lacival, vagy ki tudja, miért, de nem ért ilyesféle támadás az éjjel.

Másnap délelőtt elvittek minket orvosi vizsgálatra. Igen felületes vizsgálaton estem át. A doktor úr "szemrevételezésem" után - mivel megvolt mindkét kezem és lábam - alkalmasnak talált mindenféle munkavégzésre. Meg sem vizsgált, csupán az után érdeklődött, hogy milyen komolyabb betegségeken, műtéteken estem át életem folyamán. Arra sem volt kíváncsi, hogy jelen pillanatban egészségesnek érzem-e magam. Egyedül a haj-, és szőrzetvizsgálat volt alapos. Lassan és körültekintően vizsgáltak meg mindenkit az egészségügyi elítéltek.

Izgultam egy kicsit, amikor láttam, hogy többeket elkülönítenek. Nem voltam igazán tisztában a kór terjedési lehetőségeivel. Nem is a kopaszágtól alul, felül, hanem inkább az ezzel járó kirekesztéstől tartottam. Mint kiderült, fölöslegesen, a problémás egyének a "problémás egyének" közül kerültek ki. A vizsgálatokon túljutott elítélt mehetett tovább a munkaelosztásra. Egy iroda ajtaja előtt sorakoztattak fel bennünket. Gyorsan haladt a sor. A helyiségbe lépve három fegyőrt pillantottam meg egy íróasztal mögött.

- Legmagasabb iskolai végzettsége? - kérdezte a munkaelosztást végző tiszt.

- Érettségi.

- Jó lesz? - fordult kérdésével egy kövér főhadnagynőhöz. Az illető bólintott a fejével.

- Büntetés-nyilvántartási írnok, mehet! - mondtam, s kezével is jelezte, hogy ezzel befejezte a munkára való beosztásomat. Miután a hasonló ceremónia minden elítélttel megtörtént, átvonultunk a raktár elé, ahol újabb kincstári felszereléseket kaptunk (még egy teljes rabruházatot, pizsamát, esőkabátot, tarisznyát). Ezt követően a két épület között felolvasták a neveinket, s vele új "lakásunk címét". Így nekem a IV/3-as cellába kellett mennem. Belépve a négyes épületbe, egy tágas és világos előtérben találtam magam. Itt egy íróasztal mögött álló karszalagos elítélt vont kérdőre, hogy melyik zárkát keresem. Útbaigazítása nyomán az alsó szint nagy, erős ráccsal elhatárolt rövid folyosóján találtam meg a keresett számú cellát.

Kinyitottam az ajtót és bementem a zárkába, ahol egy, a tükör előtt fésülködő elítélt pillantottam meg. Odaléptem hozzá, bemutatkoztam. Meglepődött rajtam, miután megtudta, hogy írnoki munkát kell majd végeznem. Mint kiderült, személyemben egy szakácsot várt, mivel ebben a cellában konyhai dolgozók laktak. Megmutatta a szabad ágyat és kinyitotta

előttem a hatos számú, üresen álló szekrény ajtaját. Hozzáláttam felszerelésem szekrénybe történő elhelyezéséhez, és közben körülnéztem a zárkában. A szekrénysoron az ajtók egytől tízig voltak megszámozva, mégis hat kétemeletes ágy volt beállítva, kissé leszűkítve a közlekedési lehetőségeket. A falakon képek lógtak, Csontváry Magányos cédrus és a Mostári híd festményeiről készült leporellók bekeretezve. Legalább valami "kis" hangulatosság - gondoltam. Csempézett falon nagy tükrök, három mosdókagyló és a mellékhelyiség külön ajtóval ellátva. Néhány virágtartóban zöld virágok. A zsúfoltság ellenére - talán a tisztaság és katonás rend hatására -, nyugodt tömegszállás látszatát kellett. A szekrényemet rendeztettem, amikor hirtelen egy smasszer lépett elé, felszólítva bennünket, hogy takarítsunk a zárkában. Mivel csak ketten voltunk jelen, kérdően néztem társamra.

- Fel kell fényesíteni a padozatot! - mondta és a mellékhelyiség felé mutatott. A felső polcon sorakoztak a tisztítószerek. Megkért, hogy vegyem le az egyik flakont. Míg felálltam a csészére keresgetni a megfelelő tisztítószer, arra lettem figyelmes, hogy a "jóember" tenyerébe kerültek herém. Gyorsan leugrottam, kezébe nyomva egy flakont.

- Takaríts egyedül! - mondtam dühösen és kimentem az ajtón. Föl-alá járkáltam a folyosón, azon tűnődve, hogy mit is tegyek, mi lenne a legjobb megoldás, amikor beérkezett egy munkabrigád, az írkokok brigádja. E sorban haladt Gysza is. Miután észrevett, felém lépett és szólt, hogy várjam meg, majd eltűnt az 5. számú cellában.

Gysza, mint egy jó bátyus, ellátott fontos információkkal a gyors, és könnyebb eligazodás érdekében. Így megtudtam, hogy az írkokok a négyes és ötös zárkában laknak. A hamarosan szabaduló írkok, akinek munkakörét és lakhelyét öröklöm, a 4-es cella lakója, s néhány nap múlva költözhetnek az "igazi" helyemre. A folyosó végén lévő teremben folytattuk beszélgetésünket. Ez volt a kultúrterem. Felszereltségét tekintve egy igen nagyra nőt virág, egy tévékészülék, és jó néhány szék. Beszélgetésünk közben sorra gyarapodtunk, ugyanis ahogy megérkeztek a munkából hittestvéreim, gyorsan igyekeztek a már megszokott találkozó helyre. Először Gáborral, majd Licivel és Imivel bővült ki a kis beszélgető társaság. Vagyis inkább én beszéltem, illetve meséltem, előzetesen töltött napjaim és a tárgyalásom rövid történetét. Közben Imi elment és kisvártatva sportszerelésekkel jelent meg. Úgy gondolta, szükségem lehet egy kis testmozgásra és a sportpályára invitált. Talán nem vették sértésnek új barátaim, hogy nem tudtam ellenállni ilyen csábításnak. Fociztunk Imivel és a többi játszótárssal, miközben testvérbarátaim a nézőtérrel figyeltek minket beszélgetésük közben. Sorra jöttek újabb focizni vágyó rabtársak, köztük egy magas szőke srác is, akit nagy lelkesedéssel köszöntöttek a játékosok. Az ellenfél csapatát erősítette, s egyre sűrűbben csapott össze velem a labda megszerzésének érdekében, mely összecsapások végén enyhe fájdalmat éreztem lábaimon. Eleinte a játék mellékhatásának tekintettem, de az egyre sűrűsödő "csibészkedése" kezdett idegesíteni. Az egyik összecsapás után felsegített a földről, majd átölelt. Jani testvérünk, ez a szelíd és barátságos arcú srác így mutatkozott be nekem. Igazán jó volt így együtt látni ezt az öt nagyszerű embert! Őszinte büszkeség töltött el, hogy én is közéjük tartozhatok. A sporttevékenység után meglátogattam a fürdőhelyiséget, majd igyekeztem kellett az öltözködéssel, mert a hangosbemondón keresztül felszólították a szint állományát, hogy készüljön a vacsoráztatáshoz. A vacsorára menés kötelező volt és épülepszintenként vonult az állomány az ügyeletes elítéltek kísérete mellett az ebédlő épületébe. Vacsorára egy csajkányi sárgaborsó főzeléket kaptunk. Visszaérkezésünk után bezárult mögöttünk az épület ajtaja. Este, amikor bezárták a szintrácsot is, már csak Gyszával találkozhattam. Váltottunk még néhány szót, aztán saját zárkánkba mentünk. Így estére megtelt a cella, és sorban bemutatkoztam az itt lakó elítélttársaimnak. Az alsó ágyon fekvő Jehova tanú szolgálatmegtagadó sráccal váltottam néhány szót Jóska-ról, akivel a délutáni incidensem történt. Megtudtam, hogy a rabtársunk nehéz eset, mármint homoszexuális ügyben, de van egy gyengéje, és az a sakk. Örült Béla, aki szakácsként dolgozott, hogy valamelyest értek ehhez a játékhoz és megegyeztünk, ha Jóska "beindul"

valamelyikünk irányába, akkor a másikunk elhívja sakkozni.

Este kilenc órakor kialudtak a lámpák fényei, és kattant a zár a cellánk ajtaján. Rabtársaimmal igyekeztem én is eltenni magam a másnapnak.

* * *

A falon levő hangszóró éles hangja riasztott fel: - Négy óra harminc, ébresztő! - Felültem az ágyamon, lelógatva lábamat, hosszasan dörzsölgettem szemeimet elköszönve a nyugodt éjszakától. Rabtársaim gyorsan öltözködtek, és sorba rendeződtek. Mire leugrottam az ágyról, már hallható volt a zárban elforduló kulcs érdes hangja, mely a szintrács kinyitását jelentette. Igyekeztem kellett az öltözködéssel, mivel gyorsan odaértek cellánkhoz a létszámellenőrzést végző ügyeletesek. Mire kinyílt a zárka ajtaja, kettes sorban kellett állnunk, hogy megszámolhassanak minket. Leellenőrzésünk után tisztálkodhattunk, és rendbe tehetjük dolgainkat, felkészülve a reggeliztetéshez. Másodpercek alatt borotválkoztak rabtársaim, átadva helyüket a soron következőnek. Ahangfalból folyamatos információk érkeztek: felkészülési és kivonulási parancsok. Reggelizni menni, azaz kivonulni az ebédlő épületébe kötelező volt. Anapi ételadagot minden elítéltnak át kellett vennie. Hatalmas tömött és fegyelmezett sorban vonult a négyes épület elítéltállománya az ebédlő irányába. Mellettem Gyusza és Imi lépkedett, és halkán váltottunk néhány szót. A reggeli, még ha kevés is, de legalább ehető volt. Egy pohár forró tea mellé kaptunk két szelet kenyeret és egy vékony szelet felvágottat. Micsoda változás volt ez a bivalytejhez kapott üres kenyérhez képest! Gyorsan, kapkodva kellett elfogyasztanom az ételt - alig ültünk le a sor végén az ebédlőasztal mögé, a sor elején levők már indultak is vissza -, a forró ital közben égette a számat. A "kenyér a kincs" jegyeztették meg velem barátaim a lényegét, mivel ha van hazai, vagy "spájzolt", táplálóbb ennivalóm, akkor visszaérkezésünk után kiegészíthetem a sovány reggeli kosztot.

A munkára történő kivonulásig nagyjából félórányi szünet állt rendelkezésünkre. Ezt ki-ki úgy tölthette, ahogy kedve tartotta, mármint a lehetőségekhez képest. Gyusza elvonult elmélkedni, olvasni. Zárvatársaim közül néhányan levélírásba merültek, többen a kultúrterembe mentek csocsózni, s akadtak, akik csak úgy beszélgettek és várták, hogy elteljen az idő. A hangosbemondó pedig kiabálta sorba a munkabrigádok neveit, hogy igyekezzenek kivonulni a központi ügyeletre. Ilyeneket, mint: gazdasági szállítók, nappalos tehenészek, gépműhely, kábelüzem stb. Ezt követően a brigádok elindultak fegyelmezett sorokban, az ügyelet irányában. Néztem a munkatársaimat, a fiatal, vidám srácokat, akik harsány nevetés mellett viccelődtek egymással. Miután megérkezett az írnokok munkáltatója, felszólítottak bennünket is a kivonulásra. Kettes sorban igyekeztünk a központi ügyelet elé, ahol egyenként leellenőriztek mindenkit, majd elindulhattunk a munkahelyünk irányába. Én a mákos ruhámban kilógtam a sorból, mivel a többi írnok kekiruhában masírozott. Vállainkon tarisznya lógott, melyben az evőeszközeinket tartottuk. A befogadó épületében az első irodába vonultak a pénzügyi írnokok, ide tartozott Gyusza is. A másik helyiségbe az elítéltek ügyeivel foglalkozók, míg a legtávolabbi és egyben a legkisebb terembe a szabálysértők ügyeivel foglalkozó írnokok vonultak. Ez utóbbiakhoz kellett csatlakoznom nekem is.

Egy törzszászlós smasszernek mutattak be, mint az új, betanulandó írnokot. A kis helyiségben négy íróasztal volt elhelyezve. Az asztalokon különböző füzetek, írógépek és más irodai felszerelések. A szekrényekben szabályosan elrendezett dobozokban katalogizált sorban papírok, ügyiratok. Leültettek a fiúk maguk mellé, hogy elkezdődhessen kioktatásom, hogy láthassák, megfelelek-e az elvárásoknak, elvárásaiknak. Munkatársaim: János, aki hamarosan szabadul, s éppen most adja át asztalát és státusát Csabinak, a következő rangidősnek. Látszott, hogy az nagy örömmel foglalja el új beosztását és "megfelelő" kisleány lesz ebben az irodában. János még magyarázott Csabinak és Ricsinek, a két Jehova tanúja fiúnak,

bizonyos munkafolyamatokról. Közben megkérték Barnabást, magyarázza el, és mutassa meg, miből is áll majd a munkám. Csabi, első fontos teendőjeként, felhívta figyelmemet arra, hogy igyekezzek minél gyorsabban elsajátítani, és a lehető legjobban végezni feladatomat a saját érdekében. Barna úgy tíz évvel volt idősebb nálam, jóképű, sportos testalkatú, magabiztosnak látszó fiatalember. Magyarázataiból, mármint amit így, első hallásra megjegyezhet az ember, nem tűnt túl nehéznek, vagy bonyolultnak leendő munkám. A szabálysértők befogadásával kapcsolatos munkafolyamatok és az ezzel járó papírmunkák képezték a feladatot. Ebédre vonulásunk közben - mivel Gyuszával egymás mellett haladtunk - röviden elmeséltem délelőtt szerzett tapasztalataimat. Ahogy haladt a munkabrigád és szembe jött valamely fegyőr, sapkáinkat levéve fejünkről, hangosan, rangjának megnevezésével kellett köszönteni a napszaknak megfelelően. (Akaratlanul is hamar megtanultam a rangjelzéseket.)

A délután is a munkafolyamatokkal történő ismerkedésemmel telt, illetve azzal, hogy megkezdtük munkatársi kapcsolatfelvételünket Barnabással. Bizonyára sokat jelentett, hogy szimpatikusak lettünk hamar egymásnak. Ő balesetes, vagyis gondatlanságból elkövetett halálos kimenetelű közúti baleset okozásának büntette miatt kiszabott büntetését letöltő elítélt. Ugyanis elütött egy nénit az autójával, aki nem a zebrán, hanem csak úgy, az úttesten "isten nevében" igyekezett volna a másik oldalra. A balesetet követően négy hónap múltán halt meg a néni, valamilyen vérrög miatt, mely az ütközésekor keletkezett. Hosszas bírósági eljárás után elítélték tizenhárom hónapra. Csupán egy hónapja szívta a börtön levegőjét, és igyekezett a maga módján jól végezni a reá bízott feladatokat, kerülve minden problémát. Számomra magabiztosnak tűnt, talán csak abbéli öröme miatt is, hogy ezen túl nem ő ül a sor végén. A munkából történt visszaérkezésem után Imre körbekalauzolt a fogházkörleten. A négyes épület alsó szintjének rövid folyosóján, ahol laktam, hat cella volt és egy kultúrterem. Az első zárkában, a mosodában, a második és harmadikban a konyhán dolgozók, a négyes és ötös zárkában az írnokok, és a hatodikban a "nem dolgozók" (munkaképtelen, idős, beteg rabok) voltak elszállásolva. A hosszú folyosó celláiban a központi garázs dolgozói, a gazdasági szállítók (itt lakott Imre), a kábel- és a zománcüzem munkásai laktak. Ezen a folyosószakaszon volt a fürdőhelyiség, a másik kultúrterem, a nevelői iroda és két szabadidős tevékenységet nyújtó helyiség. Testvérem kinyitotta az első ajtót és belépett. Bekukkantva egy igen jól felszerelt edzőtermet láttam. A másik ajtó mögött a barkácsműhely volt található. Elmondta barátom, hogy mindkét terem látogatásához engedélyre van szükség, melyet a börtönparancsnok adhat, az arra érdemes elítélteknek. A felső szinten az öntevékeny szervezet emberei éltek zárkáikban, melyek - mint megtudtam - éjszakára sem voltak bezárva. Ezen a szinten volt a szabaduló zárka és a sportszertár. Ez utóbbiban kellett felvenni sportolás előtt a sportruhát és a sportszereket, illetve a sportolás után azokat leadni. Ezután átsétáltunk az ötös épületbe, mely tükörképe volt a négyes épületnek. Az alsó szint zárkáiban laktak a gazdasági építők (köztük Gábor), a tehenészeti telep dolgozói (mint Jani), és a lovászok. Ezen a szinten volt található a könyvtár és a stúdió. A felső szint cellákban éltek a sertés telep munkásai, a gépműhelyben dolgozók, a velencei építők (köztük Lici), a Köfém és az Ikarusz gyárban munkálkodó elítéltek. Az épületek megtekintése után a fogház udvarán sétáltunk és beszélgettünk, jobban mondván hallgattam testvérem útbaigazító szavait.

Este, ameddig lehetőségünk nyílt az együttlétre, elkezdtük ismerkedésünket Gyuszával. Csupán látásból ismertük egymást a szabad múltból. Az igazi, az egymás megismerése és elfogadása, a kölcsönös segítségnyújtás, az egymásra figyelés különös és érdekes világa csak most kezdődött számunkra. Azárkázás előtt átadott nekem testvérem egy szentostyát, melyet a villanyoltást követően rövid elmélkedés után magamhoz vettem. Fontossá vált a bennlevők számára, hogy az újonnan érkező testvérnek mihamarabb adjanak az Oltáriszentségből. Mindig volt nálunk a szentségből. Valamely paptestvértől jutott el hozzánk a beszélőn hozzátartozóink által.

* * *

Másnap befogadási nap volt, vagyis elindult az éles "bevetésem". Egy nagy aktatáskába kerültek az előző nap Barna által elkészített bizonylatok, nyomtatványok, ugyanis nem volt rendszeresített tömb. A civil irodai munkálatokhoz nem használtak akkoriban ilyesféle úrlapokat. Maga a befogadás, azaz a szabálysértők befogadása Robozban történt. Roboz úgymond a szomszéd falu. Annamajor, a célgazdaság egy régi uradalmi majorság területén működött, melyhez néhány tanya is tartozott. A zászlósúr furikázott ki bennünket egy kis rabszállító autón. Alig egy-két kilométert robogott velünk a rabó, a jegenyefákkal szegélyezett bekötőúton. E különös településen volt a Gépműhely, rengetek munkagéppel, melyekkel az óriási gazdaság betakarítási és egyéb munkálatait végezték. Aztán itt volt a Kábelüzem, a Nádfeldolgozó, a Zománcüzem, ahol szorgos kezű rabok végezték mindennapos munkájukat. Végül itt működött egy másik kis börtön, a szabálysértő telep. Nagy, szöges kerítéssel körülvett épületek és barakkok. Miután megérkezett a "szállítmány", a nagy rabszállító autóból lemásztak ezek az igen furcsa, szakadt, lumpen egyének, akiket a főváros különböző kerületeinek rendőrei állították elő, valamilyen szabálysértés elkövetése miatt. Két rozoga asztal mellett foglaltunk helyet Barnabással, a "befogadó" és egyben az ebédlő helyiségben. Előttünk sorakoztak ezek a jóemberek. Nagy részük teljesen tisztába volt e ceremónia lebonyolítási módjával, mivel sokadszor kerültek újból ide. Ők jobban tudták, hogy ez hogyan működik, mint én.

- Személyi igazolványt, egyéb iratokat, ha van, órát, gyűrűt, és más értéktárgyat, valamint a kézpénzt kérem az asztalra helyezni - mondtam a betanult mondatomat. A szabálysértő nyugodtan kezdte kiüríteni zsebeit, majd kérés nélkül is hozzálátott ruháinak levételéhez. Én tételesen felírtam a bizonylatokra mindent, és a megfelelő kis zsákokba leplombálva elhelyeztem e szerencsétlen "érték"- tárgyait. A raktáros egyenként felemelte a ruhadarabokat s én hangosan, hogy az illető és a "tanúk", a smasszer és a raktárosok számára is egyértelmű legyen, hogy pontosan milyen ruhadarab szakad el gazdájától.

- Egy darab fehér atléta, egy darab kockás, hosszú ujjú ing, egy darab barna szövetnadrág stb.
- hallatszottak számból e szavak s kerültek mint betűsorok a nagy tömb oldalaira, azaz jegyzőkönyvbe, illetve maguk a holmik egy hatalmas, számozott zsákba, és a raktárba, várva, hogy tulajdonosaik letöltsék a kiszabott büntetésüket. Az illető felvette a barna szabsruhát és komótosan beállt a másik sorba. A higiéniai ellenőrzések után kerülhettek a szálláshelyül szolgáló zárkákba. Nehéz volna szavakba önteni az érzést, amit a visszaúton éreztem. Hasonló ceremónián estem át én is. De valahogy mindaz, ami velem történt, az olyan természetesnek tűnt. Látva ezt az egyéni és egyben csoportos megalázást, valamiféle különös sajnálkozás lett úrrá rajtam.

- Nos, ilyen a befogadási nap - mondta Barnabás, s hozzátette: - Legalább nem volt balhé.

- Miért, milyen balhé várható? - kérdeztem meglepődve.

- Verekedés, ha már az ideszállítás alkalmával is összeszólalkoznak, hóbörgések, elégedetlenségek stb., de nem kell izgulni, ott a smasszer, és az lerendezi a gumibotjával. - válaszolta munkatársam.

Délután a raktárban felvehettem a kekiruhát és a félcipőt. Ennek különösen örültem, mert nem tudtam igazán jól a lábamra tekerni a kapcát, és folyton elcsúszott a bakancsban, bőrsérüléseket okozva. Majd elindultam első önálló terepszemlére, körbe a börtön udvarát körülvevő kerítés mentén. Nyomasztóan hatott a hárommembernyi magas szögesdróttal ellátott, véget nem érő kék kerítés látványa.

Másnap összegző bizonylatokat kellett készítenem a letétbe helyezett tárgyakról és a pénzeket értékeik szerint külön zsákokba kellett tennem. A megfelelő, és megfelelően kitöltött bizonylatokat és zsákokat átadtam a zászlósúnak, és előkészítettem a következő napi befogadáshoz szükséges dolgokat. Barnabás figyelt, és segítőkészen támogatta munkám. Anap

végén elismerően bólogatott és jelezte a másik két munkatársnak is, hogy ő elégedett a munkához való hozzáállással. Időközben kezdett baráttá válni kapcsolatomban Barnával, ahogy egyre jobban megismertük egymást, ezzel egyenes arányban meg is szerettük egymást. Talán a sport szeretete is sokat segített, ugyanis Barnabás első osztályú röplabdajátékos volt. Két sportember a civil szférában is hamarabb találja meg a közös nyelvet, hát még ebben a furcsa és természetellenes légkörben.

* * *

Eltelt néhány nap, s nem találtam igazán a helyem a zárkában. A konyhai dolgozók összetartó csapat voltak. A zárkában maradt szabadnapjaikat töltő társaiknak mindig hoztak valami kis elcsent ételt a napi készletből. Idegennek éreztem magam közöttük. Főként Péter tekintete árulkodott, érzékelhető ellenszenvet sugárzott felém. Nem értettem igazán, hogy ez a mesterségesen gerjesztett düh személyemre irányul, vagy az általam megszemélyesített jelenségre, a "bűncselekményemre". Feltűnően cifrán káromkodott mindig a jelenlétemben. Ha a tekintetével ölni tudott volna, akkor áldozatává váltam volna. Lehetséges, hogy irigykedett az írónoki munkámra, vagy az elveim melletti kiállásom, a felekezeti hovatartozásom váltott ki benne ilyen mérvű ellenszenvet. Így amikor rabtársam a zárkában tartózkodott, én inkább elhagytam a cellát és környezettanulmányi sétát tettem a mozgásterem határainál. Időközben Gyusza megmutatta a folyosón található titkos helyet. A lambéria mögött a melegvizet adó csap melletti részen volt egy kis rés, ahova egy János evangélium volt eldugva. Esténként ügyesen elővettük - egyikünk falazott (testével eltakarva biztosította a "zavartalan munkát") - és reggel figyelmesen visszahelyeztük. A heti átbeszélésre szánt irodalmat naponta adtuk tovább egymásnak. Ez általában egy-kétoldalas gépelt írás volt valaki tollából. Olyan, mely alkalmas a továbbgondolásra, elmélkedésre. Sok helyen volt eldugva kincsünk, persze időnként eltűnt egyik-másik. Alapos takarítások, festések alkalmával megtalálták, olykor visszajutottak hozzánk, máskor pedig a nevelőtisztek asztalára kerültek. Sokat jelentett nekem is a Biblia olvasása. Erőt tudtam meríteni az olvasott igékből, amelyre igen nagy szükségem volt. A lebukással járó büntetés veszélye eltörpült a megszerzett erőhöz képest. Mindennemű vallásosnak számító iromány tiltott tárgynak minősült. A szabályzat kimondta, hogy tiltott tárgy tartásért fegyelmi büntetés jár. Tiltott tárgynak minősült az emberélet kioltására alkalmas, a szökést elősegítő eszközök, a szex és pornográf képek, fotók, újságok, a pénz, az engedély nélküli óra, könyv és egyéb tárgyak. A fegyelmi tárgyalást lefolytató előjáró jogköre volt a szankcionálás, a tiltott tárgy tartásért való büntetés kiszabása.

* * *

Az egyik esti létszámenőrzés alkalmával Jóska állt mögém, s ahogy kattant a zár és a társaság oszlásnak indult, ő hátam mögül előrenyúlva markolászta melleimet. Kérdően néztem Bélára, s ő az egyezségünknek megfelelően elcsalta Jóskát sakkozni. Megdöbbenett, hogy milyen egyszerűen működik ez a leszerelő hadművelet. Természetesen nekem is alkalmam nyílt viszonzni Béla "kedvességét". Már régen sakkoztam és kíváncsi voltam képességeimre. Mivel nyertem, Jóska visszavágót kért tőlem. Miután megint legyőztem a játékban, hát újból visszavágót követelt. Rájöttem, jobb, ha elveszítem a partit, meghagyva neki a dicsőség érzését, mivel így nem kell újból felállítani a figurákat. A későbbiekben kiderült, hogy ez a különc ember már tizenkettedik börtönévét tapossa. Igen nagy értékű sikkasztás miatt ülte büntetését. Sopronkőhidán évekig volt egy másik elítélttel kétszemélyes cellában. Ennek a zárkának volt lakója Ny. Józsi bácsi. Néhány évvel ezelőtt hallottam róla, hisz napokig minden hírközlés arról szólt, hogy egy kisiskolás gyermekeket szállító busz

összeütközött egy vonattal és a baleset következtében több gyermek életét veszítette. Látszott ez a szörnyű teher az öreg megviselt arcán. Józsibá, a fő "krumplihámozó", megbékélt a sorssal. Valóságos vezeklésként élte meg a börtönben töltött napjait. Néhánynapos ismeretségünk után már "Lacikámnak" szólítva invitált a felállított sakkfigurák mögé. Örömmel játszottam vele, s közben hagytam mesélni. Úgy vettem észre, kapaszkodót talált bennem. Szükségét érezte, hogy kimondja magából a fájdalmait, s én meghallgattam őt. Jó érzéssel töltött el a tudat, hogy valami kis örömet adhatok rabtársamnak. Esténként ágyamon fekve, könyökömre támaszkodva szemügyre vettem zárkatársaimat, figyelve némelyiküknek feltűnően megviselt arcát. Nehezen múltak számukra a napok. Akinek még mérhetetlenül sok volt hátra, annak azért, akinek már mérhetően kevés, annak pedig azért. Az érthetetlen, összefüggéstelen káromkodásoknak így estére már feszültségoldó szerepük volt. Ritkán egy-egy ökölbe szorult tenyér landolt jobbegyenesként valamely szekrényajtón. A bezártságot igazából nem lehet megszokni, talán csak megélt kényszerhelyzetként elfogadni.

A bezártságon kívül az összezártság, a kényszerű együttlét, az egymás elviselése, elfogadása a legnehezebb feladat. A néhány négyzetméteren - az eredetileg tíz főre tervezett cellában -, tizenketten voltunk kénytelenek létezni. Azaz elviselni, és elfogadni egymást, minden hibájával, jó- és rosszindulatával.

A hetedik láncszem

"Néhány emberből összeállt testvér-lánc, egymásba izzott a nehéz napokon Baracskán."
(Részlet a Láncszemek című versből)

Miután a munkából megérkezve leellenőriztek a központi ügyeletesek, az épület felé haladtunk. A sor a lépcsőnél lelassult, s egy pillanatra megállt. Kiléptem társaim közül s a messzeségbe tekinttem. Szépnek láttam a kerítés felett a messzi horizonton lenyugvó Napot, és körülötte a vörös égbolt színjátékát. Megragadott e szeptembervégi alkony, és a pillanat, mely igaz, mérhetetlenül kicsiny része volt csupán az időtlenségnek. Kedves ajándéka az életnek e rövid, nyugodt, és "szabad" pillanat. A zárkában hosszú évek óta megszokott körforgásában telnek az esték percei. A sok száz elítélt egyikeként léteztem a mindennapok idő-tér valóságában. Az épületen belül olyan, mint egy hangyavárban. Hangzavar, nyüzsgés, irányított, és céltalan mozgások vettek körül a folyosókon és a zárkában. Este hétkor zárták az épületeket, nyolckor a szinteket, és kilenckor a zárkákat. Így az idő múlása határozta meg az estém mozgásterét.

A hétvégi munkaszüneti napokon egy órával később ébresztett a "zajláda". A reggeliről visszaérkezve a zárkában maradt rabok elkezdtek szabadnapos, megszokott tevékenységeiket. Néhányan leheverészték ágyaikra, köztük Feri is, a hétalvó. Néhány perc elteltével már hangosan horkolt, olyan volt, mint a mormota. Legszívesebben átaludta volna a "telet". Lopás büntetéseért kapott tíz hónapos büntetését. Gyuri és Pali nekiláttak kimosni fehérneműiket, mások pedig beszélgetésbe, levélírásba merültek. Akultúrtermek is hamar megteltek a televízió adásait nézni kívánó elítéltekkel.

Ezeken a napokon, amikor soros, vagy rendkívüli programok tartása miatt szükség volt az ebédlőre, az épület előterében kaptuk csajkáinkba az ételeket. Hosszú sorban kígyózott ilyenkor az állomány az előtérben, a stólikra állított kondérok elé. Az alumínium csajka fájdalmas tulajdonsága, hogy nagyon jól vezeti a hőt. Miután az egyik csajkába belemerítette a szakács a forró levest, kezdetét vette a kínlódásom. Ugyanis a csajkáimnak nem volt füle. Ha lett volna, az sem sokat ért volna a forróság ellen. Általában alkaromon tartottam a leveses csajkát, arra tettem a másikat, melybe - ha szerencsém volt - pontosan beletalált a szakács a második fogásként tálalt étellel. Néha a csajka-dekli került a harmadik emeletre, és a csurgó

savanyúság lével, a hónom alá dugott két szelet kenyérral elindulhattam a zárkám felé. A csupán tizenöt méter megtétele alatt is legalább kétszer a folyosó kövére kellett tennem a csajkákat, ha nem akartam égési sérüléseket tudni, érezni a kezeimen. Némi kárpótlást jelentett, ha ehető volt az ebéd, illetve ha valamelyik testvérem társaságában fogyaszthattam el a táplálékot. Igyekezünk a lehetőségekhez képest alkalmat találni a közös étkezésekre. Nehéz megfogalmazni, de valamiféle varázsa volt az ilyen alkalmaknak. Számomra ugyanis szomorú látványt nyújtott magányosan élő zárkatársaim étkezése. Összekuporodva szürcsölgették levesüket társaik ágyának szélére kéredzkedve.

* * *

Szombat délután részt vehettem a BKV (Börtön Közösség Vállalás) közösségi összejövetelén. A sportpálya szélén találkoztunk, és leheveredtünk a gyepre, levéve fejünkről a sapkáinkat. Imádkoztunk, vagyis elmondtuk a Miatyánkot, egymás kezét fogva, halkán, néhány, a börtönudvaron sétáló elítélt ránk figyelő szemei előtt. Megszokott jelenség voltunk, talán csak az új rabok néztek érdeklődően, de hamar választ kaptak régebbi börtön-lakó társaiktól: "Az Isten fiai imádkoznak". Valamiért érthetővé vált számukra, és vállvonogatva tovább haladtak. Az ima után megbeszéltük az adott témát, melyet a hét folyamán mindenki elolvasott és átélmélkedett. Megosztottuk egymással gondolatainkat a tiltott irodalomnak számított írásról. Jó volt hallani barátaim véleményeit, és megismertetni velük gondolataimat az olvasottakról. A találkozó másik részében mindenki beszámolt heti élményeiről, melyek a kapott leveleikből, a héten folytatott olvasmányaikból, tanulósaikból, illetve az elítéltekkel történő beszélgetéseikből tevődött össze. Így információhoz juthattunk a kinti világról, mit érdemes a későbbiekben olvasni, tanulni. Ezt követően alaposan megbeszéltük, ha voltak kellemetlen helyzetek rabtársainkkal, vagy a smasszer állománnyal szemben. Ez igazán fontos volt, mert a megtörtént esetek később bármelyikünkkel újból előfordulhattak. Miután kiértékeltek, mint valami pajzsot tehetünk el védőfelszerelésként a jövőre. Majd megegyeztünk, hogy a következő hét napjain ki kivel és mikor folytat beszélgetéseket. Erre azért volt szükség, hogy tudjuk: kit, hol találhatunk, és mikor ne keressük, mert épp mással beszélget. A vidám találkozóink végén énekeltünk a mindannyiunk által ismert keresztény dalokból. A hétvégi napokon közösen vacsoráztunk. Ez szintén nagyon fontossá vált mindannyiunk számára. Természetesen ehhez az is kellett, hogy legyen olyan tér, ahol ezt megvalósíthatjuk. Ahhoz, hogy hatan bemehessünk egy cellába, ahol voltak vagy tizenegyen, és elfoglaljuk az asztalt az amúgy is szűkös zárkában, valami fantasztikus dolognak kellett lennie. S ez a fantasztikus dolog a cella és az ott lakó testvérünk közötti kapcsolat volt. Milyen szeretet- erőnek kellett léteznie, hogy testvéreim elérhessék zárkatársaiknál, hogy szombat, vasárnap este, megszálljuk az étkezési sarkot! S bizony, ezt hétről-hétre megvalósítottuk, és "nagyokat" ettünk, ittunk és finomabbnál finomabb "játékkal" csiklandoztuk ízlelőbimbóinkat. Valahogy kicsiben és másként, de szemünkben olyanok voltak ezek az étkezések, mint a Mesternek tanítványaival történő vacsorái Jeruzsálem környékén. Minél jobban beleláltam testvéreim életébe, annál jobban tiszteltem és szerettem őket. Az elfogadáson túl, mely adott, vagy éppen nem adott egy zárkaközösségben, tisztelet övezte testvéreimet zárkáikban. Szelíd magatartásuk és egyenes jellemük segítette őket pozitív megítélésükhöz.

* * *

Hétfő esténként a televízió nem sugárzott műsort, így a rabok nagy része zárkájában tartózkodott. A hangfalakból érkező parancsok mindig így kezdődtek: "Tábor figyelem!" és ezt követően az aktuális információk. "A börtön szabályzat ismertetése következik!" felszólítást követően mindig elhangzott egy-egy cifra megjegyzés: "Lője már le valaki azt a

rohadt, szemét dobozt!", vagy valami hasonló, de kevésbé szalonképes, ízes magyar, nem a Teremtőt dicsőítő mondat. Igaz ami igaz, aki először hallotta, annak sem volt túl izgalmas az elítéltek jogairól és kötelezettségeiről szóló szabályzat. Igenis jogai is vannak a raboknak., igaz, i nélkül. Egyetlen dologhoz van jogunk, ami egyben kötelezettségünk is, és ez a munkavégzés. A kötelezettségekről szóló részletes szabályzatban aztán tudomásunkra hozták, hogy a munkamegtagadás súlyos fegyelemsértésnek minősül, amiért fogdabüntetést szab ki a börtönparancsnok. Úgy negyed óra múltán már unalmassá és nyomasztó vált a rengeteg kötelezettségről és a viselkedési előírásokról szóló szabályismertetés. Szigorú, elvileg mindenkire vonatkozó és betartandó szükséges, és szükségtelen szabályok, előírások képezték a börtönszabályzatot.

* * *

Kedd délután hívatott a nevelőtiszt, hogy megismerkedhesen velem. Az irodába lépve gyakorolhattam a nehezen elfogadható megalázkodási ceremóniát. Miután becsuktam magam mögött az ajtót, a fejemről levéve sapkámat a combomhoz szorítva kellett vigyázzállásban jelentkezem: "Habos László EH 01-39 nyilvántartásszámú elítélt nevelői meghallgatásra jelentkezem!" A meghallgatáson a börtönélet rendszabályait és a szabad világgal történő kapcsolattartás szabályait igyekezett megismertetni velem H. hadnagy, az alsó szint nevelőtisztje. Jellegtelen, malacképű, láthatóan kevésbé művelt, borvirágos arcú ember volt. Ismertette a nevelő, hogy a szigorú rendszabály szerint csak engedélyezett kapcsolattartóval tartható fenn a kapcsolattartás mindhárom formája. A levelezési lehetőség, a havonkénti csomagküldés, és a beszélő havonta egyszer, a személyes találkozási lehetőség két óra időtartamra. A hadnagy két nevet kért tőlem erre vonatkozóan. Ismertettem családi állapotomat, miszerint két szülővel és két öcskössel vagyok megáldva. Tőle kértem tanácsot, hogy szerinte, hogyan legyen a négyből kettő. Nagy megdöbbenésemre a család, az én esetemben ez a négy fő egynek számított, így még egy közeli kapcsolattartóm lehetett. Így bediktáltam lelkipapomat, Náci (Ignác közösségvezető) testvérbarátomat mint "keresztapámat" hivatalos kapcsolattartónak. Miután felvette az adatokat, ismertette a nevelő a magatartási, a levelezésre, beszélőre vonatkozó szabályokat. Meglepődve hallottam a tiszt szájából, hogy a társadalmi munkavégzés kötelező, még hozzá harminc óra havonta. Közölte azt is a nevelő, hogy amennyiben a munkáltatóm a munkavégzésemre kiváló minősítést ad, s a társadalmi munkaidőt teljesítettem, és a körleten a magaviseletemben sem talál kivetni valót a nevelőtiszt, kaphatok jutalmat. Viszont ha bárhol, bármiben hibát észlelnek a fegyőrök és a tisztségviselő elítéltek, fegyelmi lapot töltenek ki, és az büntetést von maga után. A büntetés azonnal, míg a jutalmazás három hónap elteltével válhat esedékessé.

A fiúktól megtudtam a jutalmak és a büntetések skáláját, amely a következő: parancsnoki dicséret, illetve megrovás, spájznövelés, illetve csökkentés, beszélő hosszabbítás (1 óra), az ellenkezőjére nem volt gyakorlat, jutalombeszélő, illetve beszélő megvonás, eltávozás (7 nap), illetve fogdabüntetés (maximum 10 nap). Azt is megtudtam a fiúktól, hogy legyen nagyon óvatos, mert minden nevelőtisztnek vannak beépített emberei, úgynevezett vamzerjai. Ezek mindenre figyelnek, és azonnal jelentést tesznek "főnöküknek".

E megtörtént ceremóniával hivatalosan H. hadnagy nevelő gondviselése alá kerültem. A tisztól megkapott engedélyeket (a csomagküldésről és a beszélőről), egy levél kíséretében borítékba helyeztem a szüleimnek címezve.

* * *

Néhány nap elteltével számomra is érzékelhetővé vált munkaruhám megkülönböztető jellege. Tény, hogy az írnostság mint embercsoport egy kicsit más, mint a szürke, vagyis a "mákos"

elíteltállomány. Talán a börtönön belüli státus, az írnokok egyfajta felsőbbrendűsége, illetve a nagy létszámú Tanú fiú magatartása is közrejátszott e különös elkülönülésben. Az egyszerű elítéltek, főleg a roma származásúak "írnok úrnak" nevezték a kekiruhás elítélteket.

* * *

Miután átköltöztem a négyes zárkába, jobban éreztem magam. A tények magukért beszélnek. E cella lakói: tíz Jehova tanúja katonai szolgálatmegtagadó fiatalember és Barnabás. Nem cigarettázott senki, egyedül Barna pipázott és ő is csak kizárólag a folyosón. Nemhogy veszekedés, de még hangos szóváltás sem zavarta füleimet. A jobboldali ablak melletti felső ágy lett a lakhelyem. Szemmel láthatóan örültek nekem az itt lakók, igaz, akkor még nem a személyemnek, hanem a "katszolgos" mivoltomnak. Feszélyezettség nélkül folytathatták megszokott életvitelüket a zárkán belül, mivel nem kellett tartaniuk tőlem.

Az első napok estéin érdeklődően hallgattam ágyamon fekvve a Tanúk bibliatanulmányait. Öten-hatan telepedtek le szorosán egymás mellé, s egyikük, aki úgymond "levezenyelte" a kis tanulmányozást, ő imádkozott s tette fel a témához kapcsolódó kérdéseket. A "tesók" pedig sorban válaszoltak, első hallásra értelmesnek tűnő feleletekkel. Ahogy teltek az esték és akaratlanul is fültanúja voltam az összejöveteleiknek, kezdtem furcsállni a hallottakat. Szinte szóról- szóra ugyanúgy folyt minden ceremónia. Nem állt távol tőlem az ilyesféle bibliatanulmányozás, hisz odahaza kis közösségünkben hasonlóan folyt a tanulás, valami mégis zavart. Minden alkalommal mások ültek le, mégis, mintha mindig egy ember és egyféleképpen adna feleletet a kérdésekre, amelyek eleve magukban foglalják a választ is. Hamar rájöttem, hogy az egyéniség hiányzik, az önálló szabad gondolkodás, amelyet én megszoktam magam körül az ilyen alkalmakkor. Néhány nap elteltével mi tagadás unalmassá sőt, az igazat megvallva idegesítővé vált, úgyhogy engedtem a csábításnak és Barnabással a tévékészülék elé telepedtünk a kultúrteremben. Időnként jól esett kikapcsolódní, elfelejteni ezt a nyomasztó légkört, s míg a film forgott és az átélhetőség érzetét keltette, kiléphettem a rácsokon - igaz, egy másik, a racionális világtól elrugaszkodott más világba -, még ha csak egy órára is.

Kerestem önmagam az első hetekben. Meg kellett szoknom a megszokhatatlant, vagyis elfogadni a körülményeket, melyeket még felismerni sem lehetett néhány nap alatt. Láttam a példát magam előtt, hisz testvéreim már régen felvették a saját ritmusukat, célokat találtak és következetesen próbálták azokat megvalósítani nap mint nap. Figyeltek, de hagytak, várták, hogy megérjen bennem is a felismerés. Az idő és a tett felismerése. A tér adott, a körülmények adottak, az idő felfoghatatlan. Szám szerint felfogható, közel ezerszer huszonnégy óra, de a lényeg, hogy hogyan telik majd el. Hagyom, hogy csorogjon a maga módján, mint oly sokan itt bent, vagy megpróbálom irányítani. Hogyan hasznosítom a rendelkezésemre álló időt? A döntést nekem kellett meghoznom, testvéreim abban tudtak segítségemre lenni, hogy tanácsokat adtak, és ami talán a legfontosabb, élő lelkiismeretté váltak, és számon kérték teljesítményeimet.

A napok múltán lassan kezdte tudatom felfogni a börtönélet menetrendjét. Az adott és a szigor teljes súlyával ránk kényszerített szabályokat. A fogház egy sajátos öntevékeny szervezetre épült. Ennek lényege, hogy a fegyőri teendőket is rabok látták el. A fegyveres testületekre jellemző felépítési rend nyomataként vezetők és beosztottak megfelelő kiképzésben részesítve. A börtönparancsnokság nagy gonddal választotta ki a "megfelelő" embereket a megfelelő helyekre. Elítélt uralkodhatott elítélten, ez volt a kegyetlen valóság.

Elsősorban balesetes elítéltek alkották az öntevékeny szervezetet. Egy pillanatnyi figyelmetlenségért, hibáért kényszerültek "bűnhődni" ezek a rabtársak. Régebben hallottam azt a mondást, hogy minden embernek van egy téglája a börtön falában. Nem értettem az elején ezt a dolgot. Véletlen esetnek nevezték "szerencsétlenségüket" a balesetesek, s ilyen

véletlenek bizony megtörténhetnek minden volán mögé ülő emberrel. A gyenge jelleműeket bekebelezte a börtön rezsim saját céljaik kiszolgálására. Az elítélt smasszer feladatkör betöltésére használták őket. Ügyeletesek, toronyszolgálatosok, nevelő őrök, brigádvezetők, elítélt önkormányzati tisztviselők lettek. Némelyikükön érezhető volt megkezdett szabadságvesztésének első napjaiban a félelme a börtönélettől, de - mivel egy külön kasztot alkottak -, egymásból merítették erőt. Sajnos hamar megtalálták egymást a hasonló emberi tulajdonsággal rendelkező egyének. Hogy mennyire alaptermészete az emberi fajnak az önzés, az nyomon követhető volt ezen emberek viselkedésén. Általában elfogadták az elítéltek a karszalagosok jelenlétét. Szerepüket már kevésbé, hatalomgyakorlásaikat, mely megaláztatásokkal volt tarkítva, nagyon nehezen. A smaszerek aljasságait könnyebb elviseli, mint a rabtársakét. Számptalan bosszú, ígéret hangzott el a keményebb lelkű rabtársak szájából az őket megalázó ügyeletesekre. Némelyikük szembeszáll a megalázójával, de a parancsnok minden esetben megvédte embereit, még ha az igazságtalan volt is. Szélmalomharcot vívtak a zsványok az ügyeletesekkel. Néha - ezekről is hallottunk - beváltották bosszú-ígéreteiket volt rabtársaink, és mentősök vitték el a vonatról az aznap szabadult, volt "tisztviselőt". Kevesen voltak a balesetesekek között, akik felismerték ezt az emberi gyengeséget, aljasságot és nemet mondtak ezekre a "munkára", vállalva a nehezebb börtönsorsot a "zsványok" között.

* * *

Teltek-múltak a napok, és munkám, melyet egyre rutinosabban és magabiztosabban végeztem, átláthatóbbá vált. Kezdttem ember lenni, ugyanis az első napokban - egyrészt, mert tudtam, hogy nagyon figyelnek az őrök is és az őrök kollégám is - valamelyest gépiesen végeztem feladataimat, figyelve, hogy lehetőleg ne hibázzak. Amikor már nem magamra kellett figyelnem, észrevettem a simlisekben (szabálysértők) az embert, a szerencsétlent, az esendőt, a megijedt és meghökkent újat, a rafináltat, és megtanultam kezelni őket. Észrevettem szükségét mindkét oldalról a szeretet áramlásának. Ők éheztek ebben a légkörben a szeretetre, a segíteni akaró emberi megnyilvánulásra, mivel a rendőröktől és a smaszeroaktól csak a durva megaláztatást kapták. Nekem szükségem volt arra, hogy a bennem levő szeretet eljuthasson feléjük.

A szabálysértők befogadását követően - amíg vártuk a zászlós urat - szemtanúi lehettünk a simlisek higiéniai vizsgálatának. Minden alkalommal akadtak olyan egyének, akiken találtak élősködőket. Testszörzetük leborotválása után fertőtlenítő fürdetésen estek át. Ezen eljárásokon mentek át azok is, akiket csupán azért nem talált tisztának az egészségügyi elítélt, mert a smaszertől jelezést kapott. A hóbörgő, "nagy mellényű" simlisek fegyelmezését igyekeztek idejekorán megkezdni a fegyőrök.

Szerda délelőtt a Bny irodában átvettem néhány dokumentumot. Elsőként az elítéléséről szóló okiratot, melyben a Budapesti Katonai Bíróság ítélete szerepelt. Majd a bűnügyi költségről szóló végrehajtói okiratot. Ezen költséget (60 forintot) levontak a munkabéremből. Végül az útlevélem visszavonásáról szóló határozatot.

Délután munkánk végeztével megérkeztünk a zárkába. Levettem vállamról tarisznyámat és a helyére tettem. Odaléptem az ágyamhoz, igaz, messziről láttam, hogy "üres". Megigazítottam a párnámat, s ugyanúgy álltam ágyam mellett, mint azok, akik leveleiket olvasták. Némi elkeseredettséggel vettem tudomásul, hogy megint nem jött levél. Megszólalt a zajláda: "Őrnokok jelentkezzenek a központi ügyeleten!" - felszólítással. Néhány bosszankodó zárkatársam - aki még nem fejezte be levele olvasását - morcosan tette párnája alá a borítékot. Kivonulásunk után tudtuk meg, hogy "társadalmi" munkavégzésre kell mennünk. Egy karszalagos ügyeletes kísért minket a "faluba". A fegyőri testület ebédlőtermében kellett takarítanunk. Nekem, három társammal együtt az ablakok pucolása jutott. Kezembe került a tisztítószert, néhány régebbi összegyűrt napilap, és hozzáláttam a munkához. Sorra

tisztogattam az ablakokat. A karszalagos nem dolgozott. Beszélgetett az őrmesterrel. Szomorúan szembesültem a ténnyel, hogy délutánonként a "szabadidőnkben" bármikor elvihetnek bennünket "társadalmi" munkavégzésre. A vacsoráztatásig folyt a munka, így csak a rövid esti idő maradt szabadidős tevékenységre.

Csütörtök délután arra lettem figyelmes, hogy a hangosbemondó a nevemet kiabálja, s jelentkezzem a Tanár úrnál, az irodájában. A helyiségbe lépve régről, kissé homályos képként, de ismerősnek tűnt ez az ember. Sajnálkozott, hogy itt kell látnia és megkérdezte, hogy mindenem, mármint a felszerelésemet tekintve, rendben vannak-e, mert segítene, ha ilyesmi problémám lenne. Megköszöntem segítségnyújtási szándékát, de nyomatékosan kijelentettem, hogy nem szeretnék semmiféle megkülönböztető előnyt élvezni rabtársaimmal szemben, s ha lehet, kezeljen ugyanúgy, mint társaimat. Furcsán nézett ezek után rám, de látszott a tisztelet szemében elszántságom irányában. A kiskaput azért nyitva hagyta búcsúzásul, ha mégis valami gondom lenne, hát bátran keressem őt. A zárkába érkezésem után érdeklődően kérdezték testvéreim, hogy miért hívatott a Tanár úr, ez ugyanis nem volt "divat" ez ideig. Elmeséltem, hogy őt inkább csak látásból, de a feleségét és a gyermekeit jobban ismerem. Ugyanis a kedves felesége (aki már, ex, ezt a fiúktól tudtam meg) volt a fizika tanárnőm. Néhányszor, amikor ők színházba mentek, én felügyeltem gyermekeikre. A tisztelt Tanár úr, aki annak idején a gimnáziumban tanított magyart, most itt, a másik épületben "nevelőtiszt", s azon igyekezett, hogy megfelelően átnevelje a reá bízott elítélteket. Vártam mindig a délutánokat, a beszélgetéseket a fiúkkal. Felfedezni, megismerni kívántam őket, s mivel ez kölcsönössé vált, nagyon jókat tudtunk beszélgetni.

Az egyik ilyen délutánon érdekes beszélgetést folytattam Gyuszával. Elmesélte tárgyalásának történetét. Elbeszéléséből érdekes volt hallani, hogy amikor elvezették barátomat a tárgyalóterem elé, ott várakozott családja. A kislánya odaszaladt hozzá, de ő a megbilincselte kezével nem tudta felemelni, és lánya megkérdezte, hogy mi van a kezében. Testvérem azt válaszolta, hogy a szentek ékszersze. Később a kislány megkérte a smasszert, hogy vegye le az "ékszert" a papája kezéről, de az ő szégyenkezve elfordult tőlük.

Időközben testvérbarátaim megismertették velem a börtön könyvtárát. Izgalmas élmény volt lépkedni a polcokon sorakozó rengeteg könyv között. Viszonylagos kis sziget volt a könyvtár. Olyan hely, ahol nem volt zajláda, és nem tolongtak az emberek. Barátaim megmutatták, hogy hol találom azokat a polcokat, ahol az igazi csemegék sorakoztak. A büntetés letöltésének végére a végrehajtási intézetnek el kellene érni az elítéltek átnevelését. Átformált tudattal, megbánást tanúsítva, újabb bűncselekmények elkövetésének lehetőségétől mentesen lehessenek hasznos tagjai a társadalomnak. Mint tudható, a cél szentesíti az eszközt. Ezek szerint mindent szabad, ami elősegíti a "szent" cél elérésében az elítélteket, és minden tiltott, ami ebben gátolja. Nos, ezért nem használhatott Bibliát az elítélt állomány, mivel ez a könyv gátolta - a parancsnokság szerint - a bűncselekmény megbánásának lehetőségét, legalábbis a mi esetünkben. De szerencsére könyvekkel volt teli a könyvtár, és mint tudjuk, olyan a világ szépirodalmi skálája, hogy az írók némelyike igen bőven a bibliai témákat dolgozta fel érdekes és értékes műveiben. Olvasmányaim sorát Kodolányi János csodálatos regényével kezdtem. Felejthetetlen élményeket nyújtott az Égő Csipkebokor (Mózes életét), vagy az Én vagyok (Júdás életét bemutató) regények olvasása.

Egy hétköznapi délután Imi és Jani kívánt beszélgetni velem. Örömmel vártam e két nagyszerű sráccal való beszélgetést, hisz mindkettőből szinte állandóan sugárzott valami kedves melegség. Egy igen fontos téma került napirendre, s a fiúk egyfajta izgalommal várták véleményemet a "kislánykérdés" ügyében. A kis közönség ez ügyben két táborra oszlott: A partnerkapcsolattal rendelkezőkre és a boldog érzéssel nem rendelkezőkre. Meg kellett ismertetni barátaimat a bennem levő ideálképpel, hogy milyen lánnyal szeretnék a jövőben megismerkedni, hogy tulajdonképpen milyen elvárásaim vannak egy lánnyal kapcsolatban. - Az elvárásom csupán annyi, ha azt egyáltalán elvárásnak lehet nevezni - válaszoltam -, hogy

szeressen, mondjuk csak annyira, amennyire én szeretem. Mivel hallgatóságom nem érte be ennyivel, és konkrétumokra is kíváncsiak voltak, így mélyebb szintre kellett ásnom magamban. Kíváncsiak voltak, hogy valós személy jelenik meg ideálképemben, vagy általános "értékekkel" ruházom fel e képet? Bevallottam, hogy évekkkel ezelőtt láttam egy nagyon szép és kedves, de szomorúszemű lányt egy nagyközösségi találkozón. Ez a kép sokszor előjött már bennem, s ha igazán belegondolok, őt keresem minden lányban. Megtudtam, hogy jó barátaim is hasonló cipőben járnak és ez az ittlétük arra is jó, hogy komolyan elgondolkodjanak ezen a fontos dolgon. Voltaképpen felkészülési időnek tekintik az ittlétüket a "nagy találkozásra". Nekem is azt ajánlják, és ha kedvem tartja, csatlakozzam hozzájuk egy különleges főiskolán, ahol ezt a szerelem tantárgyat igen komolyan és mélyrehatóan áttanulmányozhatjuk az évek folyamán, olyan nagyszerű tanárok segítségével, mint Dosztojevszkij, Thomas Mann vagy Heinrich Böll. Boldogan mondtam igent ez új és oly érdekesnek látszó "iskolához". Rengeteg élményt nyújtottak a délutáni beszélgetések testvérbarátaimmal. Meg kellett ismerkednem és ismertetnem magam barátaimmal. Őt új, érdekes, és értékes világ kezdett feltárulni előttem. Élmények, örömök, gondok és problémák a múltból, a jelenben, és a jövőre vetítve. Hat láncszem voltunk, egyenként talán átlagosak, de egymáshoz kapcsolva igen erős láncot alkottunk.

Imi testvérem az egyes számú láncszem. Két éve koptatta már celláinak köveit. Gazdasági szállító írnokként dolgozott, de volt Bny írnok és éjjeliőr is a sertéstelepen. Mint az első vállalkozónak, nehéz lehetett neki egyedül. Magán hordozta a nehéz börtönévek nyomait, de igyekezett megmutatni - és ez nem olyan erőltetett, hanem tényleg sajátosságos belső tulajdonsága volt - a vidámságát. Csillogott a szeme, akármikor találkoztam vele. Készült már nagyon a szabad életre, és látszott rajta a felkészültsége is. Komolyan karbantartotta magát minden vonatkozásban. Nem volt üresjárat az életében. Tanult, olvasott, ha valakinek szüksége volt rá, rendelkezésére állt, és sportolt. Igen fontosnak tartotta szelleme mellett testének megmozgatását, akár mindennap. Kapcsolata zárkatársaival messze több volt, mint a megszokott általános. A tiszteleten felül, amit kivívott cellájában, több társa "barátként" tekintett rá.

Gábor testvérem a második láncszem. Másfél éve kezdte meg a vállalkozását. Az építők brigádvezetőjeként dolgozott. Felelősségteljes munkáját kellő határozottságával, és szelíd tekintéllyel végezte. Mindent sejtető mosoly ült állandóan arcán s ez tette őt egyedivé. Szinte kivétel nélkül mindenki tisztelte, a smasszeroktól a Tanúkon keresztül az egyszerű elítéltekig. Kiváló alkalmazkodó képességével hamar megtalálta a közös nyelvet mindenkivel.

Gyusza testvérem a negyedik láncszem. Fél éve került a bilincs kezeire. Családosan, három gyermek apukájaként került a bíróság elé. Az elítéltek egyszerűen "Atyának" hívták. Ebben benne volt minden: a tisztelet, az elfogadás, a gyermeki rácsodálkozás, és ő tudott élni ezzel a "hatalmával". Megérintett mindenkit és a többi már azon múlt, lehetett az egy smasszer, vagy a legkeményebb zárkatársa, vagy mi, a testvérei. Jó volt kapni ebből a szeretetből és erőből.

Lici testvérem az ötödik láncszem. Fél esztendeje tagadta meg a sorkatonai szolgálatot. Brigádvezetőként dolgozott. Mint mérnök, szigorú fegyelmet tartott elsősorban magában, a saját életvitelében és csak másodlagosan próbált maga körül is "rendet" tartani. Szigorú következettséggel képezte magát, tanult, tanult és tanult, és igyekezett átadni nekünk ezt az értékrendet, melyet ő oly fontosnak tartott. Sokat jelentett nekem megalkuvást nem tűrő, elszánt magatartása. Látszott rajta, hogy mennyire bosszantja a "fölöslegesen" eltékozolt idő, melyet a minket sanyargató smasszerek miatt veszítettünk el, önképzésünk terhére.

Jani testvérem a hatodik láncszem. Őt is fél éve ítélte el a Katonai Bíróság. Tehenészeti írnokként dolgozott. Kereste és alakította önmagát, ellesve minden értéket tapasztaltabb testvéreitől. Igyekezett megrajzolni az utat, a fényt az alagút végében és elindult, haladt következetesen ezen az úton. Elfogadva a segítő jobbokat. Az értékeket megélte, bedolgozta

magába, majd olyan "janisan" továbbadta nekünk és más rabtársának. Aszelídsége hatott mindenkire, képes volt időnként megszegényítenie a smaszereket is szelíd magatartásával. Szeretnék említést tenni Béci testvérünkről, a harmadik láncszemről. Négy hónapja szabadult. Az egyetemi tanulmányai befejezése után tagadta meg a szolgálatot, amiért tizennégy hónap fogházbüntetést kapott. Személyesen nem találkozhattam vele e falakon belül, de szellemiségével igen. Itt hagyta "lábnyomát" a börtön udvarán és találkoztam névjegyével is a könyvtári könyvek katalóguscéduláin. De igazából szellemisége maradt hátra, mely formálta a BKV-s közösségünk arculatát.

* * *

Szombat délelőtt a zajláda kellemetlen hírt közölt, miszerint tíz órakor tisztasági szemlét tartanak. A zárkafőnök kijelölte személyekre lebontva a takarítási feladatokat. A saját szekrényét és ágyát természetesen mindenkinek tökéletesen rendbe kellett tennie. Szigorú szabályok voltak e rendekre vonatkozóan. Az ágyon a lepedőnek feszes simaságúnak, a párnának és a háromszögletűre hajtott törölközőnek mértani pontosságú helye volt. A szekrényünk polcain előírt helyen és módon kellett lenniük a tárgyoknak. Ezeken a helyeken nem lehetett hibázni. Ha netalán nem úgy volt valami, ahogy az a nagykönyvben szerepelt, akkor a szemle során a padozatra került és egy óra múltán újra szemléztek. Természetesen a zárkán belüli közterületeknek is csillognia kellett a sikeres szemle érdekében. Az itt elért minősítés határozta meg, hogy a szinten levő meghatározott számú tévékészülék mely zárkákba kerüljön. Szerencsére az ún. Tanús zárkák, ahol többségben voltak a Jehova tanúi, nem törekedtek a televízió készülék birtoklására. Így csak a megfelelő minősítés eléréséig igyekeztünk a takarítással.

Délután a zárka közös sportolás mellett döntött. A felsőágyasok kihívták az alsóágyasokat egy focimeccsre. A foci itt játék volt és nem sport. A zárkán belüli kohéziót erősítette ez a fajta együttlét. Harsány nevetések mellett folyt az ügyetlenkedésekkel tarkított játék.

Valahogy különböznek a vasárnap délelőttök egymástól. Vannak a normál vasárnap délelőttök és vannak a beszélősek. Nos, ez utóbbi egészen más. Tényleg másként kel fel ilyenkor a Nap, vagy inkább az elítélt az ágyából. Láthatóvá válik a feszültség a cellában. Ha akad is olyan elítélt, akihez nem jön látogató, az is ingerültebb volt, éppen azért, mert felerősödött benne a hiányérzet. Különös izgalom keríti hatalmába mindazokat, akik várják hozzátartozóikat. Egy kicsit bezárkózik ilyenkor mindenki magába. Nem illik megzavarni ezt a koncentrált belső csendet. Szinte szótlánul érintkeznek egymással a zárkalakók. A hangfalból érkező információk nem jutnak el a tudatig, csak egy "szónak", a saját nevüknek meghallása jelent valamit, de éppen ez a lényeg, ez a minden. Előkerülnek a szép ruhák. A két váltás rabruhából az egyik szinte csak a beszélőre van eltéve. Inkább maga az elítélt mossa, nagyon vigyáz rá, fontos neki, hogy ebben a ruhában lássák. Érdekes izgalom lesz úrrá rajtam is, rám nem hatnak a külsőségek, de mégis izgulok. Várom a találkozást szüleimmel, érdekes lehet majd ez a két szomorú világ találkozója. Miután megérkeznek a hozzátartozók és megkapják az "eligazítást" a beszélőre vonatkozóan, elfoglalhatják helyüket az ebédlőasztal mellett. Bizonyára megdöbbenően hat a tilalmak véget nem érő sora. Mi mindenről nem szabad beszélni az elítélttel. Hogyan nem szabad viselkedni az elítélttel, aki a férj, az apa, egy édesanya fia, a testvér, a barát. Tálcákra kerülnek az ennivalók, a hazai ízek, a finomságok illatai keverednek a teremben. Szinte láthatóvá lesz az izgalom, a találkozás megfoghatatlan élménye. Feszült az üdvözlői ölekezés, majd rövid csend. Nehezen indul meg az információcsere. Talán, mint a zápor után a kiszáradt patakmederben a víz áramlása. Eleinte vékonyan, nehézkesen, kerülgetve az akadályokat, majd egyre erőteljesebben, ameddig tart az erejéből. Mint a gyors nyári zápor, nem tart sokáig, elfogy és a vége nyomasztó csend. Hát ilyen volt számomra is az első találkozás szüleimmel. Először láthatták "belülről" a börtönt,

azt a helyet, ahol most a gyermekük él. Bizonyára fájdalmas képet vittek haza magukkal, és az értetlenséget. A miértjeikre nem kaptak választ, hacsak azt nem, hogy láthatták "örömömet," hogy megélhetem a vállalt "sorsomat". Láttam aggódó tekintetét édesanyámnak, aki ki is fejezte aggodalmát, látva soványságomat. (A befogadási mérlegelésnél tizenöt kilóval voltam kevesebb versenysúlyomnál.)

A beszélő végén alapos motozásnak van kitéve az elítélt. Időnként, ha valamilyen gyanú merül fel, teljes lemeztelenítés mellett vizsgálják át ruházatunkat. Elsősorban pénzt keresnek, mivel akadnak olyan smasszerek, akik úgymond megszánják a szerencsétlen "szomjas" rabot és busás összegekért kínálják a szeszes italokat. A beszélőn szolgálatot teljesítő tiszt a korlátlan úr szerepében tetszelgett. Ő döntött mindenről. Ha jóindulatú volt, bevihettük a beszélő maradékait, ha humánus, akkor egy kilogrammnyi mennyiséget engedélyezett, ha kegyetlen, akkor a kukába dobatta a bevinni szándékozott finomságokat.

Délután megbeszéltük közösen a beszélők élményeit, információit. Jó érzéssel töltött el a tudat, hogy testvérbarátaink építik az "országot", és szeretettel gondolnak ránk, közösségi, családi, és egyéni gyertyagyújtásaik alkalmával.

Az esti vacsorához, melyet általában Imre zárkájában tartottunk, igyekezett mindenki vinni valami finomságot, melyet a beszélőről hozott, ha hozhatott. A jóízű falatozásaink mindig vidám társalgás közepette történtek. Magatartásunk természetes volt minden szituációban. Nem erőlködünk semmiért, semmikor. Olyannak láttak rabtársaink, amilyenek voltunk. Nem egy olyan rabtárssal találkoztam, aki görcsösen igyekezett "megfelelni" a szabályzatban rögzített elvárásoknak. A "jó" magaviselet teljesítéséért erején felül küzdött, sminkelte magát a havi jutalomért, soron kívüli csomagért, a jutalombeszélőért és a kedvezményért.

Estéknként Jehova tanú zárkatársaim régóta kialakult és jól megszervezett módon készítettek elő, és tartották meg bibliatanulmányaikat. "Örök" figyeltek a folyosón, a zárkák előtt.

Némelyikük arcán látható volt az izgalom, a félelem, a lebukás veszélye miatt. Tartottak a büntetésektől, főként a fogdától. Talán félelmeik kivetítése miatt beszéltek sokat a magánzárka büntetés nehézségeiről, s talán azért is, hogy felkészítsék önmagukat az ott töltendő időre. Látva mindennapos magatartásukat, úgy tűnt, hogy kötelezően átélni kényszerülnek a börtönt, és nem megélni. Hitükből fakadó hovatarozásukra büszkék voltak, de ez a hit betanult szövegismereten alapult és nem a felismerésen. Tették, amit a szabályaik előírtak számukra, felkarolva az elesetté vált testvéreiket, tették mindezt Jehova dicsőségére, néha lélektelenül is az előírt, önmaguktól számon kért parancsra.

Az ablakon beszűrődő udvari lámpa fényénél olvastam könyveimet a villanyoltás után. Miután a fejezet végére értem, röviden elgondolkodtam az olvasottakon. A tiltott irodalom, vagy a Biblia olvasása utáni rövid elmélkedéseim alkalmával olyan természetessé és magától érthetővé vált az írás, Jézus mindenkori üzenetének egy-egy verse. Például a testvéreket kaptam, igaz testvéreket. Ötöt, abból a bizonyos százból.

Börtönkarácsony

"Mégis oly jó a Karácsony! A szeretet túljut a vasrácsra. Megérintek minden embert, mind, akit csak akarok!" (Részlet a Karácsony című versből)

A hatalmas, kék kerítésen túl e késő őszi napokon hangosan károgó, élelem után kutató varjakat láthat a kerítések közé zárt elítélt-varjú. A koromfekete, posztó anyagból készült téli rabruhát nevezi varjúnak a börtönargó. Nem mondható elegánsnak öltözékem, de legalább meleg, legalábbis annak érzem az egyre hűvösebbé váló novemberi napokon.

Megszeppenve lépett vissza az iroda ajtajából Csabi. Nem mert átmenni az előtéren, mivel ott tartózkodott a parancsnok. Nem értettem aggodalmát. Idegesen matatott az íróasztalán. Hittársa nyugtatgatta. Néhány perc múltán érthetővé vált számomra is a probléma. Csabi elő

van terjesztve eltávozásra, melyre az engedélyt maga a parancsnok adja majd a csütörtöki meghallgatáson. Ezért nem szeretne találkozni az előjáróval, nehogy hibát találjon munkatársunk viselkedésében, vagy öltözetében.

Érdekes világ a befogadó épülete. Szinte nap mint nap megfordulnak a börtönparancsnokság magas rangú fegyőrei, mégis nyugalom van. B. főhadnagynő birodalma ez az épület, mely, mondhatnánk, a legfontosabb fogaskereke a börtöngépezetnek. Kialakult egy érdekes függőségi viszony az öt itt tevékenykedő testületi tag és a húsz írónoki munkát végző elítélt között. Szükség van a munkánkra a gépezet működése érdekében, ezért is válogatják ki nagy gonddal az elítélt "munkatársakat". A szinte naponta tiszteletét tevő parancsnoki vezetés tagjai is elégedetten tekintenek a dolgozó szolgálhadra. A gépezet jól működik, nem kerülhet homokszem a fogaskerek közé. Erre kényesen ügyel az irodavezető-nő. A börtönkörletben más a helyzet, ha megjelenik a parancsnok. Szinte megfagy a levegő és a köszoborrá vált elítéltek gyors ütemre váltott szívdobbanásait jobban lehet hallani, mint akár a legyek zümmögését. A megaláztatás minden formájával szembetalálhatja magát az elítélt, s éppen ez tartja fenn a "rendet" ebben a különös világban.

A zászlós szinte mindig vidáman szállít ki minket Barnabással Robozba. Amíg várakozunk a nagy rabszállító autóra, a szabálysértő telep kerítése mellé állunk. A raktáros srácok odacsalják a simliseket, talán néhány számukra előnyös üzlet lebonyolítása érdekében. Közel jött néhány ÜK-s nőszemély is. Őket üzletszerű kéjteljes szabálysértésért tartottak fogva. Nem keltettek jó benyomást sem a szemnek, sem a léleknek. Kényszerű megszokássá vált módon folytattunk beszélgetést velük. Míg én az illedelmesség szabályait követtem, addig Barnán a lenézés magatartását vélem felfedezni. Ahogy teltek a napok, és beljebb léptünk e furcsa ismerkedés ösvényén, kialakult egy érdekes kapcsolat Erikával, az egyik fogva tartott nőszeméllyel. Nem tudtam, hogy mennyire jutottak el tudatáig beszélgetéseink alkalmával segítő szándékú és intő szavaim, de úgy éreztem, jó volt mindkettőnk számára. Szinte már vártam a találkozási lehetőségeket, az adni akarás örömteli érzésével. Egyik alkalommal kevés simlis érkezett, és csak Barna ment ki a befogadásukat elvégezni. Visszatérése után mesélte, hogy Erika aggódva kérdezte tőle, hogy: "hol vagyok, miért nem mentem ki aznap?" - Vigyázz magadra, tetszel ennek a kurvának! - figyelmeztetett kollégám a maga módján. Mosolygással próbáltam elterelni a témát, mert úgy gondoltam, nem értett meg, vagy talán nem is akarta megérteni viselkedésemet a lánnyal kapcsolatban. Úgy véltem, szüksége lehet ennek a szerencsétlennek néhány kedves, együtt érző (inkább elfogadó, mint megértő) szavaimra. Nem volt szép, de ha megmosakodhatott volna úgy lelki értelemben is, kicsinosíthatta volna magát. A következő alkalommal nem jött a kerítéshez. Társnőjétől érdeklődtem felőle. A nő arcán megjelenő különös mosoly volt a válasz, melyet alátámasztott az a szakállas simlis, aki éppen akkor ugrott ki a lányok zárkájának alacsony párkányú ablakán. Kisvártatva Erika is kisietett a kerítés mellé. A köszönésen kívül nem váltottunk szót egymással. Látszott szégyenkezése. Pedig nem volt miért, ő olyan volt, élte a "gödörben levők" életét. Mit akart egy naiv, húszéves srác egy beletörődött, elfogadott életvitelt néhány kedves szóval megváltoztatni?! Jó volt leckének! Sokat kell még tanulnom, hogy elfogadható halász legyek! - gondoltam magamban, miközben végeztem egyszerűen a megszokott befogadási munkámat. (Egy későbbi alkalommal egy ruházatát rendezgető smasszert láttam kijönni a lányok zárkájából.)

Néha ezek a szerencsétlen emberek kis "kincseiket," cigarettát, értéktelen órát próbáltak felajánlani nekem, hogy cserébe intézzem el, hogy könnyebb munkára osszák be őket. Sokszor zavart a tehetetlenség érzése. Egy-két hónapos elzárásra büntették e szerencsétleneket egyszerű bűnökért: közterületen történő szeszital fogyasztásért, vagy az ilyen helyen történt vizelésért. A megbélyegzett szerencsétleneket a fővárosból történt kitiltás megszegéséért. A különböző be nem fizetett szabálysértési bírságok váltak letöltendő büntetéssé némelyiküknél.

A munkára való beosztásukat a másik íróasztal mögött dolgozó munkatársam végezte. Neki a munkásokat darabszám szerint kellett beírnia, látatlanul a különböző munkafolyamatokhoz.

* * *

A körleten belüli életet nehézkesen, de kezdtem megérteni és elfogadni. Megpróbáltam kifejleszteni a túlélési stratégiát, persze ezt inkább lelki értelemben. Igaz, amikor láttam, hogy egy szerencsétlen testét a bádogdobozban viszik a temetkezési vállalat munkatársai. Viccesnek hangzott, de komoly értékkel bírt a fohász: csak nehogy "borítékban" szabaduljak! Egyre jobb kapcsolatomban kezdett kialakulni a Jehova tanú zárkatársaimmal. Miután függetlenítettük magunkat hitbéli különbözőségeinktől és elfogadtuk sorstársi kényszeregyüttlétünket, ennek megfelelő magatartással viszonyultunk egymáshoz. Sokat beszélgettem velük, persze egyenként, hátha megláthatom igazi egyéniségüket, mert úgy véltem, hogy mindegyikük akaratlanul is felvette hitének álarcát. Ugyanolyan srácok voltak, mint én, hasonló gondokkal, elképzelésekkel, tervekkel és hiányosságokkal. Magatartásuk kicsiben, de különbözött egymástól. Talán az idő volt meghatározó, mármint, hogy mennyi ideje voltak "elkötelezve Jehovához". Akik kevesebb ideje tartoztak egyházukhoz, azok magatartásukban lazábbak voltak, mint hithű, merev társaik. De aranyosak voltak, sokat bohóckodtak és erre a humorra szükség is volt. Persze ez a jókedvük csak csoportos együttléteik alkalmával volt tapasztalható, magányukban ugyanúgy szenvedtek, mint bárki más elítélt. Leegyszerűsítették túlélési stratégiáikat. Minél többet együtt lenni a nyájjal, beszélgetni, játszani, tévét nézni, sokat hülyéskedni, és persze hitük parancsainak engedelmeskedve tanulmányozni a Bibliát, és kettésével térítgetni az arra hajlandókat. Munkáikat szinte hibátlanul végezték, nem voltak el nem végezhető munkák számukra. Együttműködtek a fegyőrökkel, és cserébe rendszerint meg is kapták "jutalmukat".

* * *

Feltűnt, hogy a börtönbe érkező látogatóknak, külföldi fegyőröknek, párt-elvtársaknak előszeretettel mutogatják az edzőtermet és a barkácsműhelyt. Mindig elégedetten bólogató hölgyek, urak hagyták el a megtekintett helyiségeket. Egy adandó alkalommal beosontam a műhelybe. A falakon és a polcokon bizony nagyon szép munkák voltak láthatók. Úgyes kezű elítéltek igazán elismerésre méltó alkotásai. Dísz- és használati tárgyak alkották a kis kiállítás darabjait.

Elítélt társaimmal való beszélgetéseim alkalmával szóba került a börtön mint fizikai, mint lélektani megközelítése is. Nem igaz az a mondás, hogy: "Itt bent mindenki ártatlan!". Nem egy olyan elítélttel beszéltem, aki szégyenkezés nélkül beismerte tettét és vállalta annak következményét. "Lebuktam, ennyi, majd szabadulok és kész!" Sőt: "Megérdemeltem, én voltam a hülye!". Az ilyen önvéleményen levő rabtársak inkább engem sajnáltak, mondván: "Semmi keresni valód nincs itt, te rendes ember vagy. Szar a törvény!" Ezzel nem is volt gond, elfogadtuk egymást, úgy, ahogy kell. Legtöbben az öntevékeny szervezet létevel nem értettek egyet. A smaszereket elfogadták, még a közutálatnak örvendő "defektes lelkületűeket" is, de az elítélt smaszereket, főleg a "gennyládákat" már nem. "A megaláztatás a börtönélet velejárója!" - mondták többen. "Csak az nem mindegy, hogy kitől, és hogyan szenvedem el!" Az igazság az, hogy az elítéltek maguknak teszik nehezzé, vagy nehezebbé az életüket. Az összezártságban a legnehezebb az egymás elfogadása. Voltak könnyen és sajnos nehezen alkalmazkodó egyének. Az utóbbiak elviselése a nehéz feladatok közé tartozott. Elmondták társaim, hogy egyik-másik zsvány szabadulását jobban várták, mint a sajátjukat. Abörtön fizikai valóságát sem értelmezték egyformán. Volt, akinek a "díszített"

zárkák is sivárnak hatottak, míg mások inkább lettek volna négy fehérre meszelt, csupasz fal között, mint ebben a "kirakat börtön"-ben, ahol véleményük szerint semmi sem volt igaz.

* * *

Vártam a következő beszélőmet. Érdekes a szituáció. Látogatót várok, vagyis valahogy nekem kellene betöltenem a házigazda szerepét. Az ebédlőbe lépve mégis már ott ül a vendég az asztalnál, kikészített ajándékaival. Náci testvérbarátomat kerestem az asztalsorok között. Jó volt látni, öröm volt hallani szavait, mely a kinti világ eseményeit ismertette. Családja mindennapjairól és a nagyközösség életéről számolt be nekem. Igyekezeteükről beszélt, és elszántságukról a jézusi úton való járásukat illetően. Kifejezte ismerős és ismeretlen testvérbarátaink szeretetteljes reánk gondolásait. Érdekes és ugyanakkor örömteli volt hallani, hogy az ittlétünkben erőt merítenek maguk számára. A beszélő folyamán átült köszönteni Gyusztát és Gábort. Nos, ez fegyelmetlenségnek minősült, aminek az lett a sajnálatos következménye, hogy eltiltották, vagyis nem lehetett a továbbiakban kapcsolattartóm.

* * *

Hiába fordult az idő hűvösebbre, a sportpálya mindig tele volt focizni vágyó rabtársakkal, úgyhogy testmozgásom karbantartását sikerült folyamatosan megoldanom. Általában sokáig maradtunk Imivel a pályán, amikor a többiek már elmentek, mi még futottunk néhány kört csak úgy, levezetés gyanánt. Imre korábban is aktívan játszott egy budapesti focicsapat színeiben. A kerítés mellett körben egy három-négy méter széles nyomsvá helyezkedett el, amit a pálya mentén összejártak. Ennek elgereblyezését a "focizókkal" szokták elvégeztetni. Ez alkalommal minket szemelt ki az ügyeletes, de mi lelkiismereti okokra hivatkozva megtagadtuk. Ez engedetlenségnek minősült, ami felelősségre vonással járt. Az ügyeletes hívta az illetékes tisztet. B. főhadnagynak kellett intézkednie ügyünkben. Tehetetlenül állt velünk szemben, s így feddéssel megúsztuk.

A katszolgos elítéltekkel egy új szóhasználat került nehezen kezelhető jelenségként a smasszer állomány elé. Aki megszokta, hogy parancsot ad, az azt is megszokta, hogy a szerencsétlen elítélt zokszó nélkül teljesíti is a parancsait. "Épeszü" elítélt nem gondolkodik, hanem teljesít, ha nem akar balhét magának. Az élő lelkiismeret erővé vált, a hit erejével szemben olykor tehetetlenek voltak a máskor oly magabiztos fegyőrük is.

* * *

Megkaptam a fizetési papíromat, melyen az adatok igencsak érdekesek voltak. A ledolgozott napok után járó csekély összegből (8 forintos órabér) levonták a nyugdíjárulékot és az igen komoly rabtartási költséget (körülbelül 70 százalék). A maradék jóval kevesebb volt, mint amit havonta elvásárolhattam volna a "spájzban" (320-380 forint).

Az egyik délután elmentem a boltba, azaz "spájzolni". Közel másfél óras sorállás után léphettem a spájzba. Egy igen mini élelmiszerüzlet állt az elítéltállomány rendelkezésére. Meghatározott összegben (450 forint) lehetett vásárolni havonta. Egy doboz filteres teát, néhány zacskó tartós tejet, túrót és némi édességet vásároltam magamnak így első alkalommal. Inkább a kíváncsiság vitt el, mint a szükség. Jól ment az üzlet a boltosnak, ott és úgy csapta be a szerencsétlen elítélteket, ahogy csak akarta. Az árak, a mérleg és az összeadási képessége mind az ő gazdagodását segítette.

Feltűnt, hogy rabtársaim milyen sok teát vásárolnak maguknak. Megtudtam, hogy milyen "koktélok" pótolják a szeszes italok hiányát. Az egy pohár forró vízben kiáztatott tíz-tizenöt filter tea az úgynevezett dobi. Ennek van dohánnyal kombinált változata is. Szintén

közkedvelt koktél a fogkrém és az arczselé, melyeket szintén egy pohárnyi vízben oldanak fel a szeszre szomjas rabok. Ezek a szenvedélybetegeknek számító elitéltek nem törődtek az italok szervezet károsító hatásával. Nem egy került közülük életveszélyes állapotban a rabkórházba.

Az egyik alkalommal dolgom volt a raktárnál, s miközben ott tevékenykedtem, befogadásra került egy fiatalember. Halálos beleset okozásáért kellett megkezdenie büntetésének letöltését. Ameddig öltözködött, láthatóvá váltak izmos, sportos lábai, melyeken számos műtét nyomain látszottak. Az immár elitélte fiatalember flegmán beszélt a raktárosokkal. Közölte, hogy nem sokáig marad itt, hamar elintézik szabadulását. Mivel ő olimpikon és a jövő nyáron Los Angelesben dobálja a gólokat az ellenfelek hálójába. Sz. László válogatott kézilabdázó - szerintem idegességében, tartva ettől az ismeretlen világtól - próbálta ily módon elfogadtatni magát. "Természetesen" ügyeletes lett, és az elitélte állomány kísérete volt a feladata. A későbbiekben megnyugodott - miután kiderült, hogy az ország nem vesz részt a játékokon -, beletörődött sorsába. Többször elbeszélgettem vele, értelmes srác volt, és ennek megfelelően normális kapcsolatba kerültünk egymással mind a körleten, mind a sportpályán.

* * *

A sok beszélgetéssel igazán közel kerültünk egymáshoz testvéreimmel. Ez a sorsazonosság az igaz barátságnaál is magasabb szintre emelte kapcsolatainkat és ez így igazán nagyszerű volt. De valahogy mégis - talán, mert a kinti világgal nem volt igazán kapcsolatom - magányosnak éreztem magam. Minden nap, ahogy a munkából megérkeztünk a zárkánkhoz, tolakodva szaladtak társaim az ágyaikhoz, és boldogan olvasták szeretteiktől kapott leveleiket. Hetek teltek el úgy, hogy nem találtam semmit sem az ágyamon. Hiányzott a közösséggel való kapcsolattartás. A szüleimtől érkezett levelekből nem tudtam kiolvasni olyat, ami igazán melengethette volna szeretetre vágyó lelkemet. A nevelőtiszt tovább terrorizált, néha behívatott az irodájába, s a kezében lóbált néhány levelet, melyek nem az általa engedélyezett személyektől érkeztek. Szomorúan éltem meg ezt az időszakot, de nem akartam, hogy észrevegyék ezt rajtam sem társaim, sem az engem megtörni akaró nevelő. Ritkán átcsúszott a rostán néhány képeslap, valahogy igazán a levelekre koncentráltak, hisz ilyen formában lehetett bővebb információcserét lebonyolítani. Ezek a szórványosan beérkezett lapok azért erőt adtak a nehezebb napok elviseléséhez.

Gábor a beszélője után átadott nekem egy kis papirost. Náci testvérem küldte a tiltott útvonalon. Igazán jó volt olvasni sorait, hogy sokat és nagy szeretettel gondol és gondolnak rám övéivel. A gyerekek is várják vissza csoportvezetőjüket, és kint is zajlik az élet sok lehetőséggel az igaz tanúságtételre. Mivel a gyerekek lapjait általában megkapom, ezért azokon keresztül küld majd üzeneteket a kinti eseményekre vonatkozóan.

Ha lassan is, és kissé nehézkesen, de beálltam a sorba, melyet testvéreim alkottak. Felvettem a magam ritmusát apró, de számomra fontos célok kitűzésével. Tanulni szerettem volna. A megvalósulásra váró célok között szerepelt a német nyelv tanulása. Janinál volt egy tankönyv, amit rendelkezésemre bocsátott, sőt segített is, mivel időnként kikérdezte tőlem a tanult szavak jelentését. Gábor az asztrológia alapjait próbálta megismertetni velem. A börtönbe kerülése előtt komolyan foglalkozott ezzel a tudománnyal. A szépirodalmi olvasmányoknak kifogyhatatlan sora állt előttem. Így az időbeosztásomra kellett figyelnem, és az elhatározásaim következetes betartására. Sokat tanultam testvéreimtől, akaraterőből és kitartásból. Amíg nem éreztem rá igazán a dolgok ízére, addig erőt kellett venni magamon, hogy tegyem. Noszogattam önmagamot és nógattak testvéreim is, amíg el nem indult az én fogaskerekem is a helyes irányba és sebességgel.

* * *

A BV világot képezte a "falu", ahol a fegyőrök éltek. Zárt, sajátságos világ volt ez. Házak, kertek, utak és emberek, akik nagy része a börtönben dolgozott, és szinte el sem hagyta lakóközvetét. Megvolt mindenük, ami a jó megélhetéshez számukra fontos volt. A közterületek, az utak, a "kulturális" programjaiknak helyt adó létesítmények rendbe tartásához az elítélt állomány munkaerejét vették igénybe. A társadalmi munka címen elvégzett takarítási munkáink alkalmával kaphattunk képet e világról, illetve a rabos elítélt társaink beszámolóiból. A "kulturális rendezvények" (tivornyák) utáni részeg smasszerek hazaszállítása alkalmával megtapasztalt viselkedésekről hallhattunk vidám és olykor megvetendő történeteket. Nem egyszer takaríthatták szerencsétlenek az autót, miután kitesékelték a hűbörgő, saját ruháját is "lerókázó" fegyőrt. Akadt olyan eset is, amikor terepszemlézési feladat teljesítése közben a smasszer ráirányította a gépjármű fényszóróját valamely természetellenes módon mozgó sövényre. Ezt követően a szerencsétlen ör került zavarba, mivel megzavarta főnökét őrszolgálatban levő kollégájának feleségével történő légyottjukon.

* * *

Az egyik befogadási napon a beérkező simlisek listáját tanulmányozták kollégáim, s érdekes mosolygással sugdolódtak mögöttem. A befogadás alkalmával Barnabás rendezgette sorba az állományt, amire eddig nem volt példa. A raktárosok is vidámabbak voltak a szokottnál, de nekem nem tűnt fel semmi különös. Ahogy felnéztem a következő sorra kerülőre, megdöbbsentem. Mit keres itt egy nő? - kérdeztem magamtól. (Itt ugyanis csak férfi szabálysértők befogadásával foglalkoztunk.) Feltűnően csinos, női ruhába öltözött, hosszú szőke hajú személy állt előttem. Átvettem a festett körmű kezéből a személyi igazolványát. Sz. Béla nevű "fiatalember" várt a befogadására. Kellemetlenül éreztem magamat munkatársaim és a smasszer nagy öröme. Fura volt nézni, ahogy egy messziről nézve vonzó női alak, egy átlagos szerencsétlen simlissé alakul át. A ruhaneműk tételes beírását már senki sem bírta nevetés nélkül. Rossz volt, úgy éreztem együtt szégyenkezem vele a többiek szórakozására. Néhány nap elteltével láttam Mónikát, azaz Bélát, kézen fogva sétált újdonsült barátjával a telep udvarán.

Akadtt olyan simlis, aki nehezen tudta elviselni a megaláztatásait, az erőszakot, vagy a társait és "elvesztette a fejét", vagyis elérte megverettetését, amit persze nem volt különösebben nehéz. Egyrészt a smasszerek élvezték ezt a "munkát", s mivel elégnek bizonyult egy beszólás is ahhoz, hogy gumibotjaikkal felszálljanak a rabóba a szerencsétlennel. A sofőr erőteljesen járatta a motort, hogy ne halljuk a fájdalmas üvöltéseket. Az eredmény látható volt napokig a simlis arcán, testén.

A kiszolgáltatót, sorsukat nehezen elviselő, gyenge akaratú simlisek elkeseredettségükben "befalcoltak". Valamely éles tárgy elvágta csuklójuknál az ereiket. A gyengélkedőn jobban elviselhető az élet. A megtörtént esetek után nagyobb odafigyelésben részesültek, és kevesebb megaláztatás érte őket.

* * *

A szabadidő "hasznos" eltöltéséről gondoskodott a börtönparancsnokság. Vagy kötelező társadalmi munka elvégzésére vezényeltek ki valamely terület tisztába tételéhez, vagy tisztasági szemléket tartottak a körleten belül. A lényeg, hogy takarítottunk nyakra-főre. Általában a munkavégzéssel nem volt problémám, de amikor csak azért dolgoztattak, hogy ne tegyünk mást, hát az bosszantott.

* * *

Az egyik délután egy középkorú cigányember lépett elém és megkért, hogy írjak meg neki egy levelet a feleségének. Eljutott hozzá a hír, hogy az az írnok (én) potova (fizetség: cigaretta, konzerv, tea, szappan) nélkül is megírja a leveleket. Hát olyan igazi kemény roma volt ez az írni- olvasni nem tudó elítélt, akiből csak úgy ömlött a ronda beszéd, mint a mosódézsából kiöntött koszos víz. Ha azt írtam volna, amit diktált, bizony nagyon csúnya levél lett volna. De mivel azt írtam, amit én írtam volna életem párjának, igen szép levél kerekedett belőle. A jóember rárajzolta a három x-et, és a levél mehetett is a szerencsétlen címzetthez. Mivel a választlevelet felolvasására is engem kért meg, csak ő volt meglepve a hallottakon. A választ a postás írta meg. Tőlem kérdezte a jóember, hogy mi lehet az asszonyát, hogy ilyen választol neki, amikor ő úgy lehordta. - Örülj neki, hogy így szeret a romnyid! - mondtam neki magamban mosolyogva. Jó volt látni azt a kis örömet ennek a szerencsétlen embernek az arcán.

A börtönben is, mint a szabad világban, szinte mindennek "ára" van. Fizetni kell a szolgáltatásokért, a "könnyebb életért" és persze "lét szükséges" dolgokért. A feketepiac kicsiben, a korrupció, azaz a funkcionáriusok megvesztegetése viszont nagyban működött. Ennek köszönhetően akadtak olyan elítéltek, akik örökös adósságban éltek hónapról hónapra. Mások az "egy nap az élet" módon léteztek. Csomagérkezésekor, vagy spájzolás után teletömték bendőjüket, s a maradék harminc napon sóvárogtak. Ezek voltak a problémás rabtársak, mert amikor kibírhatatlanná vált számukra a hiányérzetük, loptak.

* * *

A kellemetlen időjárású téli napokon valamelyik kultúrteremben próbáltunk olvasni, tanulni. Fontos volt az önképzés mindannyiunk számára, de sajnos a zárkák napközben kellemetlenül zajosak voltak. Igyekeztünk ilyenkor korán birtokba venni a kultúrtermet. Néha benyitott egy-egy elítélt, körülnézett, szemei meredten nézték a kikapcsolt tévékészüléket, s kiment. Kisvártatva újra megjelent, de hozott magával erősítést. Akadt köztük erősebb egyéniség is, aki kérdés nélkül bekapcsolta a készüléket leülve egy székre. Ilyenkor már az övék lett a pálya, s mi húnunk alá téve könyveinket, elhagyhattuk a "tanulósobát".

* * *

Időközben érkezett Gyusza szabadulásának ideje. Furcsa kettősség volt bennem. Egyrészt örültem, hogy kedves "bátyámnak" véget érnek megpróbáltatásai, és végre hazamehet szerető családjához. Másrészt viszont éreztem, hogy hiányozni fog, és ez a tudat kicsit elszomorított. Kihasználva a maradék esték adta lehetőségeket, beszélgettünk a reánk váró jövőről. Az utolsó börtönben töltött estéjén átjött hozzám testvérem és megajándékozott egy szabaduló csokival. Mint megtudtam, ez egy régi hagyomány. A szabaduló elítélt megajándékozta azokat a társait, akikkel igazán jó kapcsolatba került. Mint egy emléktárgy kerül a megajándékozott kezébe a csokoládé, csomagolásán őrizve a szabaduló nevét és címét.

* * *

Karácsony közeledtével a Tanár úr szervezett egy könyvvásárt. Megkért, hogy segítsek a lebonyolításában. Az egyik kultúrteremben berendeztünk egy kis könyvesboltot. Az elítéltek vásárolhattak, hogy ajándékkul átadhassák szeretteiknek a beszélőn az ünnepek kapcsán. Főként mesekönyveket kerestek gyermekeik, szakácskönyvet a női hozzátartozóik számára. A vásár végén én is körülnéztem és örömmel vettem meg néhány jónak ígérkező könyv mellett József Attila verseskötetét.

Gábort valamilyen munkahelyi probléma miatt mint a felelős brigádvezetőt fogdába zárták. Mivel a börtönfogdák megteltek, így kiszállították testvérünket Robozba, a szabálysértők fogdásorába. Ez szinte a befogadó, azaz a munkahelyem mellett volt, tehát megoldhatónak tűnt, hogy valamit eljuttassak a barátomnak. Az ilyen akció minden "veszély" ellenére örömteli vállalkozás. Megbeszéltem a fiúkkal és egy kis szellemi (evangéliumi idézetek) és ehető táplálék (alma, nápolyi) csomagot készítettünk, amit sikeresen eljuttattam testvérünkhöz.

A hétvégi találkozók és az egyéni beszélgetéseink alkalmával is készültünk a Karácsonyra. Többünknek ez volt az első börtönkarácsonyunk. Egy régebben olvasott könyvben megbújó gondolat jutott az eszembe: "Minden ünnep annyit ér, amennyit készülünk rá." E gondolatok jegyében igyekeztem adventi várákoszással elmélyülni, és a szeretet ünnepére hangolódni. Érdekes és ugyanakkor szép volt az ünnep. A néhány napja érkezett decemberi csomagomba édesanyám beletett egy fenyőgallyat két szem szaloncukorral. Örültem ennek a kedves kis jelnek, és beraktam szekrényembe. Az ünnepnap délutánján több alkalommal rövid ideig nézegettem a szekrényemben levő mini karácsonyfát.

Egyedül, de nem magányosan töltöttem a Szentestét. Igaz, zavart, hogy Jehova tanú zárkatársaim nem várták az ünnepet. Hitük szabályai szerint nem jelenthetett számukra semmi különöset ez a nap. Mivel katolikus ünnepnek tekintették a Karácsonyt, kicsit gúnyosan viselkedtek irányomban. Bizonyára jó néhányuk gyermekkorában, s talán még nem is oly rég várta ezt az estét, és szeretetben megünnepelte. Idétlenkedve zajongtak a villanyoltásig. Megvártam az éjszaka "csendjét", amíg többek horkolása nem vált monotonná. Jócskán az éjszakába járt az idő, talán akkor igyekeztek közösségi testvérbarátaink az éjféli misére, amikor sikerült úgy kiüríteni magamat, hogy befogadhattam a legnagyobb "barátomat", amagamhoz vett szentségben. A szellem szabadságával elhagyhattam a börtön falait, és ott lehettem azokkal, akiket szerettem, és akikre vágytam.

Másnap az egyik kultúrterem sarkában gyűltünk össze, hogy megtartsuk ünnepi találkozóinkat. Beszámoltunk egymásnak a megélt Szentesténkről. Igazán érdekes volt Imre testvérünk beszámolója. Zárkatársai - a gazdasági szállítók, akik ugyanolyan egyszerű elítéltek voltak, mint akármelyik más cellában lakó rabok - körülülték testvérünket az ágyánál és meghallgatták imáját. Egyikük, Dezső (aki akkor öccse helyett vállalta a büntetés letöltését) felolvasta nehezen, akadozva - ahogy egy iskolázatlan cigányembertől várható volt - a tiltott Bibliából a Jézus születéséről szóló írást. Majd többen elmesélték szabadon megélt régebbi karácsonyaik szép emlékeit. Apró, de értékes ajándékként tettem szekrényembe a "fa" mellé a kapott képeslapokat. Igazán nagy örömet adott a néhány lapon olvasott két szó: "gondolok rád".

A két ünnep közötti napokon sokat voltunk együtt, egymás szeretetében. Erőt tudtunk adni, kapni egymásból. A közösségi találkozóinkon elhangzott imáikban testvéreim a megélt adott és kapott szeretet megnyilvánulásokért, örömeikért adtak hálát a Teremtőnek. Zajos és vidám zárka búcsúztatta az óévet, s köszöntötte az újat, egy szebb reményekkel teli évet. Az év első napjaiban mérleget vontam az előző évről. Sikereimről, kudarcaimról, örömeimről, bánataimról, és mindezt hálát adtam az Atyának, kérve segítségét az Újévben magamra és igaz testvéreimre, hogy Szent Fia legyen velünk továbbra is mindennap itt, a börtön falain belül.

Komolyan elgondolkodtam családomról. Az élet szakadékot vont közénk. Szerettem és tiszteltem apámat, elképzelését a világ dolgairól tiszteletben tartottam és igyekeztem kedvében járni addig a pontig, amíg nem ütközött egyre tisztábbá váló lelkiismeretemmel. A közösségben meglátott és elfogadott értékeket alkudozás nélkül kívántam megvalósítani a magam módján. Ez más úton járást jelentett, mint amilyen úton próbálta irányítani családját apám. Megpróbált mindent visszatérítésem érdekében. Lelki szenvedést okozott neki a felismerés, hogy próbálkozásai kudarcot vallottak irányomban. Se a szép szó, se az erélyesség

nem használt, s ez a tehetetlenség, érthetlenség megviselte őt is, édesanyámat is. Elgondolkodtatott annak a lehetősége is, hogy öcséimet itt láthatom viszont majd rabruhában. Hisz ott voltak mellettem mindenhol, ugyanazt hallották, elfogadták, s talán felismerték a megélni vágyás lehetőségét is.

.....

Habos László

Acél ajtók mögött
(*börtönmemoár*) III. rész

Nehezebb úton

"Krisztus keresztje legyen a vállamon, mert utannak nehézségeit vállalom." (Részlet a *Mának baja* című versből)

Metsző hideg van e januári hajnalon, a szél arcunkba fújja a gyéren szállingózó havat. Lehajtott fejjel, szinte becsukott szemmel lépkedek az előttem haladó elítélt hátrahagyott lábnyomaiban. Felvéve tempóját, jó megbújni széles válla mögött, mely felfogja kicsit az északi szelet. Dideregve húzom össze mikádóm gallérját. Lám, milyen jó, hogy szereztem egy gombot tegnap egy holnap hajnali szabadulótól, melyet egy gemkapoccsal felerősítettem kabátomra. Nem öröm a hajnali ébredés. Jó volna még a durva pokróc alatt mély és kellemes álomba merülve aludni. Könnyörtelen a sors, meg kell birkóznom a hideggel.

Gyorsan dobálom a lekotort hó alól a szenesvödörbe a tüzelőt. Szerencsére kicsi az irodánk, így viszonylag hamar bemelegíti a kályha. Ahogy melegszik a szoba, úgy erősödik bennünk a munkakedv is. A napi feladatot el kell végezni, ha tetszik, ha nem. Jó, hogy Barnabásnak mindig van egy vicces megjegyzése a vidámabb munkakezdéshez.

A hónapok óta kialakult menetrend szerint telnek a munkával töltött délelőttök. A befogadási és az összegezési napok váltogatják egymást.

Azon ritka délutáni alkalmakkor, amikor üresen találtuk a pingpong asztalt Imivel, hatalmas csatákat játszottunk. Miután jól megizzasztottuk egymást, vidáman igyekeztünk a fürdőbe felfrissíteni magunkat. A fürdő a másik szárnyon volt. Mivel nem szoktunk ruhában odamenni, tartva a lopásoktól, így csak az ágyékom köré tekert törölközővel igyekeztem a fürdőhelyiségbe. Az előtéren keresztül vezetett utam, s éppen akkor üvöltötte az ügyeletes: "Előjáró, elítélt állomány vigyázz!" - amikor az előtér közepén jártam. "Mami" haladt át az előtéren, szerencsére gyorsan tovább sietett, ugyanis általában nem állta meg szó nélkül, hogy valamilyen durva vagy sértő és gúnyos megjegyzést ne tegyen az előtte álló elítélte.

Valószínűleg V. né-nek hívhatták, de az elítéltek maguk között csak Maminak nevezték. Nem tudni, mikor és hogyan ragadt rá ez a megnevezés. A parancsnok feleségeként operatív tisztként dolgozott. Alacsony termetű, markáns arcvonású, csinosnak nem mondható középkorú nőszemély volt. Feltűnően mocskos beszédével, hatalmának fitogtatásával - mely az elítéltek megalázásában, smasszer kollégái lenézésében nyilvánult meg - vált feltűnővé. Nem egyszer voltam fültanúja arrogáns, megalázó fellépésének valamely rabtársammal szemben. Ugyanakkor szerette a fiatal, sportos, izmos testfelépítésű elítélteket. Az indokolt esetekhez képest feltűnően sokszor látogatta a konditermet, és a szóbeszéd szerint "közeli viszonyban" állt az egyik balesetes elítélttel. Dörzsölt smasszer volt, ha nem is voltak olyan "röntgen" szemei, mint "Csikkesnek", a hírhedt nyomingernek, félelmet tudott kelteni pusztán megjelenésével is.

Esténként Dosztojevszkij köteteit olvastam. Nem egy hasonlóságot fedeztem fel a Feljegyzések a holtak házából című művében leírt börtönviszonyok és a jelenlegi baracskai valóság között. A smasszer és az elítélt közötti viszonyról, a felsőbbrendűségből eredő

hatalomgyakorlásokról és megalázottságokról. Az elítéltek egymáshoz való, jellemekből fakadó, szinte már tipikusnak mondható függőségi kapcsolatokról.

* * *

Az egyik délelőtt magához hívatott a vezető munkáltatóm.

- Ki az a Gigi? - kérdezte a főhadnagynő.

- Az unokaöcsém.

- Az igazat mondja, mert úgyis kinyomoztatom! - mondta erélyesen.

- Higgye el, az igazat, mondtam! - válaszoltam határozottan. Látszott rajta, hogy nem tudja igazán, mit kezdjen ezzel a számára is érthetetlen üggyel. Megkért, hogy hagyjam békén a hadnagyot, ne kergessem "szerencsétlent" az örületbe. A nevelő elképzelése szerint a Gigi nevű illető valamilyen rejtjeles üzeneteket küld nekem. Jelentésében a hadnagy valami megfigyelő embernek gondolt, aki a börtönben zajló folyamatok megfigyelését végzi valamilyen szerv számára. Nagyot nevetgélünk testvéreimmel H. hadnagy velem kapcsolatos képzelgésein. (Gigi Náci testvérem gyermeke, és kis "csopis" élményeink felidézéseivel szeretett volna örömet szerezni nekem.)

* * *

Időnként igazán tudtam örülni egy-egy jól sikerült napnak. A reggelizésből való visszaérkezésünk után minden alkalommal elolvastam egy József Attila verset, és a nap folyamán az olvasott sorokon gondolkodtam. A költő verssoraiban megbújtak a Mester üzenetei. A munkám folyamán boldog érzés töltött el, ha sikerült valami kis örömet szerezni valamely szerencsétlen simlisnek. A délutáni beszélgetéseim testvérbarátaimmal kivétel nélkül tartalmasan, örömtelien teltek. Csak a kényszermunkának megélt, társadalmi munkának nevezett takarítások vették el a délutánok jókedvét. Az éjszakába nyúló olvasásaim tették tartalmasan teljessé a jó hangulatú napjaimat.

* * *

A zajláda ébredéstől takarodóig működött, vagyis a stúdiós működtette hasonló módon, mint ahogy egy rádióállomás üzemelt. Alap üzemmódban zeneszámokat hallhattunk, melyekbe minduntalan beleszóltak a központi ügyeletről érkező közérdekű információk, felszólítások, parancsok. Heti menetrendű programok voltak a hétfő esti szabályzatismertetés, és a kívánságműsor. A stúdió ajtaja mellett lévő ládikóba lehetett bedobni a kívánságokat, melyet e műsor keretében teljesítettek. Az éppen futó aktuális slágerek és a roma elítéltek számára megunhatatlan cigánydalok szólaltak meg ilyenkor. Rendhagyó programokként az állami ünnepek előtti esteiken a stúdiós által összeállított műsort hallgathattuk meg. Recsegve szóló ilyenkor a Himnusz, az Internacionálé és valami propaganda szöveg az országot irányító pártvezetés érdemeiről. Napi programként szerepelt még a másnapi szabadulók neveinek felolvasása, és a számukra a zárka- és munkatársak által küldött zeneszámok lejátszása.

* * *

Visszavittem a könyvtárba Dosztojevszkijtől a Karamazov testvérek-et és elhoztam Sienkiewick Quo vadis-át. Közben váltottam néhány szót Kálmán bával, a könyvtárossal. Rendes ember benyomását kellte, szerette a könyvtárát. Szinte minden idejét ott töltötte. Egy vidéki település általános iskolájának volt az igazgatója. Kislányok molesztálásáért ítélték el. Néhány hónapja egy kemény robosztus roma, aki már azóta szabadult, megütötte az öreget a fürdőben. Ellenszenvet váltott ki benne az öreg tette, mivel úgy vélte, adott esetben az ő kislánya is a könyvtáros áldozatává válhatott volna. Az előírt szabály szerint beérkezésünk után le kellett volna vennem a keki munkaruhánkat. Mivel délután spájz volt, és szerettem volna vásárolni, így kihasználtam az írnokság előnyét és munkaruhámban

megelőzve a sort bementem a spájzba. Ha sima rabruhás próbált előre menni, azt a többiek szabályosan kivágták a sorból, de a karszalagosak és a kekiruhások gond nélkül bemehettek.

* * *

Az egyik alkalommal egy civilbe öltözött rendőrnő látogatott meg minket az irodánkban. Letett az asztalra néhány szem banánt és egy csomag cukorkát. Laza hangvétellű beszélgetést folytatott négyünkkel, majd elment. Furcsálltuk a dolgot, de nem szenteltünk neki nagyobb figyelmet. Napok múltán újra meglátogatott minket a hölgy és újabb kis ajándékokkal kedveskedett nekünk, sőt megjegyezte, hogy szóljunk bátran, ha szükségünk lenne valamilyen használati tárgyra, ugyanis szívesen segítene problémáinkon. Sőt, ha szeretnénk valakinek üzeni, írjunk levelet, ragasszuk le s ő majd Budapesten postára adja. Miután elment, tanakodni kezdtünk a hallottakról. A két Tanú srác nem látott semmi különlegeset az esetben, míg mi Barnabással fenntartásunknak adtunk hangot, miszerint ez a nő akar tőlünk valamit. A következő találkozásunkkor kibújt a szög a zsákból. Megkért a rendőrnő, hogy tartsuk nyitva a szemünket, s ha valami furcsát tapasztalunk a simlisek körül, jelezzük neki. Mivel véleménye szerint néhány nagy hal valami komoly balhé után egy jelentéktelen szabálysértési büntetéssel fagyasztja el magát, míg lecsendesedik az ügy. Láttam a megdöbbenést munkatársaim arcán, így csupán én tettem megjegyzést, miszerint ne várjon tőlünk semmit, mert nem vagyunk rendőrök.

A befogadások alkalmával persze figyeltem a simliseket, csak éppen más célból. Volt, aki siránkozott, hogy nem mehet haza gyermeke születésnapjára, mert van még egy harmincnapos elzárása, a másiknak szintén van még le nem járt büntetése. Amikor reám bízták az ilyen jellegű katalógus átvizsgálását, valahogy nem találtam meg az újabb elzárásokról szóló határozatokat. Jobban mondva, "véletlenül" elkeveredett a Szabóé a Kovácsok közé, a Nagyé pedig a Vargáé mögé. Örömmel töltött el, hogy egyik-másik szerencsétlen egy hónappal korábban szabadulhatott. Később arra gondoltam, hogy mi lesz, ha valamelyik kollégám rájön a turpisságaimra, mivel ők nagyon lelkiismeretesen végezték munkájukat - persze az eltávozási jutalomért -, bizonyára lebuktatnak. Így előkerestem tévedéseim bizonyítékait, és mivel úgymint rámt bízta ama megtisztelő feladatot, hogy ne hagyjam kialudni a kályhát, hát akadt néhány gyújtós papír. A hétfégi közös találkozásunkkor megbeszéltük ezeket az eseteket testvéreimmel. Figyelmeztettek, ha lebukom, akár további évekkkel is meghosszabbíthatom itt tartózkodásom idejét. Végül is kimondatták velem testvéreim, hogy ez az írni állás is a nem elvégezhető munkák közé tartozik. Kérdőre vontam barátaimat, miért nem figyelmeztettek rögtön az elején, ha ők ezt nagyon jól tudták. (Mivel Imi és Jani is ezt a munkakört töltötte be régebben.) Válaszuk egyszerű volt. Az én lelkiismeretem az enyém, magamnak kell döntenem a dolgaim felől. Így, követve "nagy elődeimet", én is jelentkeztem a vezető munkáltatómnál, s közöltem, hogy nem tudom lelkiismeretesen ellátni feladatomat, ezért helyezzen más munkakörbe.

Mivel Imi közel állt a szabadulásához, ez a tény főnökét egy új írni keresésére készítette. E két eset számunkra szerencsés megoldást hozott. Gazdasági szállító írni lettem, s Imi mellett igyekeztem elsajátítani a munkafeladatokat. Ateherautó sofőrök menetleveleit kellett kezelnem, munkabérüket, és egyéb, a szállítványozással kapcsolatos dolgok elszámolását végezni. A gazdasági telepen kellemes volt az élet. Itt dolgozott Gábor mint az építők brigádvezetője, és Jani is átjárt naponta a tehenészeti papírmunkáival. Így napközben is láthattuk egymást, és válhattunk néhány szót mindarról, amit fontosnak tartottunk. Még a IV/4-s zárkában laktam, mivel meg kellett várnom Imi szabadulását, hogy a helyére kerülhessek. Vártam az új élethez. A gazdasági szállítók olyan maguknak való, egyszerű emberek voltak. Egész nap nehéz, fárasztó munkát végeztek, vagonokat rakodtak. Estére fáradtan beszélgettek, üvegeket fontak, nyugodt, rendes emberek voltak. Nagyon szerették Imrét. Sokszor töltöttük ebben a zárkában a hétfégi vacsoráinkat, ismertek már engem is, így

nem kellett tartanom az el nem fogadás veszélyétől. Közben Imrénél az egyik ellenőrzés alkalmával Bibliát találtak, ezért fogdába zárták. Rossz volt így egyedül. A főnököm elvárta, hogy a munkát olyan minőségben végezzem, mint Imre. Nem tudtam még mindent elsajátítani és az egyik szorzót hiába kerestem, nem találtam. Igaz, a munkáltatóm sem. Ő tökéletesen megbízott testvérem munkájában és a pénzügyisek sem ellenőriztek utána semmit. A hibás számolásom eredményeként jóval többet kerestek abban a hónapban a sofőrök.

Péntek délután arra érkeztünk, hogy "bomba" csapódott a zárkába. "Hípis" történt, vagyis néhány smasszer és lelkes segítők átkutatták dolgainkat, természetesen jól szétdobálva mindent a cellában. Több órába telt, mire mindenki megtalálta a saját holmijait. Szomorúan tapasztaltam, hogy eltűnt a jegyzetfüzetem, amelyben eddigi olvasmányaim, tanulmányaim, gondolataim jegyzetei szerepeltek. Régebbi zárkatársaim figyelmeztettek, hogy ez rosszat jelent. Tapasztalataik szerint, akitől elvisznek valamit, azt általában megbüntetik.

Az esti gyógyszerosztás előtt megkért egy szállító munkás, hogy szerezzek neki egy fájdalomcsillapító gyógyszert. Megbízta benne annyira, hogy tudtam, nem begyűjteni akarja, hanem tényleges fájdalmai csillapítására kevésnek gondolta azt az egy darabot, amit kapott. Beálltam a sorba és igyekeztem ügyesen elrejteni az ujjaim között, eljátszva az orvoság lenyelését a figyelő szemek előtt. A folyosón aztán tenyerébe süllyesztettem a pirulát.

Vasárnap reggel szabadult Imi a fogdáról. A délutáni találkozónkon beszámolt a történetéről, hogy megtaláltak nála egy Bibliát, és hogy milyen rendesek voltak zárkatársai, miszerint megpróbálták elvinni helyette a balhét, azaz magukra vállalták a "bűn elkövetését". Mivel beszélős vasárnap volt, Gábor egy igazán jó hírt közölt velünk, miszerint hamarosan egy új testvérrel bővül közösségünk.

* * *

Hétfőn délelőtt, alighogy megmutattam Imrének, mit is ténykedtem itt nélküle, megjelent egy fegyőr és egyszerűen megbilincselte. Ez a tény mindenki számára egyértelműen jelezte, hogy fogdabüntetésre visznek. A befogadó épületénél hozzám bilincseltek Tibit, egy Jehova tanú zárkatársamat s így ketten igyekeztünk a börtönkörletbe, ahol a fogda-cellák voltak.

Levetették ruháinkat, tőlem még a szemüvegemet is elvették, és fel kellett venni a fogdai ruházatot. Ez annyiban különbözött a megszokott rabruhától, hogy nem voltak gombjai. A fogdán gyakori volt az öngyilkossági kísérlet, ezért igyekeztek minden olyan lehetőséget elzárni a raboktól, mellyel veszélyesek lehetek önmagukra. A fogdaőr gúnyos mosollyal tessékelt az egyik zárkába.

Egy keskeny kis cellában találtam magamat, körülbelül négy lépés hosszú és másfél széles lehetett. Egy fapriccs, egy a beton aljzatba ágyazott stoki, a vécészsze, és egy kicsiny ablaknyílás "díszítette" a cellát. Leültem a stokira, fejemet a falnak támasztottam és mosolyogva néztem szét. Szóval így néz ki ez a rettegett hely, amitől annyira tartanak az elítéltek! A fogdán járt elítéltek beszámolóiból, a kitudódott öngyilkossági kísérletekről tudva, fegyelmelési, visszatartó erőnek feltüntetve vált "félelmissé" a fogda. Időnként bekukucskált a fegyőr az ajtón levő nézőkén. A zajra önkéntelenül is odafordultam, s ilyenkor találkoztak tekinteteink. Gondolataimba merültem. Dél körül kinyílt az ajtó és a "házi" beadta az ebédemet. A félcsajkányi leves mellé kaptam két szelet kenyeret. A mákos téstán - ha nagyon akartam volna - könnyedén megszámlálhattam volna a mákszemeket. Délután kivezettek sétára. Szótlatlanul masíroztunk körbe-körbe a kis udvaron. Jó volt csak úgy belenézni a Napba. Adélutáni fénye már nem vakított, de melegségét érezhettem az arcomon. A zárkában újra gondolataimba merültem, és boldognak éreztem magam. Eszembe jutott egyik fogdán ült zárkatársam beszámolója. Magányában társra lelt egy pincebogár személyében és unaloműzésként órákon keresztül "játszott" a szerencsétlen állattal. Körülnéztem én is alaposan, de csak magam voltam a magánzárkában.

Este megjelent az őr egy pokróccal, melyet a priccsre dobott és levetette felső ruházatomat. Miután bereteszelte az ajtót, kintről lekapcsolta a világítást, s én elhelyezkedtem e furcsa ágyon. A betonba ágyzott vaskereten néhány különböző vastagságú deszka volt elhelyezve. Rettenő kényelmetlen volt a fekvés ezen a fekhelyen. Ha a pokrócot magam alá tettem, akkor fáztam, ha magamra terítettem, alulról jött a hideg és kényelmetlen volt a fekvés. Keveset tudtam aludni és reggelre mindkét oldalamon színes foltokat láttam, enyhe fájdalmak kíséretében. Reggel felvehettem a ruhámat és leadtam a pokrócot. Felsöpörtették velem a beton aljzatot és kaptam friss vizet a mosakodáshoz. Később bejött a "házi" és megborotvált. A délelőtt folyamán kivezettek a parancsnoki szoba elé. A parancsnokhelyettes tartotta a fegyelmi tárgyalást. A személyes használati tárgyaim ellenőrzése alkalmával talált tiltott tárgy tartásáért - egy német nyelvű szentírás - tíz nap magánelzárás büntetésben részesít, közölte a százados. Tiltakoztam, miszerint tőlem nem vehettek el ilyen tárgyat. Ugyanis nem értem a nyelvet és különben sem láttam még ilyen Bibliát. Láthatóan nem tetszett neki reagálásom, dühösen küldött vissza a cellába. A nyugalom szigetének éreztem ezt a kis zárkát. Számot vettem magamban eddigi életemről. Előjöttek régi emlékek, élmények, álmok, vágyak. Másnap megint ott álltam a százados előtt. Rezzenéstelen arccal közölte, hogy tiltott tárgy tartásáért öt nap fogdabüntetésre ítélt. S a büntetés letöltése után a tehenészeti telepen folytathatom munkavégzésemet. Visszatérve átkopogtam ötöt Tibinek, aki a mellettem levő fogda lakója volt, és még tegnap a sétán mutatta, hogy ő is öt napot kapott. Elterveztem, hogy mintegy lelkigyakorlatot életem meg ezt a pár napot. Megpróbáltam felosztani az időt, és különböző témákat csatolni hozzájuk. Így aztán evangéliumi, családi, szerelem, és hátralevő börtön idő "félnapok" szerepeltek mint átélmedélésre váró témakörök. Mély és tiszta érzések, gondolatok rajzolódtak elmémbe. A negyedik nap estéjén kerültem némi időzavarba. Valahogy nem igazán akart eljönni a vacsoraiddő. Szombat reggel kinyílt a fogda ajtaja. A belépő őr alaposan végignézte a sivár cellát, keresve valami szokatlant. Az ajtóra mutatva közölte, hogy azok a karcos nyomok eddig nem voltak láthatók. Valljam be, hogy én rongáltam meg a fogda ajtaját. Megkérdeztem, hogy mégis mivel tehettem volna? Ne akarjam megmagyarázni, úgyis rám hátékázza a festési költséget, és kizavart a cellából. Majdhogy nem sajnálkozva hagytam el a lelkigyakorlatos cellámat, de örömmel vettem fel saját ruhámat. Véleményem szerint csak az elítélteket cserélték a fogdán, az öltözetet nem, legalábbis hónapok óta nem. A zárkába visszatérve örömmujongás fogadott és néhányszor mindkettőnk feldobtak a magasba zárkatársaink. Amikor végre szilárd talajon álltam, Gábort pillantottam meg, s mellette a még ismeretlen új testvéremet.

A délutáni találkozón beszámolhattam fegyelmi tárgyalásomról és a fogdán töltött napok élményeiről. Itt tudtam meg, hogy a német nyelvű Bibliát Lici testvérünkötől vették el egy régebbi hipis alkalommal. A Jehova tanúja sorstársamtól egy úgynevezett "jehovista-írást" vettek el. De őt, mint minden Tanút, meghagyta a százados az őrök munkakörében. A Tanúk fegyelemsértéseivel szemben elnézőbb volt a parancsnokság. Tartottak ettől a viszonylag nagy létszámú nyájtól. Gondosan ügyeltek arra, hogy látványos, a közösség egészét negatívan érintő szankciókat ne alkalmazzanak velük szemben. Félték az egységes fellépésüktől, az esetleges közösségi munkamegtagadásuk lebénította volna a "gépezetet". A vezető Tanúk tökéletesen tisztába voltak a helyzetükkel. Társaikat az együttműködésre kérték, a már régóta fennálló kompromisszumok megtartása végett. A "megfelelő" magatartásukért rendszeres havi jutalmakban, gyakoribb eltávozásokban részesültek. A nyájukban kialakult hierarchia jól működött. Az újonnan érkező testvérek, még a szabad életükben felkészítést kaptak az engedelmességi szabályokról. Akadtak persze renitens tesók is - alkoholfogyasztás, "indokolatlan verekedés" -, akiket a hitszabályaiknak megfelelően - vezető testvéri - feddésben részesítettek. A megbánást tanúsító tesó, ezután visszaállt a nyájban elfoglalt "helyére". Még délután alkalmam nyílt ismerkedő beszélgetést folytatni Józsival, a nyolcadik láncszemmel. Ismeretlen arc volt, de a tekintete azt sejtette, hogy egy nagyon értékes és igaz

testvérbarátot ismerhetek majd meg benne. Autószerelőként a Garázsba osztották be munkavégzésre.

Másnap a szállító zárkatársak helyett az ötös épületben a tehenész rabtársakkal kellett elfogadtatnom magam. Ugyanezen a folyosórészen lakott Jani és Gábor is. Így este már velük beszélgethettem a rám váró új élethelyzetről.

* * *

Nagy érdeklődéssel indultam új munkahelyem felé. Valamilyen elképzelésem volt egy tehenészeti telepet illetően. Bizonyára van néhány tehén, és ahol tehén van, ott akad tej is, meg széna és szalma és még sok egyéb más.

A tehenész brigád lassan haladt a telep irányába. Janival egymás mellett lépkedtünk. Odaérve elváltak útjaink, ugyanis testvérem az irodába igyekezett, míg én és a többi új - némi eligazítás után - az öltözőbe. Ott a bakancsunk helyett gumicsizma került a lábunkra. A fegyőr elvezetett egy karámba, amely közepén állt egy üres pótkocsi, és egy elítélttárs kiosztott mindegyikünknek egy-egy vasvillát. Hát nem volt nehéz kitalálni, hogy mi lesz a teendőnk. Hatan igyekeztünk megtölteni trágyával a pótkocsit, és próbáltunk ismerkedni egymással. Ezek a lopás, rablás, garázdaság büntetéért fogva tartott rabtársak jó fizikai állapotban levő legények voltak. Könnyedén dobálták, csípőből emelve a nehéz, trágyával teli villát. Én, aki eddig csak a tollat emelgettem, kissé nehezen találtam meg a ritmust, de mivel nem kívántam lemaradni, hát beleköptem a tenyerembe, és felgyúrt ingujjal nekilendültem a munkának. Szerencsémre Jani figyelmeztetett, hogy ne igyak a tejből, amivel esetleg megkínálnának. Majd ő megmutatja alkalomadtán, hol lehet könnyedén jó tejhez jutni. Egy csapda volt elkészítve ugyanis az újak számára. Szinte kézenfekvő és természetes kérdés, hogy az új elítélt érdeklődik a régitől a tejfogyasztás lehetőségeiről. A beépített elítélt - aki alkut kötött a smasszerral - elvezeti az "áldozatokat" a gyógyszerekkel kezelt beteg tehenek sorához. Az ör "véletlenül" elfordul és a szerencsétlenek gyorsan fejnek, isznak, és rohannak. A szerencsésebbek elérik a mellékhelyiséget...

Sok karám volt körülöttünk, és mindegyikben legalább fél méter vastagon állt a trágya. Munka van bőven - gondoltam -, hónapokig is eltarthat, mire mindegyiket kitakarítjuk. Ebédig megraktunk két pótkocsit a "jó szagú" trágyával. Közben meghallgathattam új munkatársaim történeteit elkövetett bűncselekményeikről. Az ebédlőben, a kopott asztal mellett ülve szótlanul étkeztek rabtársaim. Volt, aki igyekezett minél előbb magában tudni az ebédet. Talán, mert igen éhes lehetett, vagy hogy minél több ideje maradjon a pihenésre. Ugyanis ebéd után heverészhettünk a fűben egy kicsit. Akadtak, akik rövid szundikálásra adták fejüket. Mások még az ebédlő asztalára támasztották könyökeiket, és tenyerükbe süllyesztették fáradt fejüket, így "lazítottak", a délutáni munkához gyűjtve erőt. Jani még az ebéd osztásakor szólt, hogy igyekezzek az étkezéssel, és a pihenő alatt elvezetett a kisborjúk otthonába. No, nem azért, hogy annyira gyönyörködjem a fiatal jószágokban - habár az sem volt rossz látvány -, hanem mert itt a kannákban a legfinomabb, a kisborjúk táplálására szánt tej volt található, illetve akkor a számunkra fogyasztható, persze alapos körütekintés után. Délután folytathattuk a karámban a trágya eltakarítását és beszélgetésünket új elítélt társaimmal. A munkaidő végére kellően elfáradtam. Mivel a tehenész zárkákban általában volt tévékészülék, így esténként a folyosó sarkaiban tanulgattunk Janival és Gáborral. Stokijainkon ülve, ölünkben tartva könyveinket, jegyzetfüzeteinket olvastunk, tanultunk, és időnként beszélgettünk. A fiúk elmondták, hogy milyen ember a nevelőtiszt, úgyhogy arra gondoltam, nem ér majd meglepetés a vele való találkozáskor.

Tévedtem. Rafinált módon próbált becserkészni. Az értelmi szintemre apellálva igyekezett megnyerni, hogy segítsek neki a reá bízott elítéltállomány kulturális foglalkoztatásában. Ez ügyesen álcázott spiclikedésnek tűnt. Megpróbáltam elmagyarázni neki, hogy a felülről érkező parancsok - még ha nem is oly rosszak, de - mégis csak parancsok, s az elítéltek nem

szeretik a parancsokat. Nem könnyű minket becsapni. Erőszakkal teljesíttetni olyan programokat, amelyeket aztán mint kulturális eseményeket tálalhatnak jelentéseikben. Olyat kellene tenni, amit tényleg az elítéltek szeretnének. Nem tetszett neki kioktatónak tűnő magyarázatom. Ingerülten próbálta ismertetni velem, hogy mire van szüksége - véleménye szerint - az elítélt állománynak, nyomdafestéket nem tűrő stílusban. Jutalmak kilátásba helyezése mellett szólított fel, hogy legyek az "embere". Én emlékeztettem, hogy ez ügyben már próbálkozott - sikertelenül - hittestvéreimnél is. Idegesen kiabált velem, amire én megfordultam és megkérdeztem, hogy lát-e tollakat a hátamon? Minősíthetetlen hangnemben elzavart. Másnap átköltöztettek egy másik cellába, így esténként elszakadtam barátaimtól. A következő napokban szinte be sem érkeztem a munkából zárkamba, már hallottam is a nevemet - a hangfalakon keresztül -, takarítási munkára szólítottak fel. Tudtam, hogy ez Sz. hadnagy megtorló hadműveletének része. Eléggé elfárasztott az egész napi trágyázás és ezek után még takaríthattam az épület előterét.

Sz. hadnagy ambíciózus ember volt. Karriervágyának képzetlensége szabott határokat. Igyekezetével nem lett volna hiba, ha nem rajtam, rajtunk keresztül igyekezett volna elérni erejéhez képest magas céljait. Elképzelhető, hogy magánéleti, párkapcsolati problémáit igyekezett palástolni munkahelyén elért "sikereivel". Ha ösztönös reakciói helyett szakirányúan képezte volna magát, bizonyára többre vihette volna.

A tízes cellában is tehenészek laktak, mindenféle jómadár, de főleg idős rabok. Néha éjjelenként felriadtam olyan horkantásokra, amelyek után azt hihette az ember, hogy most van vége a szerencsétlen földi pályafutásának. Mindennaposak voltak a veszekedések, verekedések, lopások a zárkában. Szinte lehetetlen volt bármivel is foglalkoznom. Időnként újra kellett olvasnom egy-egy oldalt könyveimből, mert egyszerűen nem tudtam értelmezni az olvasottakat a zajban. Káromkodások, balhék, kitolások zavarták mindennapjaimat. Egyik alkalommal nagyon kemény verekedés volt két elítélt között, már a villanyoltás után. A berontó smasszer, amikor észrevett, hozzám lépett:

- "Isten fia", maga nem hazudhat, mondja el, hogy mi történt itt!

- Nem tudom.

- Hogyhogya nem tudja?

- Nem tudom, már aludtam.

- Hogy tudott ilyen nagy zajban aludni?

- Nagyon jó alvó vagyok - válaszoltam. Ezek után feladta faggatásomat és komoly figyelmeztetések után kiment. Lehetett valamilyen beépített emberük, mivel másnap az egyik verekedőt fogdába zárták. Kilátástalannak tűnt a helyzetem, és a hadnagy tovább keserítette életemet azzal, hogy visszafogta a leveleimet. A fizikai és a lelki terror fegyverével éltek a nevelők, ugyanis akadt néha sikerélményük egy-egy Jehova tanúja elítélttel kapcsolatban. Ezek a szerencsétlenek megtörtek, és inkább vállalták egyházuk elhagyását, és a katonai szolgálat teljesítését, csak kikerülhessenek.

A tehenészeti telepen kezdett színesebb lenni a világ, mármint ami a munkafolyamatokat illeti. Megtanítottak silózni, tápot keverni és teheneket hajtani a fejőházba. Ez utóbbi talán csak első hallásra egyszerű feladat, ugyanis a tehén csak tehénből van. Kaptam egy gumitömlőt az állatok noszogatására, amit egyszerűen a csizmám szárába dugtam.

Emberszámba vettem ezeket a jószágokat, úgy gondoltam, hogy amit szóval nem lehet elérni, az ütlegetéssel sem fog sikerülni. Mentek szerencsétlenek maguktól is, tudták, mi vár rájuk. Baj csak akkor volt, ha valamelyik hamarabb leparkolt egy fejőállomáson és így feltartotta a sort. A fejést végző elítélt kiabált, s én a korlátoktól nehezen tudtam elérni a forgalmi dugót okozó jószágot. Egyik alkalommal négyünket vezettek egy tehén mellé, köteleket tettünk a jószág nyakára és megindultunk vele a vágóhíd irányába. Az elején szépen, lassan bandukolt, de aztán - talán megérezte életveszélyes sorsát - vágta fogott. Szép látvány lehettünk. Egy rohanó állat körül szalad négy elítélt, aztán csak három, mert az egyik elesett. Kisvártatva

ketten, végül egyedül rohantam tehénkémmel a tarlón, majd elengedtem a kötelet, egyedül úgysem tudtam volna visszatartani. Végül sikerült bevezetnünk a vágóhidra. A taglózás látványa nem tartozott igazán a kellemes emlékeim közé, melyeket mint tehenészlegény éltem meg.

* * *

Érzékeny búcsút vettem kedves barátomtól, mivel letelt az első Vállalkozónak a "büntetése". Vágyott már nagyon testvérem a fényre, s minden "szépre", mely megtalálható a szabad világban. Örömmel öleltük át búcsúzásunkkor egymást, sok sikert, és erőt kívánva az előttünk álló feladatok megoldásához.

A számos délutáni beszélgetéseink alkalmával megismertem Imre testvéremet. Öntudatos, igyekvő, életvidám fiúnak láttam. Szorgalmasan képezte magát, fontos volt számára a különböző ismeretanyag megszerzése, elsajátítása. Sajátságos céljai elérése érdekében kitartóan készült a szabadságra, általa elképzelt jövőjére.

Közben a körleten kezdtünk egyre jobban megbarátkozni Józsival. Nagyon kedves srác volt, igen hasonlítottunk egymásra gondolkodásunkban, életvitelünkben és a jövőről való elképzéseinkben. Kissé megnyírbált szabadidőm egy részét a Barnabással való beszélgetésekre fordítottam. Készült a szabadságra, s mivel én voltam az egyetlen olyan személy, akivel szorosabb kapcsolatot épített ki, nehezebbé vált a várva várt búcsúzkodása.

A jó hangulatú beszélgetéseken kívül örömet csak Thomas Mann csodálatos regényei jelentettek. A vaskos könyvek életre szóló üzeneteit próbáltam elültetni mint jó magokat lelkem termékeny földjébe. A József és testvérei olvasása közben az adott kor, az író által elképzelt valóságának megismerésén túl emberi létem, Istenkapcsolatom átgondolására készítetett. A Varázshegy-ben meglátott magatartásformák, gondolkodásmódok segítettek mindennapjaim jobb megéléséhez. Megedződött lelkem a nehézségekben, amit nem utolsó sorban nevelőtisztemnek is köszönhettem. Vágytam a szabad világból egy jó barátra.

Valakire, aki közvetítené felém a rohanó világ színes valóságát úgy, hogy az értelmezhető legyen számomra. Készültem a szabadságra, a nagybetűs életre, mely messzinek tűnt és oly homályos ködbe burkolódzott. Kicsit irigykedve néztem azokat az elítélteket, akik néhány napos szabadságra elhagyhatták a börtönt. Vágytam, hogy én is belekóstoljak egy kicsit abba a csodás "tortába", tudva, hogy erre semmi esélyem, hisz a büntetés miatt minimum fél évig kimaradok a jutalmazásokból.

Maradt a vágy és az álom. Sokat álmodtam egy szép világról, melyben van egy személy, aki beköltözik a szívembe és megédesíti az életemet. Csiszoltam magam és csiszolt ez az érdekes gép is, melyet börtönnek hívtunk. Értékké szerettem volna válni mindenki számára. Ha egyszer arra születtem, hogy szeressek, akkor szeressek mindenkit, de főleg egy valakit, aki majd engem is igazán szeret. De addig is, mint egy konditeremben, edzettem magam itt, a kegyetlen valóságban. Az ilyen irányú gondolataimat leginkább a két jó barátommal, Janival és Józsival osztottam meg. Mivel azonos cipőben jártunk, nagyon jól éreztük egymás belső világát.

* * *

Gyusza a kislánya lapjain keresztül próbált információkat eljuttatni felénk. Jó nagy bélyeget ragasztott a borítékra és mivel még fel is hívta figyelmemet, hogy figyeljem a bélyegen a birkózókat, hogy erőt merítsek tőlük. Hát én felhajtottam a bélyeget és alatta ez volt olvasható apró betűkkel: "Mik erős, de szabad. Csibe viszont gyenge". Ez volt Gyusza üzenete, de az írás folytatódott, nagyobb betűkkel: "Kotlik a bele faszom a füledbe". Nem kellett különösebb fantázia, hogy rájövünk, hogy ki nézett még a bélyeg mögé. Maminak tulajdonítottuk ezt a megjegyzést. Kiemelt figyelemmel kísérték minket a nevelők. Jóval alaposabban ellenőrizték levelezéseinket. A beépített vamzerek is komoly megfigyelés alatt tartottak.

Elgondolkodtatott a dolog, vagyis a tény, hogy miért vagyunk csak ennyien. Hol vannak a többiek? Sokat beszélgettem testvéreimmel ezekről a dolgokról. Az igazat megvallva, nem értettem, milyen erő irányítja katonának közösségi testvérbarátainkat. Az az evangéliumi idézet jutott eszembe, melyben az egyik fiú megígéri atyjának, hogy kimegy a szőlőbe dolgozni, de végül nem teszi, míg a másik - aki nem ígérte meg - később kimegy és teljesíti atyja akaratát.

* * *

Gyomorpanaszaim miatt jelentkeztem orvosi vizsgálatra. Nagy megdöbbenésemre a doktor, aki rendszerint frissen végzett, gyakorlattal nem rendelkező fiatalember volt, kivizsgálásom helyett tankönyvekben lapozgatott, és onnan olvasta utasításait gyógyulásom érdekében. Levontam a következtetést, miszerint a magam orvosa kell hogy legyenek, mert nincs sok esélye itt az elítéltnék.

* * *

A nyolcas cellában szabadult egy tehenész, az ott lakó nagyobb létszámú Tanú örömmel látott volna engem új zárkatársnak. Elintézték a smasszernál, hogy átköltözhessek, amit én meg is tettem. Másnap, amikor megtudta a hadnagy az esetet, kiállított nekem egy fegyelmi lapot. Ez alkalommal maga a parancsnok tartotta a fegyelmi tárgyalást. Miután elolvasta a lapon írtakat, rám nézett és közölte:

- Önkényes zárkaköltözés vétségéért tíz nap fogdabüntetésre ítélem! - mondta. A megszokott gyakorlatnak megfelelő választ várta, miszerint: "értettem!" De a számat más felelet hagyta el:

- Ha nem költözök át a másik cellába, akkor is itt állnék parancsmegtagadás vétsége miatt - válaszoltam nyugodt hangon. Láthatóan megdöbbenette a feleletem. Egyrészt, mert neki valaki visszabeszél, más részről pedig a hallottak miatt. Kiküldött az irodájából. Közben folyt a többi elítélt fegyelmi tárgyalása. Kis idő elteltével megjelent a hadnagy és a szintfelelős, akik bementek a parancsnokhoz. Miután engem is behívtak, megtörtént a szembesítés. A felelős természetesen mindent tagadott. A parancsnok ezután felém fordult.

- Na, kinek higgyek: magának vagy az emberemnek? - kérdezte gúnyos mosollyal az arcán.

- Természetesen az emberének, és ha engem megbüntet, akkor őt jutalmazza meg! - feleltem szemmel látható ingerültséggel.

- Azonnal takarodjon innen! - üvöltötte a parancsnok. S én a kötelező megalázó köszönési ceremónia nélkül elhagytam az irodáját. A folyosón állva, talán még remegett a lábam, határtalan boldogságot éreztem bensőmben.

Persze vissza kellett költöznöm nem túl kellemes zárkamba, de a fegyelmi lapomon csupán három hónapi, ötven százalékos spájzcsökkentés szerepelt mint kiszabott büntetés.

Amikor arra a kérdésre, hogy: Mennyi van még hátra, úgy kezdődik a válasz, hogy: "húszon. hónap", kapaszkodót keres az ember. A kapaszkodókat egyrészt közösségi testvéreimben találtam meg. A szinte mindennapos beszélgetések valamely testvéremmel élő erőként voltak jelen életemben. Másrészt az olvasott könyvekben találtam meg a keresett kapaszkodókat. A Biblia mellett a világirodalom nagyjai segítettek megélni a megélendő napokat.

* * *

A telepen további kellemes és kellemetlen élmények vártak rám. Egyik alkalommal egy nagy kosárral kellett igyekeznünk az istállóba. Az egyik jószág megellett és a kisborjú feküdt a többi jászolhoz kötött nagy állat között. Nehezen tudtuk a nyálkás kisborjút beletenni a kosárba, mivel folyton kicsúszott valamelyik lába az ujjaink közül. Mikor elindultunk végre az ellető irányába, a mamája nyugodtan bandukolt mögöttünk. Egy másik alkalommal a főtörzs átadott nekem egy cédulát, melyen számok szerepeltek. Azokat az üszöket kellett

elkülönítenem a karámból és jászolhoz fogni egy üres istállóba, melyek klotália száma egyezett a cédulán levő számokkal. Ez volt a kellemesebb része a munkámnak. Ezután a végbelükön keresztül kellett volna megfelelően megtisztítanom az állatokat a bélsártól, ugyanis a főtörzs hozzálátott a mesterséges megtermékenyítéshez. Bizonyára nem végeztem alapos munkát, mivel az egyik jószág a beavatkozás alkalmával elhelyezte névjegyét a smasszer mellkasán. Nos hát, amit én ezután kaptam! Lehordott, mint azt a bizonyos malacot. A zárkában továbbra sem javult a helyzet. A nehezen alkalmazkodó emberek hamar összeugrottak jelentéktelen problémákon is. Nem szerettem a békebíró szerepet, valahogy nem lehetett megtartani a káposztát úgy, hogy a kecske se maradjon éhes. Egy verekedést követően fogdára került egy fiatal srác. Mikor visszatért, a nyakán vastag piros-lila csík virított. Megkérdeztem, mi történt vele. Elmondta, hogy nem bírta a fogda magányát és ruhájánál fogva felakasztotta magát. Igaz, csak jelzésnek szánta, hogy kiengedje a Varázsló (börtönpszichológus), de majdnem végzetes lett. Nagyon megijedt, s ez látszott is szerencsétlenül.

E cella lakója volt egy fiatal fiú, aki éppen hogy elérte fizikailag a nagykorúság határát. Szellemi szintje a "csekély értelmű medvebocshoz" volt hasonlítható. Jellemző a jó magyar társadalom rokoni kapcsolataira, hogy a nagybátyjától eltulajdonított kerékpár miatt töltötte büntetését. Képtelen volt alkalmazkodni a zárkában folyó életvitelhez. Mindenkivel összeütközésbe került, de főleg az idősebb rabokkal problémázott. Szemtelensége, aljassága nem ismert határokat. Nagy lelki erő kellett az elviseléséhez. Sokszor maradt már alul a verekedésekkel végződő, kényszerű konfliktusmegoldások alkalmával. Velem szemben is többször tanúsított szemtelen, aljas magatartást. Időnként bekente cipőpasztával a papucsomat éjszakánként. Reggel, amikor a sorbaálláshoz beléptem a lábbelimbbe, a paszta szétkenődött lábujjaim között. Máskor eldugta a felszereléseimet kivonulásunk előtt. Amikor a mellékhelyiségből kijöttem - szinte minden alkalommal -, a cipőpasztával bekent kilincset fogtam meg. Nagyokat nevetgélt rajtam, de én csak a vállamat vonogattam az ilyen eseteknél, nem akartam bántani szerencsétlent. Figyelmeztettem én is - másokkal együtt - többször, hogy fogja vissza magát, mert nem lesz jó vége, ha ilyen magatartást tanúsít. Szemmel láthatóan nem értette szelíd magatartásom okát. Sorozatos szemétkedései felbosszantottak, s miután édesanyám is a szájára került nyomdafestéket nem tűró módon, elkaptam a "grabancát", vagyis a nyaka mögött és az ülepe fölött megragadva ruházatát, feltöröltem vele néhány ágy alatt az aljzatot. Megszégyenülése, vagy az én "Toldi Miklósi" viselkedésem hatására, de visszafogta magát ezután, a gyenge, idősebb elítélttársak nagy megnyugvására. A későbbiekben újra problémái lettek zárkatársaival, így ő is megismerkedhetett a fogdával. Olyan volt ez a cella, mint egy elaknásított terület. Nem tudhatta senki sem, hogy mikor lép aknára, vagyis mikor kerül összeütközésbe valamelyik zárkatárssal. Élelmiszer készletem igen hamar lecsökkent a tudtom nélkül. Bosszantott a dolog, mert néhány finomabb falatot testvérbarátaimmal szerettem volna megosztani a közös vacsoráink alkalmával. Az ilyen zsvivány zárkákban farkastörvény uralkodott. Valóságosan bárányként lehettem jelen a farkasok között. Bárány kívántam lenni és nem birka. Ez komoly önfegyelemre készítetett. Néha, amikor végigmentem a nagy istállókon, láttam olyan jószágokat, amelyek hátán hatalmas hurkák éktelenkedtek. Dühüket az elítéltek az állatok kárára vezették le. Még mondják, hogy a tehén buta állat? Az egyik ilyen hurkákkal ékeskedő jószág - amikor az őt bántalmazó elítélte futott a háta mögött - hátrált egyet és a lábán botladozó rab a trágyakupacban landolt. Jót derült a társaság az eseten, de a szerencsétlen állat néhány újabb hurkával gyarapodott.

Jani ez idő tájt a fejtőházban dolgozott. Lehetőségem nyílt többször meglátogatni. Az ilyen alkalmakkor nem jöttem el üres "hassal".

A délutáni páros beszélgetéseink alkalmával érdekes volt hallani testvérem beszámolóját, és nem volt nehéz elképzelni vizuálisan is az általa megélt történeteket. A smasszer állomány

családtagjai rendszeresen mehettek tejért, tejszínért a fejőházba, ahol testvérem szolgálta ki az odalátogatókat. Szinte magam előtt láttam, ahogy elpirulva veszi át a tejes kannát a csinos fiatal lány (a parancsnok helyettes lánya) az egy pillanatra megváltozott szívritmusú testvérem kezéből.

* * *

Egyik napon az ágyamon találtam egy képeslapot, melyet egy nem oly régen szabadult Jehova tanúja tehenész társam küldött. Jó érzéssel töltött el a tudat, hogy valamiért gondolt rám, és megajándékozott néhány kedves sorral.

Van úgy, hogy érdekes felismeréseket észlel az ember. Így történt, hogy bevillant egy ártatlan tény, miszerint V. Laci testvérbarátom kedves feleségének és édesanyámnak leánykori családi nevének azonossága. Gondoltam egyet és bementem "szeretett" hadnagyomhoz azzal a kérdéssel, hogy az eltiltott "keresztapám" helyére vegye fel "unokanővéremet" kapcsolattartómnak. Többször is el kellett magyaráznom a pontos rokoni szálak összefüggéseit. Két hét múlva kellett jelentkeznem, ugyanis ennyi időt adott magának a nevelő, hogy utána járjon e kapcsolat valódiságának. Nem tudhattam, hogy milyen hosszúra nyúlhat el a hadnagy keze, de egy próbát megért. A kért idő elteltével jelentkeztem. Látszott zavara, akkor már nyeregben éreztem magam. Újra elmagyaráztatta velem a rokonsági kapcsolatot és elővette igen vaskosra dagadt nevelési dossziémat. Sikerült "véletlenül" úgy kinyitnia, hogy kicsúszanak a letétbe helyezett levelek. Zavart a tény, hogy olyan levél is ott lapult, amit én írtam és hát sok olyan, amit nekem szántak feladói. Örültem apró győzelmemnek, mivel a vastagon áthúzott betűk mellé nehezen, de odanyomorította "unokanővérem" adatait. A későbbiekben örömet jelentettek a tőlük kapott levelekben olvasottak.

* * *

Még egy idegen is hamar kitalálta volna Sanyi börtönbeli foglalkozását. Nagyon árulkodott sunyi, undorító, tenyérbe mászó képe. Sz. hadnagy nevelőírnoka volt. Keresve sem találhatott volna jobb "görényt" - és ez tényleg találó kifejezés volt erre az emberre. Nyáltól csöpögő jelentéseiből bizonyos képet kapott a nevelő neveltjeinek mindennapos életéről. Leginkább az érdekelte a hadnagyot, hogy milyen az élet a zárkában a lekutyázás (reteszelés) után. Természetesen ez szinte minden zárkában más és más. Az írkoknál, a Tanús zárkákban nyugalom uralkodik, konfliktusok nélkül telnek a napok. Nincs szó a fegyőrökről, az elkövetett tettekről, a nőkről, a szexről. A tehenész zárkákban viszont ezek a mindennapos témák. Nem esett ittlétem alatt egyszer sem szó semmilyen szökési tervekről, vagy börtönlázadásról. Talán azért sem, mert Baracska más volt. Nem tartózkodtak a fogházban igazi keményfiúk. A nagyítéttel rendelkezők kilencven százalékát a katszolgosok tették ki. A rövidebb ítéletek letöltéséhez, elviseléséhez általában elég erővel rendelkeztek a rabok.

Szabad lélekkel

"Nem létezik a Földön oly hatalom, mely rácsok közé kényszeríthetné lelkem, ha azt én nem akarom." (Részlet a Száll a lelkem című versből)

A kultúrteremben levő szekrény hátfalában levő résbe volt eldugva egy szétszedett Bibliából a Máté evangéliuma. Elővételéhez segítségemre volt szükségem. Amikor nem találtam testvéreimet, hogy segítségül hívjam őket e művelet végrehajtásához, Tanú barátaimhoz fordultam. Zoli "unokatesóm" mindig örömmel segített, vállalva a kockázatot, persze ez a fajta segítségnyújtás kölcsönös volt. Talán ezek a kis akciók is segítettek abban, hogy baráti vált kapcsolatom ezzel az emberrel. A szerzett örömök egyike volt számomra a Biblia

olvasása. Fontos kapaszkodóvá vált a mindennapok megélésében.

* * *

Mint minden tehenészeti telepen dolgozó elítéltet, engem is elvittek tudószűrésre. A közismert rabszállító busz megállt a fehérvári Rendelőintézet előtt. Lassan telt az idő, miközben az őr kettessel bilincselve vitte a betegeket a különböző vizsgálatokra, kezelésekre. Időnként kellemetlen megjegyzéseket tettek ránk a járőkelők, ökleikkel ütögetve a busz tejüveg ablakait. Végre a nevemet hallottam. Kilépve a rácsos ajtón, a smasszer egy fiatal, vagány sráchoz bilincselte. Miután beléptünk a rendelőintézet épületébe, a társam szólott, hogy szeretne a mellékhelységbe menni. Mivel én is szükségét éreztem, az őr kénytelen volt megszabadítani kezeinket a bilincstől, s mi beléptünk a férfi illemhely ajtaján. Megdöbbenésemre a helyiség másodpercek alatt üres lett. Még aki éppen hogy elkezdte műveletét, befejezetlenül hagyta abba és kisietett. Társam megjegyezte, hogy mi lenne, ha kilépne az ablakon? Nem voltam vevő fanyar humorára. Miután újra kattant kezemen a bilincs, a megvető tekintetek kereszttüzeiben haladtunk az épület folyosóján. Akeresett ajtó elé érve felpillantottam, Egy ott tartózkodó hölgy hirtelen szorosan magához ölelte gyermekét és rettegve tekintett ránk. Egy fiatal és feltűnően csinos nővér jelent meg az ajtóban. Akadozó hangon szólított a vizsgálatra. Elhaladva mellette hosszasan néztem, és megdöbbsent csodálkozást véltem felfedezni szép szemeiből. Miközben vetkőztem, halk suttogást hallottam a nővér és a doktornő között. Amikor kiléptem a gépből, a doktornő - aki jelmez nélkül játszhatta volna el Jancsi és Juliska meséjének negatív szereplőjét - bűncselekményem után érdeklődött. Idegesített a megvetés, az emberi mivoltom ilyen irányú elvesztése ennek a nőnek a szemében, ezért magam sem tudom, hogy miért, de azt feleltem, hogy: "súlyos testi sértés", és megpróbáltam szigorúan tekinteni a meghökkent lányra. A buszon sokáig mosolyogtam magamon.

Az egyik alkalommal, amikor szomszárunkat kívántuk oltani Janival a kisborjúknak szánt tejből, lebuktunk, vagyis belefutottunk a főtörzsörmesterbe. A "mi dolgunk van itt?" kérdésre adott "nézegetjük a bocikat" feleletünk hallatán, mosolyogva elzavart minket. Rendes ember volt a főtörzs. Igazi tehenészeti szakemberként élt és dolgozott. A tény, hogy fegyveres testületi tag, különösebben nem jelentett neki semmit. Beosztott kollégaként bánt velünk, nem élt a megalázó felsőbbrendűség hatalmával, mint oly sokan kollégái közül. Időközben elkészült a "szabadon mozgó" igazolványom és így külső takarmányos lettem. Kíséret nélkül mozoghattam, mivel nem tartottak szökési kísérletemtől. Az első időszakban mint trágyaszarvas kezelő tevékenykedtem. Egy Jehova tanúja fiúval kellett a pótkocsikról szarvasba rakni a trágyát. Naponta öt-hat kocsihoz hoztak ki, egyenként nagyjából harmincmázsányi mennyiséget. Kellemesnek nem volt nevezhető, de karizomfejlesztésnek tökéletesen megfelelt ez a munka. Ami jónak volt mondható az az, hogy nyugalom volt körülöttünk. Rengeteget beszélgettünk, eleinte főleg a Jehova tanú vallás abc-jét ismertette meg velem R. Józsi. Valamiért fejébe vette, hogy megnyer engem az "igaz" hitnek, és rendíthetetlennek bizonyult e cél elérése érdekében. Furcsa világ tárult fel lassacskán előttem. Érdekesnek volt mondható, mármint ami az elméleti hitvallásukat illeti. Nagyon körülírt és szigorú szabályok közé kényszerített életvitelnek tűnt. Nem ilyennek gondolom Istent, ahogy felrajzolta nekem ez a srác. A jövőkép is oly idegennek tűnt számomra, hiába próbálta bibliai idézetekkel alátámasztani hitük elképzeléseit. Lelkesedése szimpatikussá vált, bibliai ismeretei is. Kapásból mondta, szóról szóra az evangéliumi idézeteket a pontos versek helyeivel. A hetek múltán sem csökkent lelkesedése. Annak ellenére sem, hogy szinte minden beszélgetésünk patthelyzettel ért véget. Mindketten keményen kitartottunk felfedezett és elfogadott hittételeink igazságában. Nem értette, miért nem fogadom el a többszörösen is alátámasztott - számára oly egyértelmű - igazságokat. Minden igyekezete ellenére sem tudtam elfogadni a háromságtanról, a vérről, és a megváltásról szóló tanításukat.

Az egyik alkalommal hipist tartottak a telepen a smasszerek. Az egyik Tanú srác félelmében

társa csizmájába dugta a nála levő tiltott irodalmat. Ő megúsza, de hittársa nem. Máskor, nagyobb verekedések alkalmával inkább verő, mint megvert alanyai volt a Tanúk egynémelyike. Ezekből arra következtettem, hogy nem az erőszakmentességük miatt vannak itt ezek a fiatalok. Kérdőre is vontam "tanáromat". Jóska elmagyarázta, hogy a Tanúk majd Jézus katonáiként fognak tevékenykedni az armageddoni időszakban, s ezért nem lehetnek a földi hatalmaknak katonái. Közben érkezett a Húsvét. Igazán nagyszerű volt, hogy sokat tudtam olvasgatni a Bibliát, mivel így könnyebben ment a ráhangolódás a Nagyhétre. Közös beszélgetéseinknél is jól körüljártuk az ünnepkör számunkra fontos üzenetét. Egymást erősítgetve terveztük feladatainkat az elkövetkező időszakra. Nagyon jó volt így együtt, egymásért lenni.

* * *

Kaptam egy kedves lapot, bizonyos Éva néni "nagyénémtől". A következő sorok álltak a lapon: "Virágban áll a rét, virágos úton át valaki jön Feléd és hozza ezt a szép csokrot, ha nem is valóságban, de legalább e képen. A szép május kezdetén, ha egyelőre még hideg is van, de meleg szeretettel gondol Rád és ölel nagyénéd: Éva néni". Igazán nagy örömet szerzett ismeretlenül is a biztató szavaival. Mély tiszteletet és szeretetet éreztem, amikor megtudtam Gábortól, hogy ez a kedves apáca testvér sok kemény évet töltött a kommunista rezsim börtöneiben hitéért való kiállása miatt. Pár nappal később Barnabástól is kaptam egy képeslapot, melyen ez volt olvasható: "Remélem tetszik a kép! (Egy vízilovat ábrázolt, melyre odaírta, hogy "ez is tehén".) A tanácsodat megfogadtam, most időm is van rá, így sokat >olvasom< üdv Barna". Ennyi nekem bőven elég volt, hogy egy pár napig jó legyen a közérzetem. Elgondolkodtam volt rabtársamról. Mennyire "rámásztak" a Tanúk! Sokszor láttam őt két Tanú srác között pipázgatva sétálni a börtönudvaron. Megismertették őt az "igazsággal", mely nem nagyon rendítette meg. Igazán közel kerültünk egymáshoz, gyakori beszélgetéseink alkalmával olyan "titkait" osztotta meg velem, melyek valószínűleg felesége előtt sem voltak ismertek. Nem akartam én meggyőzni semmiről, még csak elfogadtatni sem semmit hitemből. Megláthatta, amit látni akart, és hogy ez elindított benne valamit, ez ajándék lett számomra...

* * *

Ezekben a napokban a Belügyminisztérium III/II csoportfőnöksége jelentést tett a Miniszter elvtársnak az ellenséges hírszerző és elhárító tevékenységről. A szigorúan titkos és különösen fontos jelentés így szólt: "Madridi nagykövetségünk jelentette a Külügyminisztériumnak, hogy f. hó 16-án este a követség épülete előtt néhány fiatalember rövid tüntetést rendezett. Feliratos tábláikon követelték Habos László szabadon bocsátását, aki jelenleg katonai szolgálat megtagadása miatt kiszabott börtönbüntetését tölti. A követség egyik munkatársán keresztül levelet akartak eljuttatni a nagykövethez. A sikertelen kísérlet után eltávoztak. A madridi rendőrség aznap este mintegy 15 rendőrrel biztosította a követség épületét."

* * *

A könyvvásáron rábukkantam egy érdekes könyvre a Néma Barát megszólal címet viselő kötetre. Akarathauzi Barát beszédeit tartalmazta a könyv. Gyakorlatilag egy régies nyelvezetű Bibliát tarthattam legálisan a szekrényemben, és délutáni, esti olvasásaimkor a kezemben.

* * *

Elérkezett a takarmánybegyűjtés ideje, s így kikerültem a lucernaföldre néhány elítélttársammal. A learatott lucernát kellett egy nagy kocsira felvillázni. Ez jó feladatnak bizonyult. Igen messze voltunk a börtöntől, szinte csak egy ugrásra a Velencei-tótól. Vágyainkban megmártóztunk egy kicsit a hús vizében. Valamelyest vadregényes is volt ez a

lucernás. A gép zúgására felébredtek az őzek és kecses szökdeléssel igyekeztek az erdőbe. Máskor foglyok röppentek fel az odaérkezésünk zajára, és díszes fácánkakasokban is gyönyörködhettem olykor. Jó volt csak úgy heverészni, és magunkba szívni ezt a kellemes levegőt a sokszagú illatával. Egyik alkalommal, mikor még erősen sütött a Nap és bőven ontotta melegét, magyarul szinte elviselhetetlenül meleg volt, miután megraktuk lucernával a masinát és az elgurult, elcsaltam társaimat a fák alá az árnyékba. Kisvártatva lódobogásra lettünk figyelmesek, felálltam és egy rémült tekintetű smaszert láttam magam előtt prüszkölő lován. Mikor megnyugodott, hogy nem "vesztünk" el, kérdőre vont. Válaszképpen felvilágosítottam, ha nem akar orvost hívni napszúrásunk miatt, akkor engedje, hogy itt hűsölhessünk. Intézkedése nyomán kiszállítottak nekünk ivóvizet.

Sajnos a tehenészetnél nincsenek hétvégék, a tehenek szombaton és vasárnap is éhesek, no meg tisztálkodniuk is kell, vagyis igénylik, hogy eltávolítsuk alóluk a trágyát, így nekem is dolgoznom kellett ezeken a napokon. Ez annyiból volt rossz, hogy nem tudtam együtt lenni testvéreimmel a hétfégi találkozókra, vagyis nem mindegyiken. Rendes volt a munkabeosztást végző vezető. Megpróbálta úgy rendezni, hogy minél kevesebbet kelljen hétfégen dolgoznom. Mivel a smaszerek nem ismerték a különböző felekezeti hittételi szabályokat, így engem kinevezett ez az elítélt "szombatistának". Ennek köszönhetően legalább egy nap a hétfégeből "szabaddá" vált. A vasárnapi munkavégzésem után a szabadnapjaimat hétköznapokon kaptam meg, s olykor nyugodtan tudtam tanulni a szinte üres cellában. Azért csak olykor, mert többnyire akadt körletmunka. A körletmunkát irányító ügyeletes a szabadnaposok listájából hivatott annyi elítéltet a munkavégzésre, amennyire elképzelése szerint szükség volt. Bosszantott, hogy az elvileg pihenésre szánt időmet társadalmi munkával kell töltenem. Időnként, nevem - a hangosbeszélőn történő - hallatán feltűnés nélkül beosonhattam a könyvtárba. Oda elvileg nem hallatszott a hangszóró hangja, s ha nem árultak el, akkor nyugodtan olvasgathattam szinte egész délelőtt.

* * *

A beszélők, amelyekre szüleim és testvéreim jöttek, kezdtek jól sikerülni. Az idő nagy doktor. Képes enyhíteni a fájdalmakat, valamelyest gyógyítani a sebeket. A csendes beletörődés irányába haladt kapcsolatom a családommal, s ez jó érzéssel töltött el. Érdekes dolgokról beszéltek egyik alkalommal szüleim. Őket megzavarták az események, de rám nyugtatón hatottak. Közösségük, melyben aktív szerepet vállaltak az ügyekben - mármint a katonai szolgálat teljesíthetőségének kérdésében -, két részre szakadt. Atársaság egyik fele mellett, míg másik fele ellenem tört pálcát. Részt vettek ugyanakkor szüleim egy központi lelkigyakorlaton mint egyházközségi hívek. Ott a papok egy része a szószékről igen keményen bírálta minket - mármint a BKV tagjait -, kérve a jelenlevőket, hogy imáikkal segítsenek e megtevélyedett ifjakon a nyájhoz való visszatérésükhöz. Ugyanakkor a délutáni csendben, a templomkertben egyikük odalépett édesanyám mellé, hogy megerősítse őt fia és barátainak helyes cselekedtében.

* * *

Akadott olyan éjszaka, hogy különös zajra ébredtünk. A felrúgott csikktartó a folyosó kövére puffanásának és tovább gurulásának zaja riasztotta az alvó elítélteket. Időnként az éjszakai tivornyákon résztvevő smaszerek egyike, másika erőtől duzzadóan belátogatott az épületekbe hatalmát fitogtatni.

A kerítésen kívül építési munkálatok kezdődtek. Gyorsan terjedt a hír szájról szájra, hogy bővítik a börtönt. Egy újabb (a hatos) épület alapjait ásatták. Természetesen rabok építettek új otthont maguknak, illetve a jövő elítélteji számára.

A tehenészeti telepen is gyorsan terjedt egy hír, hogy valamely munkálatot egyszerűen eladott egy traktort. Felbosszantotta néhány elítéltet a tény, hogy a smaszereknek mindent szabad.

Érdekes volt látni, tudni, hogy a fegyőröket, a civil munkásokat is mennyire érdekelte a rabok élete, a börtönön belüli sorsuk alakulása. Persze az információcsere oda-vissza működött, s így az elítéltek is tudomást szereztek szinte minden disznóságról, amit a másik oldalon elkövettek.

* * *

Hangosan bődült a traktor motorja, miután - kellemes munkát kívánva - rálépett a gázpedálra a traktoros srác, itt hagyva nekem egy újabb pótkocsit jól megpakolva az illatozó trágyával. Szeretett felgyorsítani, egy kicsit manőverezni gépével ezen a trágyaszarvastól védett szakaszon. Felmásztam a pótkocsin levő trágyakupac tetejére és elkezdtem a szarvas tetejére villázni a trágyát. Időnként megálltam, és letöröltem homlokomról az izzadságcseppeket (karommal) és szétnéztem. Szerettem nézni a szemem előtt elterülő tájat. Valamiféle szabadságérzetet sugallt a hatalmas szántóföld és a mögötte kezdődő erdő látványa. Hosszú hónapok óta látom nap mint nap ezt a tájat. Nem vált unalmassá, ahogyan az ég kékje sem. Érdekes az ég színének változatossága. Néhány óra alatt is mennyit változik! Felhők jönnek, mennek, hol gyorsan haladnak, hol alig mozdulnak. Jól esik nézni e látható mindenséget, megfigyelni a részleteket és elgondolkodni a teremtés nagyszerűségén. Jó hallani ezt a fémes hangot - a villa nekikoccan a plató fémlemezének -, leértem az aljáig. Ilyenkor gyorsan dobálom a trágyát, kialakítva lábaimnak a helyet. Ez egyfajta állomás, igaz, nehezebb lejjebből felfelé villázni, de jó a tudat, hogy haladok a munkával. A Nap járását figyelve, illetve az elvégzett munka mennyiségéből is nagyjából tudom, mennyi idő telt el a munkaidőből. Gondolataim messze járnak. Ha nem irányítom őket, akkor a végtelenbe szállnak. Időnként az olvasott könyvek szereplőivel eggyé válva kalandozok az adott kor valóságában. Julianus barátként, máskor Józsefként a fáraó udvarában. Siettetném ilyenkor az idő múlását, hogy minél előbb kezembem tarthassam a könyvet, hogy követhessem hőseim életét. Máskor a tervezett jövőmben teszek erőtlent utazást. Kiürült a kocsis. A Nap is, a gyomrom is jelzi, indulhatok ez ebédlőnek kialakított épület irányába - vállamra téve hű vasvillát. Jó kedvet ad, ha ehető, pláne ha még jóízű is az étel. Jól esik ilyenkor leheverni társaim mellé a gyepra, nézni az eget, hagyva, hogy a Napnak sugara csiklandozza szemeimet. Avisszafelé vezető utam a fejház mellett halad, lassan bandukolok, nézve az ajtót. Bekukucskálok - ha nincs "veszély" -, Jani átnyújt egy hatalmas poharat csurig töltve finom tejjel. Nehézkesen mászok fel a következő pótkocsira, még lötyög a tej a hasamban. Némi nyújtózkodás után nekilátok a villázásnak, és szabadjára engedem gondolataimat.

* * *

A nevelőtisztek feladatköréhez tartozott elvileg a rájuk bízott elítéltállomány rendszeres kulturális foglalkoztatása. A gyakorlatban ilyen jellegű foglalkozás nem létezett. Időnként nem lehetett a rendszerességet nyomon követni, de kulturális foglalkozás címen a IV-V. épület focimeccset játszott. Ez itt a kerítésen belül olyan volt, mint a kerítésen kívül, mondjuk az Újpest-Fradi. Presztízis meccsnek számított. Kielezett, kemény, olykor durva, sportszerűtlen küzdelem, fegyőri statisztálás mellett. Kivezényeltek mindenkit az ebédlő épületébe, hogy megtartsák az évenkénti, esedékes öntevékeny szervezeti vezetőségi választást. Mindez a kifelé mutatott jó börtönkép érdekében történt. Demokratikus választásról, amiről a hivatalos jelentés szólt, szó sem lehetett. Aparancsnok már régen eldöntötte, hogy melyik tisztséget melyik megdolgozott, vagy megvett embere tölti majd be. Bevallom, nem érdekelt ez a színjáték, mert nem rólunk és értünk történt mindez, hanem ellenünk. Az új tisztségviselő jelöltek nem ismertük. Bemutakozó beszédükben igyekeztek megnyerni az elítéltek bizalmát, de a Jóisten sem tudhatta, hogy holnap melyikünket juttatja fogdára elnyert funkciója áldásos tevékenysége során. A jelöltek bemutatása után lehetett szavazni, vagyis ellenszavazatot leadni. A

mellettem ülő lovasz kedvenc lovának nevét írta a papírra. Nyugodtan leírhattam volna Hófehérke bármely törpéjének a nevét is a lapra, mivel valószínűleg el sem olvasták a leírtakat. A jelöltek természetesen nyertek, az elítéltek pedig boldogan siettek zárkájukba cigarettázni, kávézni, televíziót nézni.

Időnként a lovaszok is a trágyaszarvasra dobálták pótkocsijuk tartalmát. Karcsi, az egyik lovászfű villázott mellettem, amikor két fiatal ellovagolt előttünk. Karcsi erotikus megjegyzést tett a fiatal, csinos lányra. A smasszer szülők fiainak udvarlásának lehettünk statisztált tanúi ilyenkor. Ameddig elítélt társam a testi örömök utáni vágyának adott hangot, addig én lovaglási vágyaimnak. Lemásztam a szarvas tetejéről, és megsimogattam Mancit, az igába fogott kancát. Miután összebarátkoztam a jószággal, ráültem a hátára. A sokat megélt állat némán megtűrt magán, amíg üres nem lett a mögötte levő kocsi.

A börtön számára igen jövedelmező tevékenységet jelentett évről-évre a tök feldolgozása. Megalakították a töküzetet. Különböző munkahelyekről hozták össze a kívánt létszámot. A tehenészetből többünket irányítottak ebbe az új munkabrigádba. Nem sokat tudtam magáról a tökfeldolgozásról, az igazat megvallva nem is érdekelt, mivel nem szerettem ezt a zöldséget. Egy kicsit késett az érés, így kapáltattak velünk. Miután rájöttek, hogy több kárt okozunk a tökföldön, mint hasznot, a testületi konyhakertbe vezényeltek munkálkodni. Itt viszont lelegettük az ehető zöldségeket, ezért a bekötőút galagonya irtását bízták ránk, és sűrűn fohászkodtak, hogy "Érjen meg már az az átkozott tök!" Ez a munka elfogadható volt, mivel a ránk felügyelő smasszert sem érdekelte különösebben a teljesítmény. Sem a mennyiség, sem a minőség nem volt fontos senki számára. Dolgozzanak az elítéltek, ez volt a lényeg. S mi nyirbáltuk a galagonya ágait és hallgattuk cigány rabtársaink népcsoportjainak hagyományait és napjainkban megélt életformáit. Érdekes világ tárult fel előttem a cigány társadalomról, szokásaikról, életükről.

Miután a szakemberek érettnek minősítették a zöldséget, megindulhatott a feldolgozása. Az agronómus a gyengébbek kedvéért többször is részletesen elmagyarázott minden munkafázist. Magunkra vettük a fehér munkaruházatot, és (csak úgy darabra) szétosztottak minket a futószalagok mögé. Nekem a tökmosási fázisban kellett munkálkodnom. Egy csúszdán érkeztek a méretes tökök egy medencébe, ahol súrolókefével kellett megtisztítanom a zöldséget, utána egy gyorsan forgó körfűrész segítségével levágtam a tök szárait, s a futószalagra helyeztem. A szalagon továbbshant a tök és szorgos kezek nyomán felcímkézett zacskókban mint gyalult tök termék került a hatalmas hűtőkamionba. Napi nyolc óra, hatszor egy héten, váltott műszakban! Rettenetes terrornak éltem meg mind fizikailag, mind lelkileg. Teljesen kifacsarva érkeztem ágyamhoz. Szó szerint csak arra volt erőm, hogy felmászok a fekhelyemre és szinte már aludtam is. Az éjszakás hetek még jobban megviseltek, a lámpa fényére igen hatalmas rajokban jöttek be a szúnyogok, és természetüknél fogva csíptek. Mivel mindkét kezemre szükségem volt a munkavégzésnél, akadálytalanul szívták a véretem. Reménytelenül sok és hatalmas tök termett abban az évben. A minél gyorsabb feldolgozás érdekében magasra emelték a normát. A rab munkaereje megvásárolható olyan egyszerű dolgokkal, mint a cigaretta. Nos, a még nagyobb teljesítmény elérése esetére heti két doboz cigaretta volt kitűzve. Ez megszállott munkavégzésre kényszerítette a csapatot. Jól kitalálták ezt az okosak, ismerték a rabok belső világát. Nem tudtam homokszem lenni a fogaskerekek között. Elnyomtak, rám akasztották kampóikat és húztak magukkal könnyörtelenül.

Olyan jó volt megérezni testvéreim szeretetét. Sokszor arra ébredtem, hogy valaki ott áll az ágyamnál, hogy köszöntsen, és mondjon valami kedveset és erősítsen. Máskor, ha még aludtam, nem keltettek fel, hanem az ágyam szélére tettek valami kis apró ajándékot. A hétvégi találkozókat is hozzám igazították. Sosem találkoztam még ilyen odafigyelő szeretet megnyilvánulással.

A börtönviszonylatban annyi pozitívum volt, hogy békén hagytak, nem kellett társadalmi munkát végezni. A töküzet dolgozói az ötös épület felső szintjén voltak elhelyezve. M.

hadnagy volt a nevelőtiszt, aki szó szerint szóba se állt velünk ittlétünk három hónapja alatt. Igazából nem kívánt foglalkozni ezzel a nehezen kezelhető állománnyal. A fegyelmi sértésen ért társainknak természetesen kitöltötte a fegyelmi lapokat. Összezőrrenések, verekedések sajnos nem kerültek el a tizenhatos zárkát. Tartós élelmiszerek tárolására nem rendezkedtem be, mivel "kedves" zárkatársaim addig kóstolgatták a "nehezebb" napokra félretett készletemet, amíg teljesen el nem fogyott.

Az egyik zárkatársam megkínált az éppen akkor kapott csomagjának finomságaiból. A töltött tyúk feldarabolásakor láttam a tölteléken a kis szabályos hatszögek rajzolatát. Nem kellett kérdezősködnöm, mivel érdekesen csillogó szemeiről és akadozó beszédéből rájöttem, hogy a kis mézes flakon tartalma pálinka lehetett. Beszélők után találkozhatott néha az ember "kiütött" rabtársakkal. A cukrászatban dolgozó feleség süteményei, vagy a túlságosan nehezzé lett narancs, banán - melybe alkoholt fecskendeztek - elfogyasztása után váltak néha kötekedővé és nehezen elviselhetővé zárkatársaim.

Nagyjából egy hónapja végeztem ezt az embertelen munkát, amikor észrevettem, hogy a két kézfejemen számos szemölcs éktelenkedik. Nem akartam orvoshoz fordulni, mivel nem bíztam a megfelelő szakellátásban, és kísérleti nyúllá sem kívántam válni a rabkórházban. Az egyik idősebb cellatársam tanácsára éjszaka pengével kivágtam kezeimről a szemölcsöket. Másnap persze nagyon fájt, mivel a tökszárak rendre kiszakították a gumikesztyűt, és a fertőtlenítőszeres, sáros víz csípte a sebeket. Sajnos, jó egy hét múlva újra ott virítottak a szemölcsök. Következő éjszaka újra elvégeztem magamon a kis műtétet. Ez alkalommal sikerrel jártam, mivel a sebek begyógyulása után végleg megszűnt a bőrproblémám. Tökmunkás kollégám volt egy kubai fiú, Mendozának hívták. Súlyos testi sértés okozásáért ült. Egy disco-verekezés alkalmával a gumibotjával intézkedő rendőr ütéseit viszonzta. Miután a felbőszült "rend őre" lecigányozta, Mendosa keleti harcművészeti tudását alkalmazva elmagyarázta az intézkedő elvtársnak, hogy ő nem tagja a hazai kisebbségnek. A rendőr jóval több mint nyolc napon túli sérüléseket szenvedett. Rabtársunk kihasználta a "messziről jött ember azt mond, amit akar" közmondást, és ámulatba ejtő dzsungel-történetekkel szórakoztatta munkatársait, a futószalag mellett dolgozó munkásoknak járó ötperces szünetekben. Nagytmondó állításainak bizonyítására lazán lenyomott kétszáz fekvőtámaszt is.

A töküzemben csupán két Jehova tanúja dolgozott. Az elítéltek nagy része ellenszenvvel viseltetett a Tanúk iránt, s ez ezen a munkahelyen élesebben jelentkezett. Nagyon nem bírták a tesókat. Bigottságuk, konformista magatartásuk, felsőbbrendűségi érzésük komoly ellenszenvet váltott ki a vagányabb zsványokban. Ennek sűrűn hangot is adtak, elsősorban Jehovát szidalmazva. A Tanúk maximálisan kiszolgálták a rezsimet. Nem okozott nekik lelki problémát, ha szabálybetartásukkal kellemetlen helyzetbe hozták elítélt-társaikat. Fontossá vált számomra, hogy megértessem kollégáimmal, hogy én nem vagyunk Jehova tanúja. Az átlag rab nem tett különbséget a vallási csoportok között. Számukra minden katszolgos hülye - amiért önként vállalta a börtönt -, és "jehovista". Némelyikük, amikor szembesült a ténnyel, hogy mi katolikusok vagyunk, kiakadt. Kiakadt, mert magát is ehhez a nyájhoz tartozónak vallotta. Szemében természetellenesnek tűnt a szolgálat megtagadása, de a lopás, rablás és egyéb más cselekedet - amit ő követett el - viszont nem. Némelyikükkel, akinek a tekintetéből a dolog továbbgondolására lehetett következtetni, megpróbáltam elmagyarázni a számomra egyértelmű szeretet-parancs ez irányú értelmét. Több-kevesebb sikerrel.

* * *

Hosszúnak tűnt ez a nyár, s csak az tartotta bennem a reményt, hogy minden rossznak is egyszer vége lesz. Vége lett, s örömmel mentem vissza a trágyával teli pótkocsik mellé. A trágyázás megnyugtató, csend volt körülöttem és nyugalom. Szabadon szálltak a gondolataim. Arról és úgy elmélkedhettem, ahogy akartam. Igaz, visszakerültem Sz. hadnagy

szárnyai alá. Szemlátomást hiányoztam neki, mert újult erővel folytatta lelki sanyargatásomat. Végül is elérte, hogy szájalmasnak tartottam, és egyszerűen nem törődtem vele.

* * *

Időközben az augusztusi országos behívóparancsnak három Bokorbéli testvérünk nem tett eleget. Vártuk megérkezésüket és nagy örömmel fogadtuk testvérbarátainkat immár nyolctagúvá nőtt közösségünkbe. Szevit, a kilencedik láncszemet, akit ruharaktáros munkakörbe osztottak be. Tancit, a tizedik láncszemet, aki a sertéstelepre került. Régi emlékeimből változatlan, kedves lazaságával lépett elélem. Jancsit, a tizenegyedik láncszemet, akire a szálláskörlet fűtői tevékenységét bízták. Csekély szabadidőmben örömmel beszélgettem új testvéreimmel.

Szevit és Tancit a nyári Béci-táborokból már ismertem. Jancsit nem ismertem, de néhány nap elteltével olyanná vált, mint egy régről ismert testvér.

Míg M. hadnagy olyan nemtörődöm módon nevelgetett, beérkezett néhány képeslap egy ismeretlen lánytól, B. Andreától. Örültem ezeknek a nehezen értelmezhető lapoknak. Valami azt súgta, hogy a levelek, melyre utalnak a lapon olvasott sorok, ott lapulnak, Sz. hadnagy íróasztalában. Még akkor, töküzeseként válaszoltam, amit végül is megkapott a lány, de válaszai ismét elakadtak. Bosszantott a dolog, de mivel tehetetlen voltam, nem tudtam igazán mit tenni.

* * *

Az Oltáriszentség jelenléte igen fontos volt számunkra. Mivel megfelelő őrzése komoly nehézséget jelentett, kényszerű, de praktikus megoldásként - paptestvér által szentmiséjén megszentelt - zacskós keksz helyettesítette az ostyát.

* * *

Átalakult régi cellám elítélt állománya. Az időközben szabadultak helyére újak jöttek. Figyeltem az arcokat, keresve az árulkodó jeleket, melyek leleplezhetik a beépített vambert. Sz. hadnagy előszeretettel használta önkéntes, és kinevezett "embereit" a figyelemre méltó neveltjei megfigyelésére.

Az ősz a maga változékony időjárásával tette változatossá a trágyaszarvason töltött napjaimat. Ha sütött a Nap, ingujjra vetkőzve, ha esett az eső, akkor esőkabátban - igaz, úgy is jól elázva. Ha leszállt a köd, füttyülgetve - hogy észleljen a smasszer - villáztam a napi trágyaadagot. Mindent összevetve szerettem ezt a munkát, főleg, ha egyedül voltam kint. Szerettem ezt a magányt, mivel azokkal és úgy voltam gondolatban együtt, akikkel akartam. Igaz, romantikus lelkem sokszor kalandozott a legszebb helyre, a szerelem szigetére. Formálódott és alakult bennem az ajándék, amit annak a valakinek készültem átadni, aki meg akar majd ismerni olyannak, amilyen vagyok és tud majd szeretni, ahogy én is őt. A mindent adás ajándékát csiszoltam magamban, amit jó barátaim is hasonlóan fejlesztettek magukban a maguk módján. A délutáni beszélgetéseink alkalmával osztottuk meg egymással gondolatainkat, elképzeléseinket, terveinket az elképzelt szabad jövőnkéről.

Józsit utcatakarításra fogta az egyik ügyeletes. Testvérem úgy gondolta - mivel egyértelmű "szívátásnak tekintette" -, ezúttal alapos munkát végez. Söprése következtében szállt a por tisztességesen. Perceken keresztül járta érdekes táncát a takarítóeszköz, csak éppen egy tapodtat sem csökkent a megtisztításra váró betonfelület. Néhány perc "munkavégzés" után a dühös tisztviselő elzavarta, meghagyva testvéremnek az elégedettség érzését.

Hamar beilleszkedtek a fiúk a közösségbe. Egyéniségük színesítette és alakította a BKV-t. Szevi "Öreg" nagy szíve mint gondviselő bátyus figyelt és segített mindannyiunkat. Csendes, nyugodt és megértő szeretettel volt irányunkban. Tanci fiatalos lendülete mögött kellő megfontoltság is rejlett. Egyénisége megragadott és lendületet adott. Jancsi mint ifjú férj a

"családosok" csapatát erősítette. Egy kicsit más világ volt az övék. Naponta írtak, és naponta kaptak levelet feleségeiktől. A beszélőkre is másként készültek, mint mi. Mindhármuk tiszta szíve és baráti szeretete ajándék lett számunkra.

* * *

Az egyik délelőtt az istállóban összeesett az egyik elítélt. Mire kifuvározták az "illetékest", aki természetesen nem volt orvos, addig a szerencsétlen elhunyt. Szívmarcangoló látvány volt a holttest a tehének között. Megerősítették az őrséget, fegyveres smasszerok lepték el a telepet, tartottak a lázadástól. Hát ami igaz az igaz, mindenki keményebben szorította a villát kezében. Megdöböntett, hogy mennyire értéktelen egy rab ember élete!

Szabadulása előtt felkeresett Jóska, Jehova tanú "hittanárom". Utoljára elbeszélgettünk.

Megköszönte a "jó beszélgetéseket", a trágyavillázás közben folytatott hitvitáinkat.

Búcsúzásakor, miközben átadta a szabaduló csokiját, kezét ráztunk. Sokáig szorította kezemet, és közben megjegyezte: "Kár érted!" Ebben a két szóban benne volt minden. Elsősorban a sajnálat amiatt, hogy majd - hite szerint - csontjaimat (azon a bizonyos napon) kénytelen lesz a gyehennára dobni. Olyan Tanúnak tartottam, akin rajta van az a bizonyos szemellenző, de ezzel együtt tiszteltem. Egyenes jellemű embert, egyházának elkötelezett, kitartó hittérítőjét láttam benne. Másnap, miközben egyedül villáztam a trágyát, elgondolkodtam rabtársamról. Elmosolyodva idéztem emlékezetembe néhány hitvitánk eseményeit. Dühösen vágta a trágyába villáját, és ujjáival fenyegetőzött, mondva: "Te nem hiszel a Bibliában!", amikor néhány példabeszédet másként próbáltam értelmezni, mint ő. Elgondolkodtatott, hogy vajon mennyit értett meg mondataimból, melyekkel megpróbáltam bemutatni neki közösségünket. Érdekelte, hogy miből, hogyan "táplálkozok". Úgy vélte, az embernek szüksége van az irányításra, mert egyedül képtelen teljesíteni Jehova akaratát. Elmondtam, hogy "A merre menjek?"-útmutatást közvetett módon Istentől kaptam, kapjuk. Bulányi atyát - mindenki Gyurka bácsiját - magvetőként mutattam be érdeklődő munkatársamnak. Olyan magvetőnek, aki szórja a magokat. Olyan magokat, melyeket az egyetlen "őstermelőtől" kapott útmutatás alapján termesztett. Ezek a magok nem génmanipulált, olcsó, silány termékek, hanem értékes "bio-magok". Alapos, kitartó munkájának eredményei. Az elszórt magok egy része - a jó földben - termést hoz, akárhányszorosost. A magok másik része táplálékul szolgál. De mi olyanok vagyunk, mint a kismadár. Válogatunk, csőrünkkel tologatjuk és csak a számunkra ehetőnek gondolt magokat vesszük magunkhoz. A többi "kismadarat" ismered a körleten belülről. A maga módján tisztelt bennünket. A vállalt feladatának igyekezett eleget tenni azzal, hogy minden - vele szembe jövő - embertársának elmondja az "igazságot".

* * *

Fölosztottuk Gábort - vagyis a hátralevő napjait - magunk között, hogy begyűjtsük a még benne levő szeretetét, melyet nekünk kívánt adni.

Vegyes érzelmek leptek el minden ilyen alkalomkor, amikor valamely testvérem szabadult. Örültem örömeinek és bánkódtam magam miatt. Tudtam, hogy hiányozni fog, nem találok majd, ha keresném, ha szükségét érezném közelségének. Hiányolom majd Gábor testvérem kedves szavait és azt a soha el nem tűnő mosolyát, mely sokszor beszélt hozzám szavak nélkül is. Sokat adott mindenkinek. Beszélgetéseink alkalmával úgy juttatta el hozzám segítő útbaigazításait, hogy nem is vettem észre, és saját gondolataimnak éreztem, amit továbbított felém. Nehéz szavakat találnom szeretetére, mellyel mindannyiunkat körülvelt. Átérezte gondjainkat és nem csak úgy próbált segíteni, hanem valóságosan ott állt mellettünk minden alkalommal.

Új testvéreink hamar szembesültek a baracskai "világgal", a katszolgosok, köztörvényesek, balesetesk fogházon belüli elrendeződésével. A zárkák sajátságos életével. A megélt élethelyzetek - a munkahelyeiken, zárkáikban és a körleten - valós képet mutattak megéleendő

jövőjükről. Igyekeztünk beszélgetéseink alkalmával minden fontos dologra felhívni figyelmüket, óvatosságra, megfontoltságra bízgatni őket.

Egy-egy fásasztó, hosszan elhúzódó munka végeztével - miután még sötétben is lapátoltam egy felborult pótkocsiból kiömlött gabonát egy másik kocsira -, örömteli volt ágyamon fáradtan feküdni, és hálát adni a létemért, a megélt történésekért a Teremtőnek.

* * *

A könyvtárba igyekeztem volna, amikor az épületbe lépve Szevit pillantottam meg. Sietve lépett elém és közölte, hogy Janit fogdába zárták a délelőtti folyamán. Közkedvelt színfelelősünktől hallotta. Nem érttem igazán a dolgot, de amint a rövid információból kiderült, testvérünk "betagadott". Jani a vasárnapi munkavégzése utáni pihenőnapját töltötte. Tanulni szeretett volna, de felszólították társadalmi munkavégzésre, melyet "megtagadott". Különös szabályok voltak érvényben. Az intézet fenntartási munka kötelezően elvégezendő feladat volt s jellegénél fogva megtagadása esetén súlyosan büntetendő cselekménynek számított. A társadalmi munka elvileg nem lett volna kötelező, de gyakorlatilag szinte mindig kikerülhetetlennek bizonyult. A fogdából való szabadulása után tudtuk meg testvérünktől, hogy "jogellenes" - amely kifejezést csak az elítéltek ismerték (elméletben) - módon töltötte büntetését. Fegyelmi lap nélkül zárták magánzárkába s későbbi tárgyalásán realizálták (intézeti fenntartási munkamegtagadásra) fegyelmi sértését.

* * *

Szinte észrevétlenül megérkezett a tél. Ezt a tényt főként onnan vettem észre, hogy sűrűn toltam le a havat fázós füleimről a trágyaszarvas tetején. Sötétben igyekeztünk dolgozni, és munkánk végeztével is sötétben bandukoltunk szálláskörletünk zárkáiba. Így a téli napok délutánjait a saját zárkáinkban töltöttük, egyéni foglalatosságokkal. Minden vasárnap tartottak mozielőadást az ebédlő épületében. Nagyon ritkán volt olyan film, amiről úgy gondoltuk, hogy érdemes megtekinteni. Teljesen mindegy volt, hogy milyen film forgott a vetítőgépen, az ebédlő mindig tele volt elítéltekkel. Viszont így a körlet szellősebbé vált, vagyis jó alkalom nyílt arra, hogy nyugodtabban találkozhasson kis közösségünk. Azért akadt egy-két olyan film, amit közösen megnéztünk, és utána megbeszéltünk a látottakat. Ilyen volt a Virágok, szirmok, koszorúk, vagy a Tamás bátya kunyhója.

* * *

Szevinek köszönhetően "rendes" ruházatom lett. Szinte új, a méretemnek megfelelő ruhákat hordhattam. Ezt megelőzően olyan ruhákat kaptam, vagy olyan maradt - miután a zárkába bedobott ruhákat kiválogatták társaim -, ami nem az én méretem volt. Elmehettem volna időnként madárijesztőnek, ugyanis a nadrágom olykor néhány számmal kisebb, míg a kabátom nagyjából ugyanannyival nagyobb volt a kelleténél. Örömmel fogadtam a méretes kapcákat is, melyeket ezek után rendszeren rácsavarhattam a lábaimra.

A délutáni beszélgetések alkalmával Tanci beszámolt Vastanyáról, a sertéstelepen való munkavégzésről. Írnokként tevékenykedett testvérem. A nehezen elviselhető búz, a legyek, az igénytelen munkatársak, a lepusztult állapotban levő épületek ismertetése után, illetve még Imi régebbi beszámolóiból összeállt bennem egy kép erről a nagyüzemi sertéstelepről, elképzelt nehézségeiről.

Ahogy közeledtek újra az ünnepek, beszélgetéseinkben is az adventi várakozás erősödött. Szenteste készítettem egy picit karácsonyfát. Egy kis fenyőágra, melyet a börtönudvaron álló fáról szedtem, ráerősítettem néhány szem szaloncukrot, melyet a szüleimtől érkezett csomagomban találtam. Gondoltam, talán más is örül ennek a kis jelnek, hogy magában megemlékezzen Jézus születéséről. Lélekben hasonlóan töltöttem ezt az estét, mint ahogy az elmúlt évben. Reggelre üresen himbálództak a szaloncukrok papírijai. Mint később kiderült, a

cellában lakó Tanú srácot bosszantotta az ünnep jelképe. Jól sikerültek a közös találkozásaink is a nagyszerű vacsorákkal. A zárka sajátos zajával, de az egyéni szabad magányomban búcsúztam az óévtől, átértékelve ezt a teljes börtönben töltött évet. Boldognak éreztem magam. Nagy reményekkel kezdtem az Újév első napját szeretetben megélni. Örömmel köszöntöttük egymást testvérbarátainkkal, minden szépet és jót kívánva egymásnak az előttünk álló esztendőre. Nem tudom, kinek volt köszönhető - csupán sejtéseim lehettek -, de az egyik nap ágyamon találtam egy Hollandiából érkezett borítékot. Hét címzettje volt. Testvéreim közül néhányan és két adventista fiú neve szerepelt a borítékon. A borítékban hét kis kártya, mindegyikünknek névre szólóan jókívánság az Újévre. Boldogan kerestem fel mindenkit, átadva a neki érkezett kis üdvözlőkártyát. Néhány nap elteltével egy Írországból érkező képeslapot kaptam. A Szabad Európa rádió adott hírt fogva tartásunkról. Erről édesanyám is beszámolt egyik beszélő alkalmával. A közértbe igyekezett, amikor egyik ismerőse odaszólt: "hallottam, mert megint bement a rádió a fiadat". Nyugat Európa számos országából érkezett tiltakozó és szabadon bocsátásunkat követelő levél, melyek vagy eltűntek, vagy a nevelési anyagunkhoz csatolták. Bosszantotta ez a tény a börtönparancsnokságot. Több tiltakozó levél magának a "direktornak" volt címezve. Az első hetek a téli napoknak megfelelően teltek. Felmelegített a munka, a trágyázás. Jó érzéssel töltött el, hogy erősnek éreztem magam. Elkezdtem olvasni pszichológiai könyveket. Érdekelte az ember belső világa, hogy mi, hogyan alakítja bensőnkét. Érdekes felismeréseket tudhattam meg, s elgondolkodhattam, hogy az olvasottak hogyan, miként működnek bennem. Február első napjaiban felhívást tettek közzé, miszerint olyan elítéltek jelentkezését várták, akik érettségi bizonyítvánnyal rendelkeznek és érdeklődnek a számítógépek iránt, egy új munkakör betöltése kapcsán. Megragadva az alkalmat, szinte mindnyájan jelentkezünk hittestvéreim közül.

.....

Habos László

Acél ajtók mögött
(börtönmemoár) IV. rész

A kobra harapásai

"Az erőszak-törvény be nem tartására a szeretet-törvény kötelez."
(Részlet A törvény című versből)

Az Állami Népegyenlítő Hivatal egy számítógépes adatfeldolgozással foglalkozó munkahelyet telepített a börtönben. Nagy érdeklődéssel ültünk be a rabóba, mely K. Marci Jehova tanúja barátunk gyors és vagány autóvezetésének köszönhetően hamar kivitt minket Robozba. Alapos gonddal elkészített irodai termeket találtunk. Az asztalokon terminálok sorakoztak, ezek vastag kábeleken egy nagy központi számítógéphez voltak csatlakoztatva. A munkáltató egy kedves, megnyerő tekintetű fiatalember volt. Elmagyarázta a ránk váró munka elméleti részét, majd mindezt a gyakorlatban is megmutatta. A lakosság lakcímváltozásainak adatait kellett rögzíteni a számítógépen. Hosszú számsorokat és kódokat bepötyögni a gépbe a lehető leggyorsabban és lehetőleg hibátlanul. Mindenki kapott egy vastag köteggel ezekből az űrlapokból, és megkezdődhetett a munka. Miután végeztünk az előttünk levő mennyiséggel, az űrlapokat továbbadtuk egymásnak, így még egyszer rögzítésre kerültek az adatok. Amikor nem ugyanaz a karakter került leütésre, hangjelzéssel jelezte a gép a hibát. Miután a helyes adat rögzült, lehetett lapozni a következő laphoz. Jó munka kellemes környezetben, és ami a lényeg, nagyszerű kollégákkal, ugyanis néhány Jehova tanúval és balesetes elítélttársal

együtt dolgozhattunk: Lici, Jani, Tanci, Szevi, Jancsi és én. Lakhelyünk a régi otthonom, a IV/4-es zárka lett. Hamar otthonossá vált mindannyiunk számára, mondhatnánk "paradicsomi" állapotba kerültünk. Délutánonként ide sietett Józsi is, mivel ez a zárka lett a mi "sásfészünk".

A IV/4-es zárka kiemelkedett a többi cella közül, olyan legendás hely volt. Nem őrzött egykor hírhedt gyilkost, vagy később kiemelt szerephez jutott kommunista "elvtársat", legalábbis nem volt tudomásunk ilyenről. Talán emberemlékezet óta mindig főként Jehova tanúi laktak. Nagyon ügyeltek arra, hogy mindig lakja valamely vezető Tanú, mivel olyan titkos helyek voltak kialakítva ebben a zárkában, ahol "tekintélyes" mennyiségű tiltott irodalmat rejtegettek. Úgyesen álcázták a "raktárt", nem tudtam én sem, hogy hova tünteti el a felelős azt a vaskos mennyiségű anyagot. Igaz, nem is kutattam. Tiszteletben tartottam dolgaikat, vallásukat, életvitelüket, még ha nem is értettem egyet velük jó néhány dologban.

Zs. tanár úr volt ekkor már ennek a szintnek a nevelője. Ismert ő minket nagyon jól, és a maga módján tisztelt, elfogadott minket. A mackó külsejű emberben érző szív dobogott. Különös nevelő volt. Óvatosan kellett viselkedni vele.

Úgy közeledtem mindig feléje, hogy igazából ne csökkenjen a köztünk levő távolság.

Úgy gondoltam, kritikus, éles szituációban hátat fordítana nekünk.

Túl szép volt minden ahhoz képest, amit eddig megéltünk. Nem sokáig örülhettünk ennek az idilli állapotnak. Valaki felhívhatta a parancsnokság figyelmét erre a zárkára. Egyik délután megjelent Kobra (Sz. főhadnagy, parancsnokhelyettes) és szétköltöztetett minket a szinten, Jancsit pedig fogdára vitette levelezési szabály megsértése vétsége miatt.

A kilences zárkába kerültem Tancival. Sem mi, sem e zárka lakói nem örültek ennek a kényszerű együttlétnek. Eddig szigorú rend volt jellemző a zárkák összetételére. Egy cellában azonos munkabrigádok tagjai laktak, de inentől kezdve felborult a megszokott rend.

Gazdasági szállítók laktak ebben a zárkában, de már nem olyan jó emberek, mint annak idején, amikor Imi volt az írnökük.

Jó, hogy ketten vagyunk, gondolhattuk Tancival, így valamivel könnyebb az átállás, az elfogadás és az elfogadtatásunk. Belépve a cellába nem láttam el az ablakig, olyan tömény cigarettafüst fogadott. Egyszerű, szemmel láthatóan igénytelen emberek ücsörögtek ágyaikon. Az "írnök urak" ezen túli jelenléte némi zavart keltett a zárka megszokott életében. Kobra átrendezte a fogházat.

Valószínűleg nem olvasta főnökének a makarenkói elvre épülő nevelési koncepcióját.

Az egész napos együttlétük alatt önmagukat "kezelték", fegyelmezték az elítéltek. Könnyebb volt betartatni a szabályokat, és figyelemmel kísérni a rabok mindennapjait, ha azonos munkabrigádok egyazon zárkaközösséget is alkottak.

Ezen a szárnyon lakott Józsi is, akivel így többet tudtam együtt lenni. Józsi már régen kivívta a tiszteletet zárkájában, így inkább ott tartózkodtam többet, vagy a folyosón, mint a sajátomban.

A munkahelyen is nagyon megváltozott a helyzet. Kobra vérszemet kapott, egyre sűrűbben jelent meg és tartott ellenőrzéseket. Ennek senki sem örült. Félt a ránk vigyázó smasszer, stresszben volt a munkáltatónk, és szabályosan rettegték elítélttársaink is. Ezért a megváltozott helyzetért minket tartottak felelősnek, és ezért nagyon haragudtak ránk.

Kobra lecsapott Licire. A beszélőjén barátunkat egyik paptestvére látogatta meg, aki - mivel kilétét nem tudták -, engedélyezett kapcsolattartója volt. A beszélő folyamán váltott néhány szót Gáborral is. A hadnagy észrevette az esetet és jelentette feletteseinek. Kobra lehetőséget látott a dologban és elkezdődött Lici kálváriája. Fegyelmi, büntetések sorozata vette kezdetét. Kapcsolattartó kilétének elhallgatásáért kapott először fogdabüntetést, majd áthelyezték a Köfémbe fizikai munkára. Figyeltette az embereivel, személyesen ellenőrizte felszereléseit, kereste az esetleges hibákat, melyeket felhasználhat ellene. Igyekeztünk körülvenni testvérünket szeretetünkkel, sokszor kerestük zárkájában, s ezt bizonyára

jelentették az emberei Kobrának. Egyik nap megjelent az ÁNH-ban, és hipist tartott. A késemet, amely a kenyér szeletelésére sem volt alkalmas, elkobozta, mondván, hogy túl éles. Félreállított minket - katolikus fiúkat - a többiektől, és undorító, kaján mosolyával az arcán kijelentette, hogy ezentúl ő lesz ami nevelőnk. Majd megkérdezte, hogy örülünk-e neki? Megpróbáltam közömbös arckifejezést mutatni, amikor mellettem Tanci kellő hanyagsággal odavágta neki, hogy: "nem különösebben". Tetszett testvérem csípős megjegyzése, s én is elengedtem egy kihívó mosolyt egyfajta jelzés gyanánt, hogy ha kell, mi felvesszük a kesztyűt.

Kobra a civil világban átlagos senki lett volna. Alacsony, vékony testalkatú, gyenge fizikumú, és olyan "tenyérbe mászó" képű, jellegzetesen "na majd én megmutatom" figura volt. Viszonylag rövid idő alatt tornászta fel magát a második parancsnokhelyettesi rangra. Valószínűleg "jó hátszele" lehetett. Igazából nem sok rátermettsége volt a nevelői "munkakör" betöltéséhez. Ez irányú tanulatlanságát hatalomgyakorlással igyekezete pótolni. Félelmet kelteni és a megszerzett félelemérzést fenntartani, talán ez lehetett hatalomra törő célkitűzésének vezérfonala.

A megfelelő útvonalakon jeleztük a kinti testvéreinknek, hogy miként bánnak velünk. Természetesen megkaptuk a megtorló intézkedéseket. Kobra újabb harapása megint Licit sebezte meg. Testvérünk tiltakozó levelet írt, melyek felbőszítették a főhadnagyot. Az elítéltek számára egyetlen jogorvoslási lehetőség az ügyészi meghallgatás volt. Lici élni kívánt ezzel a "jogával". Ezt kihívásnak tekintette Kobra. Elrejtett testvérünk szekrényében tiltott tárgyakat: egy kést és egy szexképet, amit természetesen diadalmasan ő fedezett fel. Így már volt indoka, hogy barátunkat újból fogdába zárassa. Tartva a kinti testvéreink reakcióitól - hogy ne tudjunk a beszélőn üzenni -, embereit odaültette mellénk "fülelőnek". Bizony nagyon kellemetlen úgy társalogni szeretteinkkel, hogy minden szavunkat hallja egy illetéktelen személy. Persze túljártunk főhadnagyunk okosnak hitt eszén úgy, hogy valamely szabaduló elítél, akivel személyes jó kapcsolatot tartottunk együttlétünk alatt, kivitt magával egy levelet, és egyszerűen a postai úton eljuttatta hozzátartozóinkhoz. A minket ért jogtalanságokról beszámolt a Szabad Európa Rádió. Kobra - ahogy a fogságba esett névadója - harapdált összevissza, ész nélkül, de a sebek, melyeket rajtunk ejtett, csak erősítették "immunrendszerünket".

Az ügyészi kivizsgálási folyamat "lassúsága" elég esélyt adott a parancsnokságnak az ügy "kellő megoldásához". Önkényes megfázás fegyelemsértésért csomagmegvonás büntetést kapott testvérünk. Az orvos - Kobra utasítására - nem találta kellően betegnek Licit.

A munkahelyéről próbált ezek után levelet kijuttatni testvérünk. Elcsípték a levelet és ezért tíz napra fogdába zárták. A sorozatos fegyelmi sértések miatt - amik természetes velejárói voltak ennek az ügynek -, maga az ügyész figyelmeztette határozottan, hogy változtasson magatartásán.

A Licit ért sorozatos jogtalanságok, aljasságok miatt Jani is kért katonai ügyészi kihallgatást. Úgy gondolta, támogatnia kell a barátját. Ha lehetősége lesz, elmondja az ügyésznek a testvérünket ért "szemétségeket".

Mivel a munkánk nem tartozott a nehéz fizikai munkakörökhöz, társadalmi munkavégzésekre is köteleztek, amit a mi sanyargatásunkra kiképzett ügyeletesek előszeretettel hajtottak velünk végre. Az egyik ilyen alkalom volt, amikor az ÁNH legénységét felsorakoztatták a központi ügyeleten abból a célból, hogy takarítsanak velünk az átadásra váró VI. épületben. A munkavégzést irányító ügyeletes megdöbbenésére mi nem indultunk el a többi munkatársunkkal. Megtagadtuk ezt a munkát, mondván, hogy lelkiismereti okokból nem vagyunk hajlandók építeni börtönt. Amíg az épület nem üzemel, mi semmilyen munkát nem végzünk benne. Hivatták a parancsnokot. A helyettese jelent meg, s mivel látta kitartó makacsságunkat, az ebédlőhöz vezető utat söpörtette fel velünk. A Jehova tanú kollégáink rosszallásuknak adtak hangot, hogy mi bajunk van a börtönépítéssel, amikor ők örömmel

végezték, kialakítva olyan helyeket, ahova majd hittestvéreik elrejtetik tiltott irodalmaikat. Valamelyik ügyeletes vamzer hívhatta fel Kobra és kollégái figyelmét könyvtárbeli tartózkodásainkra. Ugyanis utánaéztek, hogy milyen könyveket is olvasunk a könyvtár állományából. Rendes volt a könyvtáros, mert kiszivárogtatta, hogy az általunk olvasott írók könyveit begyűjtik és elzárják. Gyorsan összeszedtük - amit sikerült - a számunkra fontos művekből. A vaskos könyvek elrejtéséhez egyetlen megfelelő hely kínálkozott, a hosszú folyosón levő kultúrterem szellőző csövének teteje. A könyvek elrejtésének végrehajtásához összehangolt tevékenységre volt szükségünk. Kiosztottuk a feladatokat magunknak, és ugrásra készen vártuk, hogy csak mi maradjunk a teremben. Miután kimentek rabtársaink, munkához láttunk. Egyikünk megfogta a kilincset, hogy ne tudjanak benyitni. Villámgyorsan a szellőzőcső alá került valamelyikünk. Az asztal tetejére feltett székre tornász ügyességgel felállt, és a feldobott könyveket elrakta, hogy a terem egyetlen pontjáról sem lehetett látni. Majd másodpercek alatt minden visszakerült megszokott helyére és folytattuk az akció előtti tevékenységeinket.

Ha valakinek szüksége volt valamelyik elrejtett könyvre, szólt és hasonló módon előszedtük a kért kötetet.

Kénytelenek voltunk kemény küzdelmet vívni az elítélt smaszerekkel. Kobrától való félelmükben néhányan az általánostól keményebben bántak velünk.

Izgalmas számháborúba keveredtünk. Sajnos kevés "fa" akadt, amely mögé bújhattunk. A kultúrtermekben, a könyvtárban, az udvaron és egymás celláiban hamar ránk találtak, és elvittek intézeti fenntartási munkavégzésre, mivel a társadalmi munkára való felszólításaiknak nem tettünk eleget. Az adott hónap utolsó negyedében "lazán" megtagadhattuk a társadalmi munkára történő kivonulást a "teljesítettük a kötelező harminc órát!" - felkiáltással. A nevelő írnok feladatát képezte volna az elítéltállomány társadalmi munkavégzésének idejét számon tartani. Ez lehetetlen feladat volt. Ezt igyekeztünk kihasználni. A "gyenge karakterű" ügyeletesek esetében sikerrel jártunk, de a keményekkel szemben hatástalan védekezés volt. A takarítást végre kellett hajtatnia. Ha nem társadalmi munkaként, akkor intézeti fenntartási tevékenységként. Így a "zsványok" zárkáiban voltunk kénytelenek elbújni a kötelező takarítások elől.

A reggeli munkára való kivonulásunk előtti félórányi nyugalomban", melyet a nyüzsgő zárkában megtalált mozgolódásmentes szigeten", az ablak melletti asztalnál, egy stokin ülve Villon verseit olvastam.

A hétfői napokon délután kettő és négy óra között csendes pihenő volt. Ilyenkor elnémult a zajláda is. A táborban visszafogott nyugalom lett úrrá. Nagyon sokan szundikálásra adták fejüket, néhányan csendes elfoglaltságot találtak maguknak (leveleket írtak, rajzolgattak, olvastak, játszottak). Ha az időjárás engedte, ilyenkor az udvaron beszélgettünk. Amikor az épületeken belül kényszerültünk tartózkodni, többnyire egyéni tevékenységeinkkel töltöttük el a csendes pihenő idejét. Néha ilyenkor vívtunk sakkjátszmákat Józsival.

Amikor egy nap leforgása alatt többünknek kellett áttanulmányoznia a heti irodalmat, beosztottuk az írás útvonalát. Amikor zárkazaráskor került hozzám az anyag - azzal, hogy reggel tovább kell adnom -, az éjszakai lehetőséget kellett igénybe venni. Csak a mellékhelyiségben volt mód a világítás használatára. A Tanú zárkatársak mindig ilyenkor olvasták tanulmányaikat, vagyis sorba kellett állnom. Igyekeztem ébren tartani magam, amíg alkalmas időpont nem kínálkozott az olvasásra.

Negyven éve, április negyedikén "szabadult fel az ország" és ilyen kerek évfordulós, nagy állami ünnepeken került sor már néhányszor amnesztiára. Hát felerősödött a csodára várás,

amit a smaszerek még mesterségesen tápláltak is.

Ahogy közeledett az a bizonyos nap, ellepte a tábort az amo-láz (amnesztia). "Szavahihető smaszertől halottam", "az egyik elítélt rokona a minisztériumból tudatta" stb. terjedtek ilyesféle információk. Komolyan elgondolkodtunk mi is, mivel eddigi ittlétünk alatt nem volt ilyen nagy feszültség a levegőben. Megegyeztünk, hogy jobb, ha nem számítunk rá, inkább kellemesen, mint kellemetlenül csalódjunk. Már húsz hónapja nem láttam a kinti világot, nagyon vágytam egy kis szabadságra. Elbizonytalanodtam, szerettem volna hinni a csodában, hogy már akár holnap lehullhat kezeimről a bilincs. Az ünnepnap délutánján bezárták minden cella ajtaját, többször is megszámoztak bennünket, és fegyörök lepték el a börtön területét. Egyre feszültebb lett a légkör. Idegesen mászkáltak néhányan a zárkában. Olyan voltam én is, mint az a kisgyerek, aki nagyon várja a Karácsony estét. A nagy drámai pillanatban, amikor megszólalt a várva várt hangszóró, a csoda elmaradt. Csupán néhány balesetes, öreg, és gyógyíthatatlan beteg elítélt foglalhatta imába a kormány nevét. Hatalmas csalódás telepedett a táborra. Nevettünk magunkon és jópofa viccelődéssel próbáltuk oldani a feszültséget a zárkánkban. Néhány nap alatt visszazökkent az élet a régi kerékvágásba, és ment minden tovább, mint eddig.

A következő országos behívás után két újabb testvérrel bővült közösségünk. Géza a tizenkettedik láncszem, akit az ÁNH-ba osztottak be munkavégzésre. És Petya testvérünk a tizenharmadik láncszeme a BKV-nak. És jöttek a tiltakozó levelek Nyugat-Európa számos országából. és a harapós Kobra elbukott. Valószínű, hogy magának Varázslónak (V. pszichológus) volt az ötlete, hogy ő legyen a nevelőnk. Kobra stratégiája, a megfélemlítés csak olaj volt a tűzre. A Varázsló stratégia a lecsillapítás volt. Hetente hívatott az irodájába, hogy nevelői teendőit velünk szemben ellássa. Kibontatlanul adta át szeretteink leveleit, előttünk zárta le azokat, amiket mi írtunk, s megígérte, hogy sorba hazamehetünk egy-egy hétre. Ígéretét betartva először Lici, majd Jani is magába szívhatott egy kis szabad levegőt. Az eddigi gyakorlattól eltekintve Petya börtönfokozatot kapott. A börtönrészleg egy külön világ volt és mi nem láthattunk bele. Így csak a heti nevelői találkozókon lehettünk együtt új testvérünkkel. Nevelői írnokeként tevékenykedett. Mint gyógypedagógus hamar átlátta az ott folyó, szakmailag is elfogadhatatlan munkát. Megismerhettük testvérünkötől Varázsló "filozófiáját", miszerint szerinte "elviselhetővé kell tenni a börtönt az elítélt számára, hogy a börtön is elviselje az elítéltet".

Kéthavonta, amikor a börtönösöknek volt beszélőjük, a fogházban tisztasági szemlét tartottak. Ilyenkor minden elítélt a saját zárkájában takarított órákon keresztül, így nem kellett odafigyelni ránk, vagyis a smaszerek állomány nyugodtan figyelhetett a beszélőre. Úgy tizenegyre már fénylett minden zárka, de a szemlét végző tisztségviselők megvárakoztatták a jó népet. Legalább harmadszor szólítottak fel a szemlére való felkészülésre, de semmi mozgás sem történt. A régebbi rabok tudták, hogy csak időhúzás az egész. Ebédosztásig nyugalomnak kellett lennie a táborban. Így a zárkafelelős szúrós tekintete ellenére ágyamnak támaszkodva könyvem olvasásába kezdtem. Mindenki tudta, hogy "pofára" megy a szemlézés. Amelyik zárkával ki akartak tolni, ott úgyis találtak valamilyen kifogásolható dolgot. A televízió nélküli cellák lakói, ha kellően megvették a szintest, akkor kapnak készüléket, s ahonnan elvették, azok pedig találnak maguk között egy bűnbakot, akin kidühöngthették magukat. ("A hülye Zoli koszos bakancsa miatt vették el a tévét!")

Feszültségoldásként ilyenkor a délutáni mozi vetítőjébe valamilyen jobb filmet fűznek be. Mondjuk a nagy pofonosztó, Piedone valamely kalandját. Örömmel nyugtáztuk mindig ezt a tényt, mivel így legalább két órára garantált volt a közösségi találkozási lehetőségünk, valamelyikünk "üressé" vált zárkájában.

Közben Józsival nagyon jól összebarátkoztunk. Rengeteget mesélt közösségéről, s észrevette rajtam, hogy mennyire vágyom ilyen testvérbaráti közösségre, korombeli fiúk és lányok társaságára. Szinte olyanok lettünk, mint az ikertestvérek. Boldogok voltunk egymás

szeretetében. Nyitott könyv lettünk egymás számára, s mivel annyira hasonló erők mozogtak bennünk, fél szavakból is értettük egymást. A sok mély baráti beszélgetés mellett együtt sakkoztunk (bevallom, jobban irányította a figurákat nálam), és mindketten megpróbáltuk verssorokban is rögzíteni szabadon szárnyaló gondolatainkat. Biztos voltam benne (talán ő is bennem), hogy bármikor, bármiben számíthatok rá. Megírhatta érzéseimet, gondjaimat közösségének, mivel kaptam egy igen kedves és tartalmas levelet egyik közösségi testvérétől, K. Gabriellától. Megírta a leányzó, hogy várnak maguk közé a közösségükbe szabadulásom után. Csodálatos érzés volt olvasni e sorokat, hogy néhány, még ismeretlen testvér baráti szeretetkapcsolatába kerülhetek. Örömmel válaszoltam igent az egymás jobb megismerését elősegítő levelezésre.

Délután háromra beszéltek meg a BKV találkozót a sportpálya szélén, a már megszokott helyen. Korábban elindultam, mivel szerettem volna gondolataimat összeszedni, még egyszer ráhangolódni az olvasott írás gondolatmenetére. A kerítés közelében sétálgattam a messzi távolba tekintve. Szemeim kerestek valamit a távolban megbújó tájban. A Velencei-hegység dombvonulatán pihentek meg szemeim. Előjöttek bennem erdélyi utazásaim emlékképei, a Békás szoros, a Gyilkos-tó körüli hegyvidék és az íncsiklandozó kolbász története.

"Letáboroztunk a tó szélén. Amíg Gyurival nekiláttunk a sátrak felferéséhez, a lányok elmentek megnézni a vásáros standok portékáit. Vacsorához készülődvén elővettem a hátizsákomból a megmaradt utolsó szál kolbászt, és az orromhoz emelve hagytam, hogy csiklandozzanak a kellemes illatok, előre élvezve a finom ízt majd a számban. Izgatottan tértek vissza a lányok, kérdezve, hogy milyen kajánk van, mert van ott egy kisfiú, aki ma még nem evett semmit. Összeszedtek néhány konzervet és már szaladtak volna, amikor Zsuzsa kezébe nyomtam a szál kolbászt. Boldog mosollyal és egy nagy korondi kancsóval érkeztek vissza a lányok. A kissrác bátyja adta ajándékba a dísz tárgyat, miután látta a kolbászt majszoló kisöccse önfeledt örömét..."

A visszaemlékezés örömeivel fogadtam, mint egy házigazda, a találkozóra érkező testvéreimet. Az együttlétek az egymásra figyelésről, az egymás gondjainak átérzéséről, segítségnyújtásokról is szóltak az együtt gondolkodáson felül. Ténylegesen mindenünket megosztottuk egymással: gondjainkat, örömeinket, és a vacsorák örömeinek fokozására félretett finomságokat.

Elérkeztem a mérföldkőhöz, azaz kedvezménytárgyalásra kellett mennem. Ez az a pillanat, amely a "rendes" rabot élteti. Ezért hajt, ezért teljesít olykor erején felül, ezért nyel és hunyászkodik meg, ezért válik egyik-másik talpnyalóvá, és ezért vamzerkodnak oly sokan, hogy megkapják a kedvezményt, azaz elengedjék a kiszabott büntetésük egyharmadát. A kedvezménytárgyalást lefolytató bíró előtt ott van a nevelő véleménye, a bizonyítvány, a nevelési munka eredménye.

Csupán egy "igen"-t kell kimondania az elítéltnak arra a kérdésre, hogy megbánta-e tettét. Futószalagszerűen folynak ezek a tárgyalások. A bíró kérdésére természetesen "nem"-mel válaszoltam, megbuktatva a nevelési munkát. Nem ért meglepetésként a határozata, miszerint le kell töltenem a kiszabott ítéletemet.

Terveket készítettem a hátralevő időre, a tízhónapnyi "szabadidős" elfoglaltságomra. Az elolvasásra váró könyvek listáját nézegettem: Moldova, Sántha, Szentmihályi Szabó regényei vártak rám.

Amiről eddig csak álmodni mertem, beteljesedni látszott. Megírta Varázsló az eltávos papíromat és már csak a parancsnok aláírására kellett várni. Amikor végre kedd délután a civil ruhámban tértem vissza a körletbe, a szabaduló zárkába, csak akkor kezdtem elhithetni

magammal, hogy hazamehetek. Nehéz szavakba foglalni az érzést, amit ekkor éreztem. Abszolút csúcstartó voltam a huszonegy hónapos megszakítás nélküli ittlétemmel. A négy szabadulóval én sem tudtam igazán aludni. Néhányszor egy-egy rövid időre elszundikáltam, de az izgalom mindig hamar felébresztett.

Némi szorongással szálltam a vonatra Baracska állomáson. Igyekeztem ez izgalmas hajnalon az ismerős, de egy kicsit megváltozott utcán a szülői ház felé, remélve, hogy még otthon érem apámat. Meglepődött e korai csengőszó hallatán, és a "vendég" láttán is, de szemein észrevettem az öröm jeleit. Talán egy kicsit vidámabban kezdi majd ma a munkáját, gondoltam, miközben átöleltük egymást. Édesanyám könnyei hivatlanul is végig gördültek arcán, amikor meglátott. Itthon voltam végre, még ha nem is "véglegesen", de láthatóan örültek a váratlan meglepetésnek. Nem akartam az akkori elbúcsúzást felidézni, hanem csupán csak örülni ennek a lehetőségnek. Kerestem a változás jeleit édesanyámban, miközben beszélgettünk. Nem akartam faggatni őt semmiről sem. Vártam, ő mondja el, hogy most mit, hogyan érez velem és az "üggyel" kapcsolatban, ami nekem oly fontos megélő és megoldandó feladat volt.

Programot szerettem volna készíteni magamnak erre a néhány napra. Mágnesként mászkálni e szabad világban, magamhoz vonzani minden szépet és jót, hogy erőt adjanak nekem, és általam testvéreimnek a további börtönnapokra. A szabadon töltött napok alatt meglátogattam "keresztapámat" és kedves családját. Vége-hossza nem volt az információcserének. Jó volt hallani, hogy komoly munkálkodásokkal telnek az országot építő testvérbarátaink mindennapjai.

Érdekes volt újra látni a szinte már elfelejtett főváros színes forgatagát, lüktetését. Megálltam a járda közepén és hagytam, hogy lökdösve kerüljessenek az emberek. Bizonyára akadt olyan, akinek tényleg sietős volt az útja, de kedvem lett volna odakiáltani nekik, hogy álljanak meg egy pillanatra és vegyék észre egymást.

Örömmel üdvözöltem Gábort és Máriát saját otthonukban. Nem változott semmit kedves barátomon, ugyanaz a mindent sejtető mosoly jelent meg arcán, amit olyan jól ismertem. Eljött Imi is, és mi késő estig csak beszélünk, és meséltünk mindenről, amit akkor oly fontosnak gondoltunk. Közben Mária (miután intézkedett) átadta nekem a telefonkagylót, mert valaki beszélni kívánt velem.

Andrea volt a vonal másik végén, és a felől érdeklődött, hogy volna-e rá lehetőség, hogy személyesen is találkozzunk. Megbeszéltük, hogy másnap reggel a Moszkva téren összefuthatunk. "Aludni" Imihez mentem, aki a város másik felén lakott. Jőcskán az éjszakába nyúlóan beszélgettünk. Meghallgattam a megélt tapasztalatait a szabadulás utáni napok nehézségeiről, az új környezetbe való beilleszkedésének akadályairól és örömeiről.

A beállított óra csörgőjének hangját elnyomta a rádobott párna, így a megbeszélt találkozó időpontjában a buszmegálló felé igyekeztem testvérem noszogatója nyomán. Csupán egy órával értem oda később, de bosszantott a dolog, nem ismertem a pontatlanság érzését. Egyszer csak ott állt előttem a lány (szerencsére ő más időpontra emlékezett). Sétáltunk, beszélgettünk, ismerkedtünk. Jó volt látni azt a lányt, akinek levelei örömet szereztek azokon a nehezen elviselhető napokon. Érdekes volt hallani gondolatait, elképzeléseit az élet néhány fontosnak vélt dologról.

Miután elbúcsúztam Andreától, egy rövid sétára indultam a Petőfi-hídon. A korlátnak támaszkodva figyeltem a Duna hullámzó vizét, és a lassan közlekedő hajókat. Hallgattam a város nyüzsgő zaját és a csendes trágyszerűs jutott eszembe. Valahogy ez a zaj most jobban melengette lelkemet. Később a Boráros térre mentem, ahol Gabriellával volt találkozóm. Kértem Józsit még bent, hogy meséljen erről a lányról, mégis milyen? Sok szépet mondott róla és hozzátette, hogy biztosan láttam már valahol.

Megdöbbsentett és egy pillanatra megzavart a felismerés. Ott állt előttem az a lány, akit oly nagyon kerestem, akinek szomorú tekintete belevésődött szívembe évekkal azelőtt egy

közösségi találkozón. Az öröm és a félelem érzése viaskodott bennem. Örültem a "nagy találkozásnak", de féltem, hogy hamar el is illanhat. Sétálgattunk a Gellérthegyen és beszélgettünk. Szó volt Józsiról, a börtönről, az ÉVITÁ-ról (Józsi közösségének neve) és természetesen magunkról. Legyőztem a bennem levő gátlásokat és finoman megtudakoltam a választ a nagy kérdésre. Talán még ő is hallotta puffanását a kőnek, ami leesett akkor szívemről. Onnantól kezdve megváltozott a színe a faleveleknek, a felhőknek és mindennek körülöttünk. Sajnos kegyetlen nagy úr az idő. Lesújtott pallósával és búcsúzásra kényszerített. Vágytam rá, hogy láthassam még e pár napban, ami a szabadságból hátravolt. Megkérdezte, milyen programokat terveztem magamnak. Néhány testvérbaráti beszélgetés, és egy mozielőadás szerepelt terveim között. A Gandhi-filmet mindenféleképpen szerettem volna megnézni. Nagy boldogságomra felajánlotta, hogy szívesen megnézné velem a filmet, ha akarom. Nem hinném, hogy akadt aznap este boldogabb ember nálam Budapest utcáin. Azzal a bizonyos kellemes bizsergéssel a szívemben mentem haza. Ezután furcsa kettősség volt bennem. Egyrészt megállítottam volna az idő múlását, mivel élveztem a "szabadságot", másrészt siettettem volna a napok múlását, hogy minél hamarább találkozhatnék ezzel a kedves lánnyal. A Gandhi-film nagy élmény volt minden szempontból. Egyrészt olyan értékeket mutatott meg, amelyeknek igazán fontosnak kell lenniük a magunkfajtának. Másrészt kellemes volt a "társaság", akivel a film végén még megbeszéltük a látottakat. Nehezen tudtam elbúcsúzni Gabitól, fájt a felismerés, hogy csak egy eltávos rab vagyok. A hátralevő napokban találkoztam még néhány nagyszerű testvérbarátunkkal, meghallgatva életükről szóló beszámolójukat. A csütörtök este félbeszakadt beszélgetésünket lakásuk közelében levő parkban folytattuk Gáborral. Legalább a tizedik kört jártuk a kicsiny parkban, amikor feltűnt egy fiatalember zavart viselkedése. Rájöttünk, hogy feladata a megfigyelés lehet, csak nem tudtuk, melyikünkre van "ráállítva". Elindultunk feléje, hogy kérdőre vonjuk, de az illető elillant. Tudtam, hogy "figyelő" szemek kísérik jó néhány testvérünket. Valószínű, hogy minket is megfigyelés alatt tartottak bizonyos személyek. Az egyik nyári táboron "felfedte" magát Pisti. Testvérként ismertük meg és annak is gondoltuk. Sikertelen disszidálási kísérlete után alkalmazta a hatóság. Jelentéseket kellett tennie a bokros fiatalok tevékenységeiről. Az együttléteink alatt megismerte életünket, mely szimpatikussá vált számára. Rátalált Jézusra és a lelkiismerete nem engedte, hogy besúgó legyen, ezért, vállalva a következményeket, "leszerelt". (Néhány év múlva sikerült nyugatra szöknie.) Elmentem a vasárnap esti közösségi szentmisére. Gyusza tartott ott előadást a kartondobozok között való élés nagyszerűségéről. Természetesen be kellett számolnom a jelenlevőknek röviden a BKV-ról, s megköszöntem szeretetteljes odagondolásaikat, ami tényleg sok erőt adott nekünk. Jelen volt két adventista barát is, akiknek a börtönben levő hittestvéreikről adtam hírt. Aztán elköszöntem Gáboréktól, Andreától, akitől kaptam egy kis ajándékot. Egy kis oroszlán figurát, hogy legyek olyan bátor, mint az állatok királya. A vonaton még váltottunk néhány szót Gyuszával, erősítve egymást, hogy a lehetőségekhez képest igyekezzünk kihozni magunkból a maximumot feladataink megvalósításához. Az utolsó napomat a családomnak szenteltem. Sok mindenről beszélgettünk, és jó volt látni, hogy ha nem is oly sokat, de valamicskét elmozdult a mutató szüleimnél az elfogadás irányába. M. Laci testvérbarátom vitt el autójával Baracskára, s nem sokkal éjfél előtt felnyílt előttem a sorompó.

Másnap boldogan számoltam be testvéreimnek szabadságomon szerzett tapasztalataimról, élményeimről, s átadtam a szívből jövő jókívánságokat és üzeneteket. S aznap este én vendégeltem meg barátaimat mindenféle földi jóval, amit sikerült behoznom. Izgatottan várta Józsi barátom a híreket közösségéről, s miután azokat ismertettem vele, elmeséltem élményeimet Gabiról. - Igazad volt e lánnyal kapcsolatban! - mondtam. Egyrészt tényleg nagyszerű teremtés, másrészt tényleg találkoztam már vele. Nem is egyszer, sőt. vagyis igazából egyszer láttam ott, ahol oly szomorúan gitározott, s azóta oly sokszor itt bent, lelki

szemeim előtt. - Te belezúgtál! - jegyezte meg testvérem igen találóan a maga módján. Valami megváltozott bennem, s ezzel egy új életszakasz kezdődött számomra. Az eddig szürke ég ezután kék lett. Az eltávozás legszebb pillanatait sokszor felidéztem még magamban, izgatottan olvastam Gabi levelét. Igazán kedves volt, hogy visszaérkezésem éjszakáján írt. Gondolt rám, amikor kissé nehéz szívvel beléptem újra e nehéz világ "ajtáján". A következő napok folyamán sokat beszélgettem a fiúkkal. Hiszen a távollétem alatt is történtek események. Petya testvérünk a pszichológusok közötti harc áldozata lett, és fogdába zárták. Jelentéktelen problémákat felfújva játszották hatalmi játszmákat egymással, egymás ellen az elítéltek kárára azok, akik elvileg az elítéltekért dolgoztak.

Közben jó volt megismerni és felfedezni Gézát. Ő nő, és olyan szépen és határtalan boldogsággal beszélt Anikójáról. Ismerkedő beszélgetéseink alkalmával megállapítottuk, hogy nincs szebb dolog a világon az őszinte, tiszta szerelemnél. Már nem kellett vágyakoznom erre az érzésre, itt volt bennem. Gyengén és törekenyen, de itt volt és én erősíteni akartam. Jani barátom is észrevette a változásokat rajtam. Nem maradhatott titok az érzés, mely boldogította lelkemet. A munkából való beérkezésünk után már én is siettem az ágyamhoz, keresve Gabi leveleit. Boldogan olvastam sorait, hisz minden érdekelt, ami vele, körülötte és benne történt.

Közben Petyát elszállították a Gyűjtőbe, hogy ott töltsen le szabadságvesztésének idejét. Géza is CSG (A fehérvári közösség neve - Csibészek és Gazfickók)-tagként érkezett, Tanci és Jani közösségi testvéreként. E fehérvári fiatalok nagyszerű közösség voltak, mivel Gyuszával együtt négyen jöttek a CSG-ből a BKV-ba.

A könyvvásáron vásárolt könyvek olvasásával töltöttem az estém nagy részét. Minden könyvvásár alkalmával több jónak ígérkező könyvet megvásároltam. Szerettem volna hazaküldeni a könyveket, persze kiolvasottan.

A munkáltatónk, mivel valóban meg volt elégedve a munkánkkal, minden hónapban felterjesztett jutalmazásra. A nevelőirnok kérdésére, hogy milyen jutalmat szeretnék, a soroson kívüli jutalombeszélőt kértem. Mivel enyhébbé vált a kapcsolattartóinkra vonatkozó szigor, a következő beszélőkre testvérbarátaimat is elhívhattam. M. Lacit és Pannit, a következő alkalommal V. Lacit és Ottlíát. Jó volt elbeszélgetni velük, megtudni, hogy hogyan alakul barátaink élete. Amíg a kinti testvéreinknél mozgalmasan telt a nyár, mindenféle jó programokkal, melyek hasznosak voltak a léleknek és testnek, addig itt bent lelassult az idő.

Vágytam nagyon látni Gabriellát, s mivel jelezte, hogy szívesen meglátogatna, hát elhívtam. A már megszokottnál is nagyobb izgalommal vártam a beszélőt. Amilyen örömteli volt a találkozás élménye, olyan szívszorító a búcsúzása. Rövid ez a két óra, ami rendelkezésre áll. Annyi minden mondanivalója volna az embernek! Szeretné úgy közölni a másikkal, hogy az igazán megértse ezt a világot, ami itt bent van. Adni szerettem volna magamból, hogy elvigyen magával valamit belőlem. Őnem tudta, de itt volt velem, bennem élt és a puszta létevel is segített elviselhetővé tenni a nehezen múló napokat. Ragyogott az asztal másik oldalán ülve. Szépsége, könnyed vidámsága, és sugárzó szeretete jelentette a fényt, amit elhoztam tőle a beszélőről ebbe a sötét világba. Szerettem volna kialakult érzéseimről beszélni vele, de a beszélő adta lehetőséget nem éreztem alkalmasnak.

Adventista barátaink, akikkel nagyon jó baráti kapcsolatot hoztunk létre, talán, mert ők is kevesen voltak és nagyon összetartottak, nehézségek elé néztek. Ők vegetáriánusok voltak. Szinte semmit sem ehettek abból, amit itt adtak. A csomagjaikban beérkező mennyiség nem tarthatott ki egész hónapra. A parancsnokság engedélyezte, hogy amennyiben ötnél többen vannak, főzhetnek a konyhán maguknak. A létszám fenntartása érdekében, és testvérünk hatalmas szeretetéből fakadóan Géza is vegetáriánus lett. Csendes, de nagyon összetartó közösség voltak. Identitásukat megtartva, a külső formák betartásával igyekeztek megélni a börtönben levésüket.

Hajnali öt van, az augusztusi napfelkelte a kultúrterem rácsos ablakából is csodálatos. Józsi szerint olyan misztikus, mint a templomban az oltáron égő gyertyák fényjátéka. Csupán néhány nyugodt percünk van, de kiváló alkalom az előttünk álló napra való erőgyűjtéshez (az imához, rövid elmélkedéshez). Igyekszünk megfogni ezeket a pillanatokot, mert ezek a mieink. Senki, de senki sem veheti el tőlünk, mert nem adjuk oda másnak, csak az Istennek.

Egy idősebb elítélt kívánt megismerkedni velem az egyik délután. Bemutatkozása után kiderült, hogy nagy futballrajongó (fia válogatott labdarúgó játékos), és miután megtudta, hogy a sportújságban olvasott játékosok az én öcsém, beszélgetésbe elegyedtünk. Hétről hétre felkeresett a későbbiekben és hozta a friss információkat öcsköseim sportteljesítményeiről. Időnként kéregetett tőlem egy kis élelmet, amit valószínűleg elcserélt cigarettára. Mindig nagyon várta a csomagot fiától, ami persze sosem érkezett meg. Szabadulása előtt felkeresett és megköszönte kedvességemet, segítőkészségemet és megígérte, hogy szabadulása után, ha lesz pénze, mindent visszafizet az öcsémnek keresztül. Biztos voltam benne, hogy nem valósítja meg ígéretét, de mégis jól esett ez a gesztusa. A stúdiós (balesetes elítélt) civilben ismert színész-komédiás, érdekes figura volt. Hamar átlátott a szitán. Megpróbált - és sikerült is - a lehetőségeihez képest ügyesen manővereznie. Jól lakatta a kecskét, és a káposzta sem fogyott el. A távolságot minden irányban megtartva, saját céljait előtérbe helyezve végezte munkáját. Jóindulatának köszönhetően többször meglátogattuk a munkahelyét, ahol alkalmunk nyílt hanglemezeket hallgatni. Egy-egy félórára élvezettel hallgathattuk kedvenceink meglevő albumait.

Az ötös épület felső szintjének egyik zárkájában - ahol nagyszámú roma elítélt lakott - többen megerőszkoltak egy fiatal srácot. Megdöbbenve hallottam az esetről. Homoszexuálisokról tudtam, a sertéstelepen történt fajtalankodásokról is értesültem rabtársaimtól és valahogy a börtönélet velejárójának tekintettem.

Az erőszak mindennapos vendég volt a fogházban, de ez a csoportosan elkövetett aljasság felkavart, idegesítővé vált számomra a tehetetlenség, az általános közömbösség ez ügyvel kapcsolatban.

A munkahelyen a számítógépeken időnként karbantartási munkákat végeztek, s az így szabadabbá vált félórákat beszélgetéssel töltöttük. Az új Tanúk nagy érdeklődéssel fordultak felénk. Hamar hitvitákká alakultak a beszélgetések. Egy ilyen esetről örömmel hallgattam Tanci testvérem érvelését kedvenc csuhás szentem védelmében. Hamar gúnyolódásba kezdtek a Tanúk, főleg a katolikus egyház hittételei, hittanai ellen. Jól megtanulták a leckét. Érdekelte volna, hogy milyen könyvből tanultak, hogy ilyen egységesen, gondolkodás nélkül leszóltak évszázados, évezredes hagyományokat, történéseket.

A hétvégi közös beszélgetéseink alkalmával jó volt hallani testvéreink kiállásait a munkahelyi konfliktusaikban. Licinek a Köfém gyárban, Janinak a tehenészetnél, Józsinak a felszer raktárban.

Csillagnézés

*"Mi szépnek volt látható
a holtaknak házában,
az Te voltál énnékem
szerelemnek lázában."*

(Részlet a Legfényesebb csillag című versből)

Újra öröm a durva hajnali ébredés, pedig egyre többször teszek csodálatos utazásokat a szabadság birodalmában nyugodt, édes álmaim alatt. Könnyebb elindulnom a nehéz valóságban, mert van kire, mire gondolnom az ébredés pillanatában. Tudattalanul öltöm magamra rabruhámat létszámmellenőrzésre állva sorban. Tudatom erre a rövid időre elsuhan egy kicsit álmatlanságot őrizni - talán egy kedves álmatlanságot, egy igazán kedves lányhoz.

A következő bevonultatást követően megérkezett Gyuri testvérünk, a tizennegyedik láncszem. Fontos volt mindig számunkra, hogy újonnan érkezett testvérünknek minél hamarabb eljuttassunk egy szentostyát. Sikerült megfűzni Palit, a még el nem vadított ügyeletest, hogy kinyissa a befogadó zárka ajtaját.

Amíg köszöntöttük testvérünket és barátaim takarásában voltam, sikerült átadnom Gyurinak a szentséget. Sajnos ő is börtön fokozatú büntetést kapott. De mivel a börtönkörlet tele volt, így a fogházban szállásolták el. Örültünk új testvérünknek, s igyekeztünk megismertetni vele e különös világ napos és árnyékos oldalait.

Az egyik nap azzal fogadtak zárkatársaim, hogy egy idősebb cigányember keres égen-földön. Valamilyen szemüveges írnotkut, akinek még itt kell lennie és nem Jehovista, de katszolgos. Dezső próbált megtalálni. Gazdasági szállító munkás volt, még régen Imi cellatársaként ismertem. Kevés ember volt, aki kiérdemelte a rendes jelzöt, de Dezső ilyen volt. Örültem a találkozásnak. Még Imitől tudtam, hogy annak idején testvére helyett ült, mivel neki nem, míg testvérenek igen nagy létszámú családja volt. Most saját bűneiért vezekelt.

Sajnos Gyurit áthelyezték a börtönkörletbe. Alig néhányszor sikerült beszélgetnem új testvérünkkel. Nyugodt fiú volt, tiszta tekintetéből kedvesség áradt felém.

Varázsló sikeresnek tekintette tevékenységét velünk szemben, s mivel nem látott problémát a továbbiakra nézve, megszabadult tőlünk. Így mindegyikünk a lakószintjéhez tartozó nevelő "szárnyai alá" került.

Tanci testvérem kissé fájdalmas arccal tért vissza a fogorvosnál tett látogatása után. Fogfájás esetén a "mezítlábas rabok" számára csak a fájós fog kihúzása volt az egyetlen gyógymód. Megszabadították testvérünket a lyukasnak hit fogától, ami történetesen egészséges volt. A tévedés korrigálására a fájdalmat okozó fog is a szemetes kosárba került.

Megjelent T. hadnagy, érdekes és különc színpaltja a sötét smasszer állománynak. Az V. épület felső szinti elíteltállományának lett a nevelőtisztje. Néhány hetes tevékenykedése után meghirdetett egy klubfoglalkozást. Elvitt minket a kíváncsiság.

Az első alkalommal még néhány Jehova tanúja és balesetes elítelt is eljött. A nevelő vitaelőadást tartott az irodalomról. A későbbi klubfoglalkozásokon már csak mi vettünk részt. A vitaelőadásnak indult témamegbeszélés a művészetekről való eszmecserevé alakult. Valójában kíváncsisága felénk irányult.

Kölcsönösen jó benyomásokat szereztünk egymásról. Közvetlen magatartása oldotta a feszültséget a falon, mely a fegyőrök és az elítéltek között húzódott. Mivel ő egyenruhát viselt, az a bizonyos "három lépésnyi" távolság megvolt köztünk.

A hetek múltával igénnyé erősödött bennünk a rendszeres "klubfoglalkozás", mely a későbbiekben már csak a nevében maradt az. Őszinte ismerkedési beszélgetésekké váltak az együtt töltött órák. Meglátta, mert meg akarta látni az embert a rabruha mögött. Szellemi síkon leomlott a fal köztünk. A vanzerek felfigyeltek ránk, ezért óvatosan folytattuk a későbbi "foglalkozásokat". Értékes élményeket nyújtott hétről hétre számomra ennek az okos és érdekes ember a gondolkodásmódja, magatartása.

A nyár folyamán Józsi is hazamehetett egy hétre. Nagy érdeklődéssel vártam beszámolóját élményeiről. Miután ismertette közösségünk számára az eltávozt tapasztalt élményeit, félrehívott. - Van egy baj! Belezúgtam Gabiba! - mondta. Mint akit nyakon öntenek egy kancsó hideg vízzel, úgy éreztem magam. Barátom csak mesélt, mondta élményeit e kedves lánnyal töltött találkozásának eseményeiről, miközben a féltékenység keserű érzése kerítette

hatalmába szomorúvá vált lelkemet. Fájt magatartása, de nem tudtam haragudni igaz barátomra.

Megértettem, ami a kialakult érzéseit illeti. Igaz, belém nyilallt a felismerés, hogy fordított esetben én nem tudtam volna ezt megtenni. A következő napokban, hetekben sokat és mélyen beszélgettem testvéremmel ezekről a dolgokról. Nem akartam rivalizálni, s nem tudtam eldönteni, hogy melyik érzésemet nyomjam el a másik miatt, a barátságát, vagy a szerelemét. Féltettem e törékeny kapcsolatot, s mivel Józsi lépett, nekem is lépéseket kellett tennem Gabi felé. Izgatottan vártam reagálását. Ő nem gondolt úgy ránk, ahogy mi órá. Más a kerítésen inneni világ érzelmi mértékegysége. Amit mi mázsának gondolunk, az odakint grammokban volt mérhető. Haladtam tovább a megkezdett ismerkedésünk ösvényén, a kialakult mély érzéseimmel.

Az idő nem állt meg magánéletű problémáim miatt. Dolgoztam, tanultam, akkor éppen pszichológiai könyveket tanulmányozgattam, és Heinrich Böll novelláit olvastam. Igyekeztem lekötni magam, és igyekeztek közkedvelt ügyeleteink is lekötni minket mindenféle takarítási tevékenységekkel. Az egyik ilyen "jóember" - aki egy vállalati kiránduláson borult buszával szakadékba, s okozta több ember halálát - irányította munkánkat. A probléma az volt, hogy nem találta meg a megfelelő hozzáállást. Bizonyára megvolt az oka magatartásának. Reménytelenül küzdött az ártatlanságáért, a busz műszaki állapotát hibáztatta a történetéért. Akármi más oka is lehetett viselkedésének, mindenesetre nehezen viseltük szívatásait. Embertelen hangnemben kiabált velünk, amikor valaki odaszólt neki, maradjál, te "tömeggyilkos", ezek után észbekapott, és sértődötten visszafogta magát.

Szellemi szigetté váltak a klubfoglalkozások. Nagyszerű közös élmények mellett közös egyéni élmények keveredtek. Ugyanis például amikor komolyzenei lemezeket hallgattunk, például Vivaldi Négy évszak albumát, együtt ültünk a teremben, de mindenki a saját belső világában utazgatott a kellemes dallamok hallatán.

Úgy hozta a sors, hogy Dezső is a kilences cellába került. A Tanú zárkatársaim tartottak a cigányembertől, és megdöbbenve látták örömet eme személy közelsége kapcsán. "Rend" lett a zárkában, mivel annak idején is ez a jóember tartotta kezében a "gyeplőt" kollégáival szemben, a megszokott életvitelt folytatta.

Olyan kivételezett helyzetbe kerültem szemébe, mint annak idején Imre testvérünk. Igazán szeretett ez az ember, de nem érdekből, vagy alárendeltség érzetből. Sokszor, amikor az éjszakám nagy részét más számomra fontos dologgal töltöttem, és nehézkessé vált a reggeli felkelés, akkor hagyott aludni. Vagyis vigyázott rám. Letakart pokrócával úgy, hogy a belépő smasszer sem vett észre. Ő mint takarító nem ment reggelizni, de hozatott nekünk mindig kenyeret, s amikor "időben" felébresztett, szinte megterített asztal várt. Persze megvendégeltem a hazai készletemből és örömmel étkeztem ezzel az emberrel.

Józsi a felszer. raktárban dolgozott. A raktári polcok keszokuszaságában talált olyan helyeket, ahol elrejtette anyagainkat. Így ő lett a "postásunk", vállalva ezt a lebukás veszélyét rejtő tevékenységet.

Az egyik Jehova tanú munkatársunkat és unokatestvérét nem katonai szolgálat megtagadásának büntette miatt ítélte el a bíróság, hanem a szolgálat elől külföldre távozás büntetéért. Ezek a fiúk a bécsi lágerben éldegéltek és várták sorsuk alakulását, amikor egyikük édesapja kiment utánuk és hazaráncigálta őket.

Érdekes élményeikről tartottak beszámolókat számunkra. A láger életéről, a sok különböző nemzetiségű, országukat a jobb élet reményében elhagyó emberekről, teljes családokról. Lepusztult épületben - melyet maguk a lágerlakók tettek olyanná - éltek együtt arabok, afrikai négerek, délszlávok és más nációk szökevényei.

A két srác unatkozva várt okmányaira. Néha sétáltak a városban, de dolgozni nem mentek el, mint oly sokan a lágerlakók közül. Hitük miatti üldözöttségükre hivatkozva jó eséllyel várták valamely ország befogadási készségét. Abizonytalan várakozás keltette feszültségekkel teli

légkörben könnyen alakultak ki konfliktushelyzetek. Késeléses, brutális verekedések, hölgyek elleni erőszakok, lopások közepette éltek. A gyülekezeten esett csorba kiküszöbölése érdekében "lökdöste" őket szülői és felekezeti tisztségviselői mivoltában az apa egészen a börtön kapujáig.

Tanci az idősebb zárkatársaktól megtanulta az üvegfonás rejtélyeit. A "kábelosoktól", azaz a Kábelüzemben dolgozóktól lehetett beszerezni a színes műanyag drótokat, melyeket ügyes technikával a smaszerektől beszerezhető szeszes üvegekre fonták. Komoly értékkel bírtak ezek az alkotások a feketepiacon.

Voltak, akik vásároltak emléktárgyként, így igazi üzemággá vált néhány kitartó, szorgos kezű elítéltnél. Testvérem megajándékozott egy ilyen üveggel, melyre díszítő minták helyet az "ikthüs" görög szót írta, mely jelentése: hal, mely az őskeresztények jelképeként vált közismertté.

A szeptemberi beszélőre Gabriellát hívtam. Vártam nagyon a személyes találkozás lehetőségét újra. Az ÁNH munkáltatónője szerette maga körül a virágokat és mindig friss virágokkal díszítette a géptermet. Megkérdeztem, tudna-e hozni pénteken egy csokorral, mert ha igen, nagyon szépen megköszönném. Sejtette, hogy mi a szándékom a virágokkal, mivel egy hatalmas csokorral hozott. A körletre vonulásunkkor Géza és Z. Laci munkatársam kezében is került egy-egy csokorral. Balszerencsénkre belefutottunk a parancsnokhelyettesbe. Kiemeltetett hármunkat a sorból. Kérdőre vont, hogy honnan loptuk ezeket a virágokat. Látva társaim megszeppenését magamra vállaltam a probléma megoldását.

- A géptermet díszítő virágokat kértem el a munkáltatótól, hogy ezzel kedveskedjem beszélőn a hozzátartozómnak - válaszoltam.

- Ez szabályellenes és ezzel fegyelmi sértést követtek el, amiért kiállítom maguknak a fegyelmi lapot - mondta felelősségre vonási hangnemben. Vállvonogatásom mellett megjegyeztem:

- Csupán a testemet tudják bezárni, a lelkemet nem.

- Vasárnap nem lesz beszélője! - kiáltotta felém.

- Amennyiben hiába jönne el a látogatóm, az esetben kártalanítsák az ideutazási költségeit - válaszoltam hanyagul. Sikerült kellően felidegesítenem a századost, talán ennek is volt köszönhető, hogy a virágok nálunk maradhattak, nagy örömünkre. (A szituációhoz kívánczik, hogy a kollégánk annyira megijedt a parancsnokhelyettestől, hogy a fegyelmi lap kitöltésénél nem tudta megmondani a saját nevét.) Boldogan adtam át a kedves lánynak az ily nehézség árán megszerzett ajándékot. (A fegyelmi tárgyalásról a parancsnok elzavart, mondván, ilyen hülyeséggel nem foglalkozik.) Nagyszerű volt a személyes találkozás, hisz olyan varázsa van ennek a lánynak, amivel nem lehet elégszer betelnie az embernek. Órákig néztem volna, olyan szép volt, és olyan szépen mesélt mindenkiről és mindenről, ami akkoriban történt vele és körülötte. Fájó volt tudomásul venni, hogy hamar elszaladt a rendelkezésre álló idő. Motozásunk utáni sorban állásunkkor láthattuk még a látogatóinkat. Látszott az együtt érző szomorúság rajta, ahogy ott ült a virágtartó csiszolt kövén. Az esti vacsoránál volt bőven "játék", az édes szájúak nagy örömére. Még az volt a szerencse, hogy megengedték, hogy bevihessük a beszélő maradékait, mivel én alig tudtam enni. Zavart a szituáció, nem akartam, hogy arról szóljon a találkozás, hogy a kellemes ízek hiányának féktelen pótlása vegye el a figyelmemet. Ennek megvalósítását a közös vacsorára hagytam. A zárka állománya is átalakult. Többségbe kerültek a Jehova tanúi és ennek megfelelően olyan Tanús cella lett. A zárkaparancsnoki teendőket is egy Tanú látta el, abból az igazi "kockafejű" szabályember félemből. Az ő feladata volt a zárka és a folyosó takarítására kinevezni az elítélttársait. Persze ezt szabályos körforgásban kellett volna végezni, de

valahogy a testvéreire ritkábban került sor. Számításaim szerint hetekkel később került volna rám a sor, s mégis engem jelölt ki a folyosó takarítására. Megkértem, hogy számoljon utána, mert szerintem nem én következem. Erre ő nem volt hajlandó. Megmakacsoltuk magunkat. A lényeg az, hogy nem lett feltakarítva a folyosó. Bevamzerolt a smasszernál, aki kérdés nélkül felszólított a munkavégzésre, ráadásul egyedül, pedig ezt a munkát két ember szokta elvégezni. Egy mázsás betontömböt kell a pokrócon két vasrúd segítségével föl-le húzogatni a hosszú folyosón. Elkezdtem a feladat végrehajtását, nem törődve a gúnyolódó báméskodókkal. Feszült karokkal húztam, amikor hirtelen az addig nehéz betontömb könnyedén csúszott a kövön. Felnéztem, és Józsi testvérem mosolygós arcát pillantottam meg magam mellett. Jól elbeszélgettünk munkavégzés közben.

Örömmel készítettem elő az étkezési sarkot a hétvégi vacsoránkhöz. Elég volt csak Dezsővel közölnöm, hogy meghívtam testvéreimet ma estére. Barátként tisztelte a fiúkat és személyes jelenlétével "biztosította" a teret étkezésünk időtartamára.

Józsi a szomszéd zárkából mindig korábban átjött segíteni a terítésben. Közösen elkészítettünk két csajkányi teát. Mindenki elhozta a kapott kenyéradagját és valamit a "közösbe" szánt ételéből. Testvéreimnek köszönhetően kellő mennyiségű humorral fűszerezve fogyasztottuk el ilyenkor vacsoránkat.

Napok választották el két nagyszerű testvérünket a szabadulástól. Ők "rövididősek" voltak, mivel tizennégy hónapig élvezhették ezt a "nagyszerű életet". Szevi, a mindig adni kész bátyusunk, és Tanci a fiatalos lendületével, sokszor szereztek nagy örömet mindannyiunknak, fontos szerepeket töltek az erős BKV láncnak. Sok sikert kívántunk nekik a szabad élet örömeihez, mely számunkra még szinte elérhetetlen távolságúnak tűnt.

Reménykedtem, hogy talán novemberben eltávra mehetek, de sajnos ez csak remény maradt. Időnként behívatott magához a Tanár úr, csupán azért, ahogy ő mondta, hogy egy "értelmes" emberrel is elbeszélgessen. Lefárasztották az egyszerű lelkek ügyes-bajos nyafogásai, a talpnyalók vamzerkodásai, a számára is értelmetlen munkája. Szemmel láthatóan hiányzott neki az irodalom. Ilyenkor ugyanis jókat beszélgettünk József Attiláról vagy Adyról.

A sok-sok értékes beszélgetéseinkkel igyekeztünk erőt adni egymásnak amonoton hétköznapi beszélgetéseinkkel. Az egyszerű elitelt társak számára is megpróbáltam elérhető lenni, és ama néhány Tanú srác számára is, akik mertek önmaguk lenni. S. Zoli Jehova tanúja fiúval "komák" lettünk, ő nevezett így, és ez jól esett. Valamelyest magányosan élt a nyájban. Igen szegényen, nehezen élt "otthonában" (albérletben) felesége és kicsiny gyermeke. Zavarta a tehetetlenség, hogy nem tudja kellően támogatni családját. Velem osztotta meg gondjait, valahogy szégyellte hittestvérei előtt szegénységét, s talán bántotta is, hogy nem segítik megfelelően családját. Kérdőre vontam az egyik vezető Tanút, persze név nélkül említve, hogyan is működik náluk az egymásra figyelés, és hogyan lehet, hogy van szegény és dúsgazdag Jehova tanúja is?! A válasz lesújtó és jellemző is volt egyben, miszerint: "A világon sehol sem éhezik Jehova tanúja!". Lehet, hogy kenyérben nem, de szeretetben és odafigyelésben biztosan voltak éhezők. Az egyszerű gondolkodású tesók könnyedén tartották be azt az íratlan szabályt, hogy a Biblián kívül ne olvassanak más könyvet, de a "gondolkodók" nehezen tudták teljesíteni. Csak kevesen vállalták, hogy csatlakozzanak mellénk a kultúrteremben "csiszolni tudásukat" a világ jobb megismerése érdekében. Ilyen "bátor" tesók voltak B. Imre és K. Marci, akiket tiszteltem és szerettem is. Örömmel cseréltem véleményt velük az olvasott témákról.

A hétvégi napokon a szolgálatban levő smasszerek némelyike sűrűbben portyázott a börtön udvarán és a cellákban. Általában csillagszerzési indíttatásból igyekeztek fegyelmi sértésen érni valamely eliteltet. Főleg a katszolgos rabok motozásánál remélhettek tiltott irodalmi anyagot begyűjteni. Több alkalommal ellenőriztek engem is ilyen céllal. A sikertelen próbálkozások után dühükben elzavartak borotválkozni. Akadt olyan nap, amikor háromszor küldtek arcszőrzetemet eltávolítása céljából a zárkámba.

A börtönparancsnok jól kihasználta a leggyengébb jelleműek legundorítóbb magatartását, a vamzerkodást. Az embereinek nevezett informátorait nem csak az elítéltek, hanem a nevelőtisztjei megfigyelésére is alkalmazta. A füleseknél értékük volt, a hírnökök ebből éltek. Pozíciójuk megtartása érdekében kifejlesztették érzéküket és a semmiből is tudtak eseményt kreálni. Lehetetlen feladat volt a gyanúba kevert elítéltek megbizonyítása ártatlanságát. Ha valaki nem úgy táncolt, ahogy a parancsnok fűtyült, arra hamar keserű sors várt. Ha valaki túl sokat tudott, az is veszélyessé vált. Nem lehetett kiszállni ebből az ördögi körből. Aki mégis megpróbált - mert elege lett az aljasságokból -, azt könnyedén elintézték. Kifogyhatatlan tárház állt a parancsnok rendelkezésére minden emberével szemben. "Gyanúba keverni és állandóan bizonytalanságban tartani" - ezzel a fegyverrel tartotta fenn egyeduralmát birodalmában.

Gézának a beszélői szabály megszegésért fegyelmi lapot állított ki az ügyeletes tiszt. Testvérünk ugyanis megcsókolta feleségét a beszélője folyamán. Miután megtudtuk a történeteket barátunktól, viccelődve jeleztük többen, hogy egy ilyen fegyelmi lapot mi is örömmel vennénk.

Az egyik nap meglátogatott minket a munkahelyen Tanci. Őt igazán érdekelték a számítástechnika és a "masinák", értett is hozzájuk. Elég sokat beszélgetett szakmai szempontból a munkáltatóval és ezt már mint szabad ember is folytatta.

Most mint ÁNH "alkalmazott" jelent meg az igazi munkáltatónkkal. Ajándék volt testvérünk erre a napra, beszámolt eddig eltelt szabad életéről, terveiről. Mi is elmeséltük az itteni életünk említésre érdemes epizódjait.

Igazán kedves leveleket kaptam Gabriellától. Többször is megköszönte barátságomat, szeretetemet. Várta, mert fontosak lettek számára leveleim. Ez nagyon jól esett és jó volt a tudat, hogy barátja lehetek. Ugyanakkor úgy éreztem, nehéz lenne lemérni azt, amit ő adott nekem leveleivel s azzal, hogy esténként nézi velem a csillagokat, miközben szeretettel gondoltunk egymásra. Éreztem leveleiből, hogy őszintén várt eltávra novemberben. Fontossá vált számomra, talán mindennél fontosabbá.

A könyvtárban tett sétám után vakargattam a fejem, hogy mi fér még bele a hátralevő százhusz napba. Csendesen, észrevétlenül beléptünk az év utolsó hónapjába. Esténként, amikor nem tudtam aludni, a csillagnézések után boldogan feküdtem az ágyamon, és Gabriellára gondoltam. Azokon a helyeken, eseményeken jártam, amelyekről a leveleiben írt. Átélttem magamban ezeket az "élményeket". Ott kerékpároztam mellette az ötpróbákon, vagy a Pátkára vezető úton. Ott voltam a kis csapataival az élményekben gazdag kirándulásaikon. Részt vettem a közösségi találkozókon is, és a kulturális programjaikon. És ott voltam betegápolóként ágya mellett. Olyan szépen írt mindenről, hogy nem volt nehéz elképzelni, s mivel vágytam nagyon vele lenni így, útra keltem gondolataimban.

Szinte állandó viccelődések céltáblája lett Géza testvérünk a "lombrágó" (vegetáriánus) "életmódjával. Csajkájában hozta ez előző nap kapott, a konyhán adventista barátja által elkészített ételt. Jóízűen falatozott a számára finom levesekből, tésztákból, főzelékekből. Beszámolt testvérem nekem ezen életmód számára tapasztalt előnyeiről. Az általános börtönkoszt túlfűszerezett ételei (heti rendszerességű kakaspörkölt) gyomorpanaszokat okozott. A lombrágós ételek fogyasztásával megszűntek ilyen irányú panaszai. Sőt, ízületi fájdalmainak elmaradásait és agyi frissességet tapasztalt. Magatartásában nagyobb türelmet, szelídséget észlelt a zárkatársai emberi gyengeségei iránt. Adventista barátaitól kapott receptek alapján készítette el kedves felesége a tartós élelmiszereket, mint például a "vegás kolbászt". Közös vacsoráink alkalmával időnként megkóstoltuk e finom és ízletes ételeket. Szegénykém, néha aggódva jegyezte meg: "Több nap, mint kolbász!", amit csomagja megérkezése után megfordítottunk: "Több kolbász, mint nap!".

Készültem a harmadik börtönben töltendő Karácsonyomra. Jó volt látni a bezártságtól való búcsúra készülő testvéreimet, Janit és Licit. Végigjárták az utat, mely nem volt könnyű, és

közben igazi értéké váltak mindannyiunk számára. Bátran állíthatom, beleírták nevüket a börtön emlékkönyvébe. Megalkuvást nem tűrő, szilárd, egyenes jellemmel húzták le az idejüket.

Emlékezetesek voltak mindig az "utolsó vacsorák", melyeket a szabaduló testvérünk cellájában ültük meg. Jókedvűen és ugyanakkor meghatódottan emlékeztünk a megélt "ilyen-olyan" eseményekre, jóízűen fogyasztva ezen alkalmakra félretett finomságainkat.

Nem tudni, hogy a kis, vagy a nagy Varázslónak volt köszönhető, de a két szabaduló mellett Gézával mi is ott lehettünk eltávozként a "szabaduló zárkában". Péntek délelőtt felvehettük civil ruhánkat, de a hazamenetel csak hétfőn volt esedékes. Nyomasztó lett volna ez a várakozás, ha nem lettünk volna együtt ennyien. Testvérbarátaimon kívül néhány Jehova tanú srác is várt a szabadulására, köztük olyan igazi "igaz" ember is. Nagyon kevés olyan Tanú volt, akiről leesett az a bizonyos álarc. Ilyen volt K. Marci, aki tudott "gondolkodni" és mert "élni" a börtönben. Olvasott, tanult, megértette a nyelvünket és tudtunk kommunikálni ezen a nyelven. Igazán boldogan öleltem át búcsúzásul ezt az embert, már a sorompó másik oldalán. A sok egymást ölelő, köszöntő ismerős testvér (a szabadulók hozzátartozói) gyűrűjéből kiszakadva elköszöntem, s beültem egy már szabad egyén autójába, aki felajánlotta, hogy Budapestre utazván elszállít Érdig.

A téli hajnalban ébredezett a város, amikor bandukoltam a szülői házhoz. Igazi karácsonyi ajándék lehettem családom számára. Boldogan álltuk körbe Szenteste a fát, hogy megemlékezzünk Jézus születéséről.

Az ünnep másnapján volt Lici és Csibi esküvője. Majd három évet töltött Lici a börtönben, s az ő Csibije ott volt velem, mellette és benne mindvégig. S most megkoronázták örök szerelmüket. Jó volt ott lenni, tanúja lenni a baracskai testvérekkel együtt, örvendezni a szerelem diadalának. Eljött Gabi is és az esküvő után sétáltunk, illetve beszélgettünk. Nagy örömet jelentett e kedves lány közelsége. A vele töltött órák alatt sikerült elfelejtenem, hogy voltaképp rab vagyok. Azért is olyan szép a karácsonyi ünnepkör, mert a családi ünnepléseken kívül a közösségi összejövetelek is a megemlékezésről szólnak. Jó volt, hogy elmehettem az ÉVITA karácsonyi összejövetelére. Igazán jó volt látni Gabi mosolygós szemeit gitározás közben, és hallani a lányok szép énekeit. Felemelő volt találkozni azokkal a jó emberekkel, akiről Józsi annyit mesélt, és akik várni fognak majd három hónap múlva is maguk közé.

A következő napokban még felkerestem kedves ismerőseimet, hogy erőt merítsek szeretetükből a hátralevő időre.

Az utolsó estén, amit Gabriellával töltöttem, kerestem szemében jelét érzelmeinek, de úgy elrejtette, hogy lehetetlen volt bepillantást nyerni abba az érzékeny világba. Nehezen tudtam elbúcsúzni tőle.

Éjfél után még sokáig beszélgettünk Gézával az elkülönített zárkában, és persze másnap a többi fiúval a szabadságon töltött napok élményeiről. Ők is beszámoltak a megélt karácsonyi élményeikről. Eljött megint az éjfél és velem az Újév, az az év, amelyet annyira vártam. Igazán boldog voltam az év első napjaiban, mert az eltávoztól töltött kedves és csodálatos pillanatokra emlékeztem.

Intenzívebbé akartam tenni felkészülésem finisét a szabadulásra, hisz annyi szép és jó megélt való várt rám. Minél többet kívántam tenni a puttonyomba, ami kiosztásra váró ajándék lehet embertársaim számára.

A hideg januári napok ellenére hosszú aktív nappalok és rövid éjszakák köszöntöttek rám. Szigorú napi beosztást készítettem, melyet igyekeztem következetesen betartani.

A munkahelyen, miközben pötyögtettük a billentyűzetet, hogy kellemesebb legyen ez az egyhangú munka, zene szólt. Mivel csak két-három szalag volt, így viszonylag hamar ismétlődtek a zeneszámok. Volt egy dallam, mely olyan szívhez szólóan csengett füleimben. Amikor e felvétel első ütemei hallatszottak, ujjaim megálltak a klaviatúrán s behunyt szemeim előtt a szeretett lény arca jelent meg. A szám végén újra működésbe léptek ujjaim és leütésre kerültek a karakterek.

A délutáni testvérbaráti beszélgetéseken, annak ellenére, hogy ismertük már egymást nagyon jól, mindig tudtunk valami újat adni egymásnak. Mindannyian adni akartunk magunkból a másiknak s ezáltal hatványozottan többet kaptunk. Megvalósítottuk "az egy mindenkiért és mindenki egyért" mondást a mindennapjainkban.

A február furcsa és fájó fordulatot hozott. Gabi levelei lehangolóak lettek. Gondolataiból kitűnt, hogy vívódott önmagával, szerette a megszokott függetlenségét, és ugyanakkor vágyott is egy társra. Váltakozva erősödtek benne ezek az érzések. Ahogy neki, úgy nekem is fáj ez a gyötrődés. Fáj a tehetetlenség, a tudat, hogy nem lehettem mellette, hogy nem segíthettem jelenlétemmel, szeretetemmel, szerelmemmel.

Nagyon vártam azt a márciusi napot és elképzeltem egy csodás képet, melyben a fejem fölé emelkedő sorompó alatt átlépve ő az első, akit megláthatok és megérinthetek a csodás szabad világból.

Az utolsó napokat már "szabadságon" töltöttem, s "ikertestvérem" is kikért néhány napot az ő kötelező szabadságából, hogy együtt tölthessük. Nagyon nehezen tudtam elbúcsúzni Józsitól. Nagyon sokat jelentett szeretete, reám fordított figyelme, mivel ő pontosan tudta, hogy mi zajlik bennem. Fontos volt jelenléte, segíteni akarása. Fájó egy barát személyes varázsának elvesztése, még ha az időleges is.

Megvásároltam a szabaduló csokikat és felkerestem azokat az elítélt-társaimat, akik ilyen-olyan oknál fogva fontossá váltak számomra: az ANH-s kollégáimon kívül két Jehova tanú fiút, akik ki tudtak nőni a "sorból", s néhány zsványt, akik megajándékoztak őszinte tiszteletükkel. Néhány perces beszélgetés után - folytatva ezt a szép hagyományt - kezükbe helyeztem a szabaduló csokikat. Elbúcsúztam Dezsőtől is, kérve, ha lehet a későbbiekben, ne koptassa a börtön udvarát. Más módon legyen hasznos tagja nagy létszámú rokonságának. Jó volt érezni azt a tiszteletet, ami körülvett az utolsó napon a zárkában. Szétosztottam az "ereklyéimet", olyan tárgyakat, melyekre nekem már nem lesz szükségem, de az itt maradónak érték, önmagáért, vagy mert emlék tőlem.

Volt, amit én is örököltem egy kedves és értékes embertől, s most tovább adtam. Jó volt érezni azt a kedvességet, mely kijár minden, "mély iszapszemű tengeri rájának" (hosszúidős, szabadulása előtt álló elítélt elnevezése).

Hallhattam végre nevemet a szabadulók névsorában. Ez volt az a pillanat, melyet közel ezer napja vártam, mely sokszor hihetetlenül messzinek tűnt, mely feledtetett most minden nehézséget.

Nagy örömmel hallgattam a búcsúztatásomra (a fiúk által nekem küldött) lejátszott Emerson, Lake & Palmer számot.

Eljött a várva várt utolsó vacsorám, melyet igaz barátaimmal tölthettem. Természetessé vált zárkatársaimnak is, hogy ez az este az enyém. Az is, hogy azokat ültettem "asztalomhoz", akik a legfontosabbak voltak számomra. Előkészítettem a nekik szánt ételt, persze mindenki hozott magával valamilyen, eddig őrzött finomságot. Vidáman, boldogan, egymás szeretetében vacsoráztunk, emlékeztünk, nevetgélünk, s kicsit meghatódva búcsúzkodtunk. A csokoládék kiosztásánál furcsa, szorongó érzés nyilallt belém. Én mehetek, de testvéreimnek még maradniuk kell: Józsinak, a hozzám legközelebb került sorstársnak, Jancsinak és Gézának (és Gyurinak a börtön-részlegben), akikkel közösségben lehettem az utolsó napomig. Péntek reggel minden jót kívánva öleltem át testvéreimet, megköszönve végtelen jóságukat és szeretetüket. Nem tudtuk, de már elítélték sorkatonai szolgálat megtagadásáért Barna

testvérünket, a tizenötödik láncszemet.

Már előfordult így decemberben, hogy péntek délutántól civilben várom a hétfő reggelt, de az egészen más volt. Akkor eltávosként, testvérek gyűrűjében. Most szabadulóként, ismeretlen rabtársak között. Nagyon ideges a hangulat ebben a zárkában, rettenetesen lassan múlnak a percek. Szombaton reggel néhányan elmennek. Ez szörnyű, mert mindenki menne, rohanna. Vannak, akik már enni sem tudnak. Én lementem minden étkezésre, mert tudtam, hogy várnak testvéreim. A szabadulók külön mentek, nem érintkezettek az elítélt állománnyal, de távolról láthattak és én is láthattam igaz barátaimat. Hangunk eljutott egymáshoz, és ez nagyon jó érzés volt. Jólestek a vicces és az élcelődős megjegyzések is, melyek eljutottak fülemig elítélttársaim torkaiból. Vasárnap délelőtt belekezdtem a könyvvásáron vásárolt V. Golding könyv olvasásába. Talán most éreztem először, hogy az olvasás időtöltés. Szerettem volna elterelni a gondolataimat, elfelejteni az időt és a körülöttem levő teret. Az olvasás számomra messze többet jelentett mint időtöltés, de most, amikor megállt az idő, megadtam magam. Vacsorára invitált az ügyeletes. Egy eltépett papírlapot tettem könyvjelzőként az utolsó elolvasott sor mögé. Majd holnap folytatom! - gondoltam. Majd holnap folytatom a mát, a tegnapot - szabadon.

Mindössze hárman maradtunk a szabaduló zárkában. Szótlatlanul feküdtünk az ágyakon. Az első éjszakám jutott eszembe. Ahogy akkor, most sem jött álom a szememre. Tenyeremet a fejem alá téve feküdtem, és gondolataimba merültem.

Mint ahogy szilveszter éjszakáján szokás, hangosan visszaszámlált társam, és egy "igen" kiáltott, a másik torokból egy mélyről feltörő, sokat sejtető sóhajtás mozgatta meg a zárka mozdulatlan csendjét. Eljött, megélhettem ezt a napot is, melyre sokszor gondoltam, de mindig olyan végtelenül messzinek tűnt. Végigjártam, végigjártuk Jézussal ezt az utat, amit hittel és szeretettel vállaltam. Nem tudtam másra gondolni, csak a hálára. Hálát adni Istennek a lehetőségért. Hálát adni, hogy ez a közel ezer nap úgy telt el, ahogy eltelt, minden bánatával és örömeivel.

Arcok villantak fel egy-egy rövid pillanatra, események, élmények. Fájt egy kicsit a tudat, hogy a fiúknak még maradniuk kell, de tudtam, hogy azokon a napokon majd ők is ugyanilyen örömmel adnak hálát a Teremtőnek, mint ezen az éjszakán én.

Hajnalodott. Béla idegesen mászkált ide-oda a zárkában, nem bírta a feszültséget. Pista tekintete cikázott, hol Bélát leste, hol engem. Mintha egy láthatatlan pajkos manó fogta volna vissza a sietős másodperceket. Végre kinyílt a zárka ajtaja és elindulhattunk a szabadság kapuja felé. A zászlós átnyújtotta szabaduló igazolásomat. Majd kaptam egy vékony kötettel a letétbe helyezett leveleimből. Néhány kedves üdvözlöt Angliából, Hollandiából, Németországból, Írországból és Franciaországból. Egy nagyobb kötetre való levelet (amikről tudtam) bizonyára megsemmisítettek. Zsebembe tehettem az évek folyamán összegyűlt csekély béremet (21 915 forint), és utoljára átnézték csomagjaimat. Elkoboztak néhány, a "feketepiacon" vásárolt, emléktárgynak szánt fonott tollat (amire nem volt kérelmi lapon engedélyem), elsősorban az utolsó megaláztatás végett, hisz ha már csupán egyetlen percig is, de még elítélt voltam. Ronda vigyor jelent meg a fegyőr arcán, s kitárt kezeivel a sorompó felé irányított.

Eltűntek a ráncok az arcomról, mikor felemelkedett előttem a sorompó, eszembe sem jutott hátranézni, csupán egy lépést kellett tennem, s átélhető lett a pillanat, mert ott volt, és rám várt a SZABADSÁG!

Szabaddal tovább a keskeny úton

*"Szabad voltam láncaimmal
a börtön falai között,
s szabadon is rab vagyok*

*ég és föld között
örökéletre ítélve!"*

(Részlet a Szabadság. című versből)

Gyorsan robogott a román csoda, a Dácia gépkocsi. Martonvásárt elhagyva megkérdezte Tamás öcsém: "Na, milyen szabadnak lenni?". Érthető volt a kérdés, de nem tudtam válaszolni, így azt feleltem: "Még nem tudom!" Magamtól kérdeztem: Mi a csoda van velem, nem érzek semmit? Valamilyen természetfeletti érzésre vágytam - a tudat, hogy immár szabad vagyok, bennem volt, csak nem éreztem akkor. Jó volt nézni a gyorsan elsuhanó fákat Érd határában azzal a tudattal, hogy hamarosan otthon leszek. Megérkeztünk, átöleltem sírdogáló édesanyámat. Beszélgettünk, reggeliztünk, majd elköszöntek testvéreim, "munkába" kellett menniük. Edzésre igyekeztek Csepelre, sportállásuk volt. Megfürödtem, egy kicsit rituálisan is, lemostam magamról az elmúlt évek "koszát". Zuhanyozás közben mosolyogva kérdeztem magamtól: Mit kezdjek szabadságom első óráival? Szívem szerint szaladtam volna Szigetszentmiklóásra, de.

Kezemben tartva szabaduló igazolásomat, fülemben csengett a parancs, miszerint huszonnégy órán belül jelentkeznem kell a rendőrségen, személyi igazolványom átvételéért, és negyvennyolc órán belül a katonai ügyészségen katonakönyvem átvétele céljából. A személyivel nincs gondom, hát elindultam. Lassan haladtam, rácsodálkozva a városra, gyermekkorom vidám színterére, mely alig változott. Nem változott semmit a rendőrség épülete sem. Ugyanaz a komor, rideg épület állt előttem. Körülnéztem az előtérben és a megfelelő ablaknál várakozók mögé léptem. Az előttem álló középkorú hölgy hátrált egyet és a lábamra lépett. Kedvesen elnézést kért. Egy mosollyal jeleztem, hogy nincs probléma. Kisvártatva kicsapódott az ajtó és egy tagbaszakadt rendőr lépett be büszke magabiztossággal, egy fiatal cigányfiú megbicsakló mozgással, megbilincselte kezekkel, s mögötte végül egy másik büszke őrmester gumibotját lóbálva. Néhány lépésnyire a várakozó emberektől megálltak a rácsok előtt. A tagbaszakadt megfordult és lassan körülnézett az előtérben várakozó embercsoporton. Megvető pillantások tapadtak a cigányfiúra, de ő állta a tekintetek keresztüzét.

- Maga - mutatott egy csinos fiatal hölgyre -, és maga! - ujjai felém mutattak. - Jöjjenek velünk, maguk lesznek a hatósági tanúk! - és elégedett mosollyal nézett szét. A hölgy megindult a lépcsőfokok irányába. A zászlós hanyagul felém intett. Rátékintettem, de nem mozdultam.

- Jöjjön már! - szólt határozottabb hangon.

- Nem! - felelem halkán. Csend lett hirtelen, s az előttem álló nő felém fordult. A zászlós két lépést tett irányomba és az arcomba kiáltotta:

- Állampolgári kötelessége tanúnak lenni!

- Nem leszek! - válaszoltam. Erre az ügyintéző rendőrnő is kidugta fejét az ablakon, hogy megnézzon magának.

- Miért nem?

- Ma szabadultam a börtönből - válaszoltam hanyagul.

- Álljon az oszlop mellé! - üvöltötte felém. Az előttem álló hölgy gyorsan, néhány lépésnyire eltávolodott tőlem. Megrántottam a vállamat és tettem egy lépést az oszlop irányában. Nem értettem, miért aláznak meg, hisz szabad állampolgár vagyok. Most már rám tekintett minden szem. Mosolyogtam magamban. Helyettem elhívták az előttem sorban álló hölgyet. Sokáig várakoztattak. Kedvetlenül ácsorogtam, az üresen eltelt percek végén végre átvehettem a lételemet igazoló könyvet.

Eszem ágában sem volt másnap elmenni a katonai ügyészségre. Húztam az időt, mivel magammal viaskodtam. Nem akartam átvenni a tagságomat igazoló könyvet. Semmi közöm a sereghez. Úgy véltem, egyértelműen kifejeztem ezt a szolgálat megtagadásával. Tudtam

persze, hogy ez egy másik ügy, ha nem veszem át a könyvet, bűncselekményt követek el, amiért megint börtönbüntetés járhat. Vágytam a szabadságra, a szerelemre, barátságokra, kedves élményekre, melyekre meghívást kaptam a közösségtől és Gabriellától.

Sumákolni viszont nem akartam. Hogy egyszerűen nem jelentkezem, emberi gyengeségnek tekintetem.

Néhány nap elteltével elindultam hát azzal az elhatározással, hogy nem veszem át a könyvet, vállalva a büntetést. Azzal, hogy az új fiúk Baracskán börtön fokozatú büntetést kaptak a szolgálat megtagadásért - keményebb elbírálás alá kerültek a másként gondolkodó katolikusok -, minden bizonnyal komolyabb retorziót hoz majd maga után. Vagyis nem úszom meg pénzbírsággal, mint Gábor testvérem. Ő ugyanis nem volt hajlandó úgy átvenni a könyvet, hogy nem jegyzik bele szolgálatmegtagadó tettét.

A tiszt felém nyújtotta a könyvet. Ránéztem, majd a fejem ráztam és kértem, hogy jegyezze bele letöltött szabadságvesztésem tényét. Tudomásomra hozta, hogy ő ilyen nem tehet.

Megkérdeztem, ki itt az illetékes. Nem tudott választ adni. Néhányszor ide-oda tologattuk a könyvet. Megpróbált megnyugtatni: "Tegyem el a könyvet. Tettem jegyezve van, nem vesznek katonaként számításba a jövőben." Patthelyzet alakult ki, megállt az idő körülöttem miközben farkasszemet néztem a tiszttel. Az időtlenségben egy pillanatra lehunytam szemem és ezeregyedszerre is az a kedves arc villant elém. Erősebb volt bennem a szerelem utáni vágy, nem akartam, hogy egyfajta zsarolásnak tekintse a lány, ezért eltettem a katonakönyvet a táskámba.

A gyárból - ahol a börtönéveim előtt dolgoztam - kiléptem, és mint háztartásbeli, fizetve a tétét, Náci testvérbarátom házának építésénél dolgoztam segédmunkásként.

Gyorsan teltek szabad életem első napjai. Olyan voltam, mint az a gyengén látó ember, aki bizonytalanul közlekedik, de szégyelli a fehér botot. Vágytam, hogy valaki segítőkész szándékkal belém karoljon, de igazából csak attól az egy személytől vártam. Bíztam benne, hogy segít majd közlekedni ebben a gyors, újra megismerésre váró világban. Ismerős idegen voltam mindenki számára és számomra is ismeretlen volt minden régi ismerősöm, testvérbarátom, és családom tagjai is. Felőtté váltak kamasznak ismert öcséim, s ott volt a "nem önként vállalt kereszt is szüleim vállán".

Befogadott a közösség, valóban nagyszerű emberek szerették egymást Jézusra figyelve. Szerettem volna választ kapni szívem elrablójától érzelmeiről. Közel kerültünk egymáshoz, a távolság ellenére, melyet hatványozott az engem körülvevő magas szöges kerítés. Az ajándékot, melyet e kedves lánytól kaptam a hosszú hónapok alatt, lehetetlennek tűnt viszonzni, de szerettem volna legalább megpróbálni. Homályba burkolódzott a jövőképem, terveket szövögettem, de a büntetett előéletem, a priuszom korlátokat szabott. Régi vágyamról, a Hittudományi Akadémián való tanulásról le kellett mondanom, sőt mindennemű felsőoktatási intézményben történő továbbtanulásról is. A jó munkahelyek is bezárták kapuikat előttem. A mindent legyőző szerelem erejében csak én hittem. A számomra is érzékelhetővé vált gyötrődései végén választ kaptam kérdéseimre Gabriellától. Úgy gondolta, nem fogadhat el olyat, amit nem tud viszonzni. A börtönben olvasott, Thomas Mann által megrajzolt "józsefi veremben" találtam magam. A csalódás keserű italát voltam kénytelen meginni. Nem tudtam harcolni, úgy gondoltam, a legszebb emberi érzést nem szabad kierőszakolni, csak adni szerettem volna a "mindent" és ugyanazt a mindent elfogadni. A megígért, élményekben gazdag, vidám nyár elmaradt. Örömet jelentett az ikertestvéremtől érkezett levél és a beszélőre szóló engedély. Szabad emberként, "hozzátartozóként" is meglátogathattam a börtönt. Az asztal másik oldalán ültem civilben, de szívem még a "mákosba" volt felöltözve. Nekem kellett volna erőt adnom testvéremnek, mégis ő adott nekem abból a jól ismert "kiszózs" szeretetéből. Persze megismertek a még ott levő, volt rabtársaim s egy intés és mosoly erejéig üdvözöltük egymást.

A nyár folyamán elmentem a máriagyúdi országos keresztény ifjúsági találkozóra. Az

ifjúságnak útmutatást nyújtó Egyház gondolkodásmódjának akkori állapotára voltam kíváncsi. Valós képet kaptam, igaz, nem volt bennem sem előítélet, sem semmilyen elvárás. Az igazi kérdésekre továbbra is átláthatatlan ködbe burkolta feleleteit a Püspök. Kommunista vezetés által irányított szocialista országban éltünk, ahol az Egyház nem merete felvállalni azt az utat, melyet hitem szerint bátran vállalhatott volna. Fakultatív programként az Egyház jövőjéért aggódó fiatalokat várták az egyik terembe, a megoldandó feladatok megbeszélésére. Elvitt a kíváncsiság. Felvetődött a kérdés, hogy mennyire fér meg egymással a Krisztus követés és a katonai szolgálat teljesítése. Megdöbbenett a jelenlevő seminaristák véleménye. Egyikük, aki két év múlva pásztor lesz valamely nyájnak, büszkén hangoztatta, hogy a seregben vált férfitá. Egy idősebb egyházközségi képviselő úr nyíltan letámadta a kérdésfeltevőt, egyházzellenesnek kikiáltva. Szomorúan, csendben figyeltem a vitát. Tisztában voltam a hivatalos egyházi állásponttal, de reméltem, hogy az egyének, talán a fiatalabbak megtalálták magukban az igazi Jézust. Egy újabb papnövendék elkésztő hozzáállását hallva megkérdeztem: "Ha majd felszentelt pásztorként a szentbeszédében az Evangélium ide vonatkozó részét idézi, ne felejtse el a vállára venni a gépfegyverét!" Lehurrogtak, de egyikük hozzátette: "Ezt csak az mondhatja, aki Baracsán van!". A nem várt felkiáltás elcsodálkozást váltott ki belőlem, s közben egy fehérvári ismerős fiú megjegyezte: "Ő mondhatja, mert ott volt!" A vitává alakult beszélgetést az irányítással megbízott pap egy gyors huszárvágással lezárta. Témát váltott a világiak bevonása a templomok életébe közügynek számító probléma megbeszélésére. Elhagytam a termet. A sátram felé igyekeztem, amikor elém lépve megállított a felszólaló papnövendék. - Ne haragudj ránk, mi még nem állunk azon a szinten! - mondta, egy pillanatig vállamra téve kezét, majd visszasietett a terembe. Sátramhoz érve, magamban elmosolyodva mondtam: "Na, egy a "ki tudja hányból!", talán nem is olyan rossz arány.

A nyár vége felé elmentem egy közösségi lelkigyakorlatra. Fiatal testvérbarátokkal hallgattam a színvonalas előadásokat a vasárnapi kereszténységen felemelkedő életformáról, az elkötelezett úton járásról. A feltöltődésen kívül mást is adott nekem ez a hétvége. Kincsre leltem. Olyan voltam, mint a gyöngyhalász, aki reménykedik. Néhány sikertelen lemerülést követően is bízik magában, mert tudja, hogy létezik "igazgyöngyöt" rejtő kagyló, csak meg kell találnia. Megláttam Mártát, és megláttam a szépségén és kedvességén túl benne az igazgyöngyöt, amire annyira vágytam. Hittem az őszinte, tiszta szerelemben, ahol nincs más, csak két egymásra figyelő, és egymást teljes valójában elfogadó ember, a rájuk figyelő Isten, és az örökké tartó szerelem.

Munkába álltam a főváros egyik kerületének IKV-jánál. Az egyik fűtésszerelő brigád tagja lettem. Az első fizetési papíromon megdöbbenve láttam, hogy levonták a katonaadót. Másnap egy beadvánnyal a kezembe meglátogattam az ügyintéző hölgyet. Őt mentesítve az esetleges felelősségre vonástól, átadtam a papírt neki, és megkértem, ezentúl a honvédelmi hozzájárulás levonása nélkül számolja el munkabéremet, vállalva az ezzel járó felelősségre vonást. A későbbiekben nem keresett meg ezzel a problémával egyetlen illetékes elvtárs sem.

Munkám során kazánházakban, és lakásokban segítettem a fűtési hibák kijavításában. Az egyik alkalommal, miután több lakásban is megoldottuk az adott problémákat és visszaértünk két kollégámmal a telephelyre, a főnök azzal fogadott, hogy átöltözésünk után jelentkezünk a kerületi rendőrkapitányságon. Értetlenkedve ücsörögtünk a kapitányság előterében. A szolgálatot teljesítő nyomozó főhadnagy dossziékkal a kezében megjelent előttünk.

Bemutatkozásunk után csak engem kísért a kihallgató szobába. Közölte, hogy lakossági feljelentés érkezett ellenünk. Egy idősebb hölgy, akinek a lakásán radiátor szelepet cseréltünk a délelőtt folyamán, feljelentést tett ellenünk lopás vádjával, mivel távozásunk után nem találta a pénztárcáját. Értetlenkedve néztem a tisztre. Huncut mosollyal az arcán kérdezte: - Habos úr, volt maga büntetve? - A mosolya elárulta, hogy tudomása van büntetett előéletemről.

- De gyorsan utánam nézett - feleltem hasonló mosollyal.
- A technika - mondta, rábökve a dossziéra.
- Ezek szerint tisztában van életfelfogásommal. Ha az ötös parancs betartása ennyire fontos volt számomra, azt gondolja, a hetes parancssal szemben másként viselkedek?!
- Bevallom, ilyen feleletre számítottam magától. Véleménye szerint melyik társa tehetette?
- Rövid ideje dolgozom a cégnél, de amennyire ismerem kollégáimat, nem tartom valószínűnek, hogy ilyet tettek volna.
- Rendben van, hiszek magának és lezárom az ügyet. Szenilis a néni. Elmehetnek - mondta és elbúcsúzott. A folyosón közöltem kollégáimmal, hogy mehetünk haza. Az utcán elmeséltem a történeteket nekik. Hazafelé igyekezvén elgondolkodtam, jobb lenne valamilyen más munkahelyen dolgozni, ahol nem érhetnek hasonló esetek.
Eltelt egy esztendő és a megtalált igazgyöngy mindennél szebben ragyogott. Eljöttek a szabad baracskai láncszemek, hogy örüljenek örömömnek, és tanúi legyenek életre szóló döntésemnek. Megvalósult a vágy, mely álomként volt jelen számos baracskai éjszakán.
A börtönben szerzett adatrögzítő gyakorlatomnak köszönhetően - miután "levizsgáztattak" -, felvételt nyertem az OSZK-ba mint adatrögzítő munkatárs. Tetszett a munkám, a munkatársak és a környezet, mely körülött. Az eddigi élethelyzeteimtől eltérően kultúrált, intelligens, az átlagnál magasabb szellemi szinten levő emberek között lehettem. A munkaügyi hölgy megkért - mivel ezen a helyen alapkövetelmény volt -, hogy szerezzem be az erkölcsi bizonyítványt. A postai úton megérkezett bizonyítványomban ez szerepelt: "A büntető nyilvántartásban szerepel. Letöltendő szabadság-vesztésre ítélte a Budapesti Katonai Bíróság". Átadtam a hölgynek, aki elolvasta, nem látszott meglepettnek - mivel tudott már az ügyemről a főnökömtől. - "Nem baj, nem szólunk róla senkinek" - közölte, majd mosolyogva eltette a papírost.
Két évvel később megérkezett - az újra megkért - hatósági erkölcsi bizonyítványom, melyben ez volt olvasható: "Bűnügyi nyilvántartásban nem szerepel", vagyis "tisztá" lettem!
Az idő homokóráján hullottak a homokszemek, s harmadszor is beköszöntött a "szabad" tél. Boldogságban teltek napjaim szép feleséggel és újszülött gyermekemmel, de tudat alatt zavart a tény, hogy az a bizonyos könyv ott lapul a fiókomban. Csodálatos érzéssel töltött el, hogy beadványom utolsó soraként kedvesem odaírta: "Férfem elhatározásával egyetértek és támogatom". Ugyanis - jó néhány testvérbaráttal együtt -, mintegy "karácsonyi ajándékként", elküldtem a katonakönyvem a Hadkiegészítő Parancsnokságnak.
Válaszlevelükben közölték, hogy: "jelenleg érvényes jogszabályi rendelkezések szerint ügyében a későbbiekben tudnak állást foglalni. További intézkedésig katonai igazolványomat a parancsnokság tárolja".
Elmúlt néhány év, s ahogy mondani szokták, "sok víz lefolyt már a Dunán". További intézkedések ügyemben nem történtek. A rendszerváltozáson átment NATO- és Európa Unióssal tagsággal rendelkező országunkban megszűnt a kötelező sorkatonai szolgálat. Így lelkiismereti okból már nem ítélnék el senkit. A nyolcvanas évek eseményei immár történelem. De az út, melyen haladunk, nem változott, továbbra is keskeny, és szűk a végén a kapu, és kevesen vannak, akik. (Vége)

Dokumentumok

Tisztelt Hadkiegészítő Parancsnokság!

Azzal a kérdéssel fordulok önökhöz, hogy katonai szolgálattal kapcsolatban szíveskedjenek az alábbiakat figyelembe venni. Élni kívánok azzal a lehetőséggel (mint római katolikus keresztény), melyet az Egyház tanítása lehetővé tesz, és melyet a Biblia számomra parancsol. Bűnnek tartom az emberi élet elleni bárminemű támadást, függetlenül annak jogos

vagy jogtalan voltától. Ezért nem vagyok hajlandó sem esküt tenni, sem fegyvert fogni embertársaim életének kioltására.

Ezzel szemben örömmel vállalom a fegyvertelen építő szolgálatok bármelyikét mellyel (meggyőződésem szerint) tiszta lelkiismerettel hasznára lehetek felebarátainknak.

A mai világban rengetegen nyomorognak és halnak meg az éhségtől, ill. gyógyítható betegségektől. Ezekért az életekért az egész emberiség felelős! A fegyverkezésekre költött összegekkel és energiákkal fokozzuk ezt az embertelen állapotot. Én a rászorultakon szeretnék segíteni a magam szerény lehetőségeivel.

Fenti kijelentésemet átgondoltan és felelősségem teljes tudatában teszem. Hangsúlyozni kívánom, hogy elhatározásomat a Jézus Krisztus által formált lelkiismeretem szerint és önszántamból tettem.

Hiszem, hogy a VILÁGBÉKE egyetlen megvalósulási lehetősége az erőszak elhalása az ellenségszeretet révén.

A behívóparancsban szereplő időpontban (mint magyar állampolgár) kötelességemnek érzem, hogy a Katonai Főügyészség illetékesénél jelentkezzem.

Tisztelettel:

Habos László

Érd, 1983. aug. 25.

A NÉPKÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

A Budapesti Katonai Bíróság Budapesten, 1983. augusztus 31-én megtartott nyilvános, előállítási tárgyalás adatai alapján meghozta az alábbi ítéletet:

A Pest megyei Hadkiegészítő Parancsnokság nyilvántartási állományába tartozó és 1983. augusztus 25-től őrizetben levő Habos László hadköteles vádlottat bűnösnek mondja ki katonai szolgálat megtagadásának büntetében, ezért 2 év és 7 hónapi szabadságvesztésre, mint főbüntetésre és 2 évi közügyektől eltiltásra, mint mellékbüntetésre ítéli.

A szabadságvesztést fogházban kell végrehajtani.

HABOS LÁSZLÓ

EH 01-39

Büntett: Katonai szolgálat megtagadása

Büntetési idő: 2 év 7 hó

Büntetési fokozat: Fogház

Letöltés helye: Baracskai Fogház- és Börtön

Kitöltve szab.: 1986. 03. 24.

Munkahelyek: Büntetés-nyilvántartási írnok, Gazdasági szállító írnok, Tehenészet, Töküzem, Tehenészet (külső takarmányos), Állami Népegyenlítő Hivatal

BKV tagok 1981-1986. március között

BESZE IMRE (IMI) 1981. 09. 18. - 30 hó FOGHÁZ

CSIZMADIA GÁBOR (GÁBOR) 1982. 02. 24. - 32 hó FOGHÁZ

SIMONYI BÉLA (BÉCI) 1982. 03. 02. - 14 hó FOGHÁZ

SIMONYI GYULA (GYUSZA) 1983. 02. 21. - 10 hó FOGHÁZ

MOHOS LÁSZLÓ (LICI) 1983. 02. 24. - 34 hó FOGHÁZ

MAGYAR JÁNOS (JANI) 1983. 02. 24. - 34 hó FOGHÁZ

HABOS LÁSZLÓ (HABCI) 1983. 08. 25. - 31 hó FOGHÁZ

ÚJVÁRI JÓZSEF (JÓZSI) 1984. 02. 27. - 33 hó FOGHÁZ

SEVER JÓZSEF (SZEVI) 1984. 08. 29. - 14 hó FOGHÁZ
TANOS GÁBOR (TANCI) 1984. 08. 29. - 14 hó FOGHÁZ
DOMBI JÁNOS (JANCSI) 1984. 09. 02. - 36 hó FOGHÁZ
UZSÁK GÉZA (GÉZA) 1985. 02. 27. - 32 hó FOGHÁZ
ORBÁN PÉTER (PETYA) 1985. 02. 27. - 34 hó BÖRTÖN
HEGYI GYÖRGY (GYURI) 1985. 08. 28. - 34 hó BÖRTÖN
CSONTOS BARNABÁS (BARNA) 1986. 02. 27. - 31 hó FOGHÁZ

Akiért az imádság szól

*"Szabadságom, Uram, Néked visszaadom,
csak a szeretetre formáld át tudatom."*
(Részlet a Bokorhymuszól)

A befogadási névsorból kiderült, hogy nemrégiben egy matematikust csuktak be. Mivel az építészeti tervezőirodának éppen olyan emberre volt szüksége, aki tud számolni, ezért, bár még nem volt jogerős ítéletem, egy hónap múlva lehoztak az ötödik emeletről a harmadikra és egy zárkába tettek az irodán dolgozó többi elítélttel.

Ezek korábban az építőiparban, különféle beosztásokban ténykedő emberek voltak. Abban az időben szigorúan büntették a gazdasági vétkeket, ezért nem túl nagy lopásokért, szabálytalanságokért is több évet sóztak a nyakukba. Igazában véve nem voltak elvetemült gonosztevők, éppen csak kihasználták az adódó lehetőségeket, ügyeskedtek. Szót lehetett érteni velük, bár a szolgálatmegtagadót, pláne a katolikust, ritka csodabogárnak tartották. 1979 őszén jártunk, három évvel Helsinki után, amelynek határozatát a magyar Parlament is elfogadta, törvénybe iktatta. A büntetés-végrehajtás is igyekezett kozmetikázni a börtönviszonyokat, s ennek egyik lépése az volt, hogy a már elítélt, dolgozó rabok számára, munkaidő után, kinyitották az egy folyosóra nyíló zárkák ajtaját és szabadon lehetett járkálni, beszélgetni. Egy nagyobb teremben társasjáték is folyt, s bár a szerencsejátékot tiltották, azért az ügyesebbje megtalálta a módját a kártyajátéknak is.

Egy alkalommal az egyik zárkatársam elmondta, hogy van az emeleten egy fiatalember, aki érdekelni fog engem. Javasolta, hogy ismerkedjem meg vele, ő majd összehoz minket. Így találkoztam a rexnél Józsival, aki írnokként dolgozott valamelyik irodában. Jehova Tanúihoz tartozott, meggyőződéses hívő volt. Tehetséges diákként jeles eredménnyel végezte el a textilipari szakiskolát és első nekifutásra felvették a műegyetemre. Aztán jött a szokásos történet. Abban az időben a gólyáknak egyéves katonai szolgálatot kellett teljesíteni egyetemi tanulmányaik megkezdése előtt. Barátunk felfedte nézeteit, s nem vállalta a katonaságot. Útja így a Műegyetem rakpart helyett a Gyorskocsi utca felé kanyarodott, az akkor szokásos 33 hónapra. Ismert történet a Tanúk világában. Józsi jól viselte a dolgok ilyen alakulását, kiegyensúlyozott, harmonikus életű embert ismertem meg benne. Láttam, hogy az erős hit segít megbirkózni azzal a nyilván súlyos teherrel, amelyet egy szép jövőről álmodó és talán még teljesen ki sem alakult személyiségű fiatalember kapott a vállára. Azt is láttam, hogy e vállalásban nem vált egyoldalúvá, megcsontosodottá, esetleg keserűvé, lehangolttá.

Igen, a teljes egészében megismert és mélyen, minden szépségében átélt hit, a megpróbáltatások ellenére éppen nem torzítja, hanem inkább kibontakoztatja hordozója személyiségét, olyan meglátásokban részesítve őt, amelyekre más módon soha nem jutott volna el. Vannak utak, amelyek csak azt jutalmazták élményekkel és felfedezésekkel, aki vállalja az első és minden további lépés megtevését. Sorsvállalás nélkül lehet, hogy mutató, de nem igazi, nem tartós, tehát hiteltelen és haszontalan minden beszéd. Jelen könyv olvasója hiteles történet végére ért, egy fiatalember első döntésétől kezdve a kemény út végéig.

Láthatta, hogy ezen az úton végig lehet menni akkor is, ha vannak, sokszor szívünknek igen

kedves emberek, akik le akarnak beszélni a céltalannak látszó vállalkozásról. Láthatta, hogy a nehézségeket legyűrő ember megnemesedik, sajátos tapasztalatokra tesz szert, megszépül gondolatvilága, s a megszépült gondolatok szép mondatokba öltöznek, s lesz szép irodalom, két szóba írva, mert minden irodalom, amit felelősen leírnak, s minden szép, amin átsugárzik a meggyőződés. Esetünkben a hittel vállalt szelídségé.

Ez a történet egyszerre jegyzőkönyv, dokumentumkötet s egy lélek története, őszinte története. Benne van egy ember élete, de benne van a barátaié is és, természetesen, a környező világé, azé a bekerített társadalomé, amely fogolyként éli meg három szép fiatal évét, azt az időt, amelyet nem rövidít meg a harmadoló bírói jóindulat, minthogy a tiszta hit nem érdemli meg a kegyelmet. Az utószó nem tartalmi ismertetés, ezért itt csak azt erősítem meg, hogy a könyvben minden benne van abból, ami egy maroknyi katolikus fiatalemberrel történt akkor, amikor csak hinni lehetett abban, hogy egyszer majd a törvényhozás is elismeri a szelídek lelkiismereti szabadságát. Benne van a hűség a meggyőződéshez, ennek adminisztratív következményei, s a napok egymásutánjának valós, tényszerű leírása. Benne van az a lelki folyamat, amely egyszerre kezdeményezi és fel is dolgozza az út vállalásából adódó kérdéseket, feladatokat. A mi kis társadalmunk, írhatná alcímnek a szerző, ahol egymás mellett él tolvaj, hanyag gázoló, nemi erőszakot elkövető, gondatlan károkozó, tartásdíjjal tartozó és - Bibliát olvasó, annak ígéit fejében forgató és követni akaró - ártatlan ember. Aki életrajzot ír, szembeszáll a mulandósággal. Az élettörténet nem az idő egyszerű leképezése, hanem személyes győzelem a megsemmisülés felett. Aki életrajzot ír, úgy tesz, mint az az ember, aki széles ablakokat vág az utódainak szánt lakásba, s ezeken át mutat meg egy darabot abból a téridőből, ami naplója hiányában mindenkorra elveszett volna. Kosáry Domokos mindenkit arra biztat, hogy írja le az életét. Ha néhány oldalon, akkor úgy, ha többre is futja, akkor bővebben, ne sajnálja a ráfordított időt. Egy nép története az egyes emberek történetéből tevődik össze, s ugyanez áll a szelídek népének históriájára is. Az életrajz kincs, az egyén és a nép önismeretének kincse. Ahivatásos történész jól tudja ezt. Hasznos lenne, ha minél többen törekednének népünk ilyen gazdagítására.

Jó dolog a béketeremtés munkásának lenni. A meggyőződés nagy segítség a fogság nehéz, de legalábbis szürke napjainak végigélésére. Történt pedig egyszer, a Gyorskocsi-utcai épület alagsorában lévő munkahelyen, hogy az egyik elítélt így szólt hozzám. "Jó neked, mert tudhatod, hogy gondolnak rád és imádkoznak érted. Ha viszont én jutok valaki eszébe, biztosan azt fogja mondani, hogy pizok gazember vagyok, aki csak azt kapta, amit megérdemelt." Az olvasónak nem lesz nehéz válaszolni arra, hogy kinek válik becsületére az elhangzott mondat. Mostanában és valamikor régebben is.

Dr. Merza József